C. RĂDULESCU-MOTRU
Profesor la Universitatea din București
Membru al Academiei Române

VOCAȚIA

FACTOR HOTĂRÎTOR ÎN CULTURA POPOARELOR

BUCUREȘTI
EDITURA CASEI ȘCOALELOR
1932

www.dacoromanica.ro

PREFAŢĂ

Cartea de faţă este formată în mare parte din conferinţele ţinute, în cursul iernei anului 1930 şi 1931 la *Radio-Bucureşti*, cu scopul de a trezi în conştiinţa tinerimei, şi a celor însărcinaţi cu educaţia acesteia, interesul pentru vocaţie.

Să stăruie prea puţin astăzi asupra vocaţii, atît în familie, cît şi în şcoală. Nu că, în aceste mediuri de educaţie, ea ar fi disprețuită. Din potrivă, la ocazii solemne pe ea cade pathosul discursurilor. Ea este un superlativ de laudă. Oamenii de vocaţie sînt totdeauna numiţi eroii progresului social. Dar la atît să reduce interesul pentru vocaţie. Decorul, dat la o parte, nimeni nu se mai gîndeşte la ea. Superlativul, după ce şi-a îndeplinit serviciul, se aşează la garderobă pentru alte ocazii. Dacă, cel puţin, vocaţia ar fi uşor de ilustrat prin personaje celebre, atunci portretele acestora ar mai provoca în tinerime reflecţii trecătoare. Dar vocaţia nu se poate ilustra, aşa cum se ilustrează o faptă militară sau morală. Ea este refractară la orişice încercare de tipizare. Se pot da exemple de vocaţie, dar omul reprezentativ al vocaţii nu există. Originalitatea desfide tipizarea.

Negăsind, în mediul lor educativ, îndrumarea care să-i ajute la realizarea vocaţiilor, tinerii de elită ieş la capăt cum pot. Cei mai mulţi, după dureroase crize sufleteşti, se elimină singuri. Neputând să fie flexibili la rutină şi nici

www.dacoromanica.ro

să-şi impună originalitatea, ei sînt aruncaţi afară din şcoală şi chiar din familie, ca nesupuşi. Foarte puţini reuşesc să se strecoare în cariere potrivite vocaţii lor. Dar, şi dintre puţinii aceştia, nu este unul care să păstreze recunoştiinţa mediului educativ.

Mediul educativ de astăzi, în regulă generală, înăbuşe vocaţia în faşe. Nu din ură conştientă, ci din ignoranţă. Se ignorează rolul vocaţii în cultura popoarelor. Fiindcă acest rol este o raritate, se crede că el este şi un lux. Omenirea, după credinţa multora, poate trăi fără oameni de vocaţie, cum poate trăi şi fără oameni cari să rivalizeze cu Adonis. Şi pentru ca rolul vocaţii să fie cît mai şters, unii obişnuesc să-l banalizeze. Sunt educatori, cari confundă vocaţia cu profesiunea, şi vorbesc în consecinţă de birouri vocaţionale, ca de nişte birouri profesionale. Sînt, negreşit, şi alţii, educatori de elită, cari dau vocaţii o deosebită atenţie. Dar aceştia, pe lîngă că sînt puţini, sînt şi foarte sărac înzestraţi cu cunoştinţe pentru a duce la bun sfîrşit buna lor intenţie. Ca o scuză pentru ei se poate adăoga, că psihologia şi pedagogia de astăzi, în aceea ce priveşte vocaţia, sînt abia la început. Lipsesc acestor ştiinţe cunoştinţele sistematizate, şi mai ales sistemele practice de aplicaţie ale puţinelor cunoştinţe pe care ele le oferă.

Cu toate acestea, este o datorie pentru orişicare educator, ca el să încerce să se ridice deasupra greutăţilor momentului, pentru a se pune în serviciul descoperirii şi ajutorării tinerilor cu vocaţie. Este o datorie, faţă de cultura omenirei. Şi este o datorie imperioasă faţă de cultura naţională, înainte de toate.

Filosoful Johann Gottlieb Fichte, la începutul veacului trecut, a descris în cuvinte entusiaste vocaţia, ca pe o participare a omului de bună voinţă la desăvîrşirea lumei nevăzute a voinţei divine. „Omul, zice el în *Die Bestim-*„*mung des Menschen* (Reklams Univ-Bibl. pag. 145), nu „este un produs al lumii sensibile, şi scopul final al exis-

www.dacoromanica.ro

„tenței sale nu poate fi atins în această lume. Vocația trece „peste timp, peste spațiu, și peste toată sensibilitatea. Omul „trebuie să aibă cunoștință de aceea ce este și de aceea ce „trebue să fie. Vocația lui fiind sublimă, trebue ca și gîn„direa lui să se ridice peste toate îngrădirile sensibilității".

Cuvintele lui Fichte, scrise în anul 1800, erau sprijinite pe cunoștințe de psihologie și pedagogie, încă mai imperfecte de cum sînt acele de astăzi. Cu toate acestea ele anticipă un adevăr, din ce în ce mai confirmat de cunoștințele care au venit în urmă. Vocația trece peste timpul și spațiul sensibilității individuale. Ea se leagă de existența unei lumi nevăzute, care, pentru Fichte, a consistat în desfășurarea voinței divine, iar pentru noi contimporanii, sprijiniți de cunoștințe mai precise, ea consistă în totalitățile culturale în care trăiesc indivizii. Cunoștințele, pe care le avem astăzi despre aceste totalități, sînt discutabile, totuși ele garantează de pe acum afirmarea, că aceste totalități există peste capul indivizilor și că ele dispun de soarta indivizilor. Căci, ce sînt oare frămîntările politice și economice din Europa de astăzi, dacă nu rezultatele conflictului dintre aceste totalități? Ce perspective ne deschide viitorul dacă nu pe acelea de a asista și mai departe la lupta sau la pacea dintre aceste totalități ?

Timpul nostru, cu toată imperfecția cunoștințelor sale. mai aduce cuvintelor lui Fichte și o altă precisiune. Aceasta referitoare la numărul oamenilor de vocație. Pentru Fichte orișice om cu bunăvoință era un om de vocație. Pentru știința timpului nostru bunavoința nu este îndestulătoare. Vocația implică aptitudini speciale de inteligență, sentiment și voință. Ea scoate la lumină originalitatea rasei, sau a totalității. Finalitatea ei depășește orișice calcul croit pe măsura individului. Indivizii cu vocație sînt puțini. Un popor are în sînul său un număr restrîns de exemplare.

De aceea este o datorie pentru educator, ca el să aibă atenția îndreptată asupra dotației cu care vin copiii pe lume.

www.dacoromanica.ro

Un copil cu vocaţie este un izvor de energie naţională. Perderea unui asemenea copil nu se poate compensa chiar cu prisosul de îngrijire dat la creşterea a sute şi mii de alţi copii fără vocaţie. Un educator, care din rea voinţă sau simplă indiferenţă, a înăbuşit o vocaţie pe care o avea sub mîna sa, este tot atît de culpabil, ba încă mai culpabil de cît educatorul, care deşi neglijent toată vieaţa, a avut dibăcia să dea la lumină o singură vocaţie.

Sînt vocaţii totuşi care se realizează şi cu împotrivirea mediului educativ! Se poate. Optimiştii din toate timpurile au această credinţă. Dar cîte cazuri intră în categoria lor? Foarte puţine. La unele popoare, aproape nici unul la un secol. Omenirea nu este în condiţiunea lumii animale, ca să se poată dispensa de arta educaţiei. Omenirea are nevoie de educaţie, nu numai pentru asigurarea vieţii indivizilor efemeri din care ea este constituită, dar şi pentru asigurarea totalităţilor culturale, în care se desfăşură finalitatea ei supremă. De desfăşurarea acestei finalităţi supreme se leagă tocmai rolul vocaţii.

Ingrijind cultivarea vocaţiilor, educatorii îşi îndeplinesc astfel o îndoită datorie: către tinerii, cari le sunt încredinţaţi individual de familie; şi către neamul lor întreg, care îşi pune într'înşii toată nădejdea de viitor.

C. R.-M.

Butoeşti (Mehedinţi)
1 Sept. 1931

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

1. Rezerva oamenilor de știință față de vocație. Înțelesul vocației în limbajul popular. — 2. Motivele, pentru care omul de știință a evitat studiul vocației. — 3. Vocația față de mașinismul contimporan. — 4. Evoluția organizații muncii și era mașinismului. Profesionismul și vocația. — 5. Funcțiuni de oportunitate individuală și funcțiuni de interes colectiv, în viața socială. Vocația aparține acestora din urmă.

1. — Este în înțelesul vocației ceva, care face pe omul de știință să fie rezervat: un ceva greu de definit; imponderabil pentru cîntarul exact al științei, și cu toate acestea existent, evident chiar pentru ori și cine care are mintea clară și pătrunzătoare. Vocația nu se măsoară cu instrumente, așa cum se măsoară perfecția simțurilor și istețimea inteligenței; pentru ea nu avem un indice special, cum avem pentru celelalte diferențieri sufletești. A fi cu vocație, este a fi dăruit de natură în gradul cel mai înalt, și cu toate acestea dintre mult dăruiții, puțin sînt cunoscuți de specialiștii științei. La nimeni, mai bine de cît acestora, se potrivesc cuvintele evanghelistului: între ai lui a fost și ei nu l'au cunoscut pe dînsul. Sau cuvintele lui Fr. Nietzsche, spuse despre sine însuși: eu mă nasc pentru ei, după ce voi fi mort.

Despre vocație vorbesc însă toți adîncii cunoscători de oameni. Și cu deosebire în vremurile de grea cumpănă. După o mare experiență, sau la un răscruci de drum în viața popoarelor; la dispariția dintre cei vii a unui om în adevăr excepțional, sau în ajunul unui mare eveniment istoric, atunci în conștiința societății se trezește o stare prielnică pentru înțelegerea vocației. Atunci se simte rolul ei: mora-

www.dacoromanica.ro

liştii vorbesc de necesitatea personalităţilor cu caractere puternice, iar istoricii de înfăptuitorii pe care îi aşteaptă menirea popoarelor. Cînd sufletul omenesc este mai sguduit, atunci ca prin o străfulgerare a întregului lui cuprins se limpezesc rădăcinile vocaţiei. Şi atunci se recunoaşte că tot ce este mai de preţ în podoaba acestui suflet, toată cultura spiritului omenesc, este în fapt datorită sevei care se ridică din rădăcinile vocaţiei.

Ce este vocaţia ? După etimologie, ea este îndreptarea omului spre o voce care-l chiamă. Dar vocea este aci într'un sens figurat. In nici un caz nu este vorba de vocea unei persoane străine de cel chemat. Este vocea sîngelui, a conştiinţei, a onoarei, a strămoşilor, a pămîntului pe care cineva s'a născut, etc., în sfîrşit este vocea unei existenţe în care intră cu ceva acela care este chemat. Chiar cînd este vocea lui Dumnezeu care chiamă, şi atunci, poate mai ales atunci, acel chemat este presupus că nu este străin aceluia care chiamă. La această etimologie, înţelesul popular al cuvîntului mai adăoga următoarele. Vocaţia aduce întregirea muncii individului într'o operă de valoare socială. Munca produsă prin vocaţie este deasupra intereselor egoiste. Vocaţia duce totdeauna la înfăptuirea unui bine social. Niciodată, în limbajul popular, ea nu se identifică instinctului criminal. Oamenii cu vocaţie prezintă o admirabilă potrivire a firei lor la munca pe care societatea o cere dela individ. Din această admirabilă potrivire rezultă, pe de o parte, mulţumirea internă a acelui cu vocaţie, şi, pe de altă parte, avantagii excepţionale pentru societate. Roadele vocaţiei sunt datorite dărniciei cu care natura îmbracă pe cîţiva. Militarul, artistul, medicul, profesorul, avocatul, întreprinzătorul industrial, ale căror succese strălucitoare nu se pot explica prin motive obişnuite şi prin interese obişnuite, poporul îi numeşte oameni de vocaţie. Este simplu profesionist acela care face munca din interes egoist; este un om de vocaţie acela care găseşte în muncă întregirea sa ideală. La simplul profesionist, omul şi felul

www.dacoromanica.ro

muncii stau față în față, adeseori în dușmănie; la omul de vocație, felul muncii este o prelungire a omului, este o umanizare intrată mai adînc în natură. Deși nu și-o definește precis științificește, limbajul popular are, precum vedem, în înțelesul lui, o intuiție bogată despre vocație. Cercetărilor științifice de specialitate, le este rezervat rolul de a lămuri mai departe această intuiție.

2. — Cum au îndeplinit cercetările de specialitate acest rol, pînă acum, am spus-o dela început. Științele speciale evită să se ocupe de vocație. Pedagogia ar fi datoare să se ocupe în prima linie. Ea nu o face decît în silă. Vocația este pentru pedagogi un obiect mai mult de declamație de cît de cercetare exactă. Locul ei este printre discursuri, și atunci la ocazii solemne. Psihologia de asemenea se ferește să o cerceteze mai de aproape. Este un obiect prea complex pentru această știință obișnuită la măsurătoare și experimentare. Abia acum în urmă, prin introducerea ideii de structură sufletească, psihologii și-au luat curajul să gîndească la o explicare a vocației. Insă și acum cu multă prudență. Cei mai convinși partizani ai psihologiei structurale vorbesc cu ușurință de aptitudini sufletești, de eu, de personalitate, și de orientare profesională, dar foarte cu greu de vocație. In atmosfera care înconjoară acest cuvînt se ascund pentru dînșii rătăciri periculoase. In ea este prea multă poezie, prea multă metafizică. Psihologul vrea să fie la adăpost de ori și ce risc. Mai ales el vrea să-și păstreze reputația de om de știință. Din aceleași considerații și sociologul este certat cu studiul vocației. In schimb, cuvîntul de vocație are un farmec special pentru criticul de artă, pentru istoricul literaturii și pèntru istoricul culturii în genere. Din nefericire, farmecul acesta n'a isbutit să aducă din partea acestor specialiști mai multă lumină. Vocația rămîne și la ei în razele pe care le împrăștie intuiția din limbajul popular. Pentru moment, singurii cercetători, cari aduc o contribuție mai însemnată la cunoașterea vocației, sunt biografii personalităților marcante, modeștii istorici și

www.dacoromanica.ro

moraliști cari privesc evoluția omenirii din punct de vedere pragmatic. Lor li se adaogă apoi filosofii, cari fac din personalitate o cheie pentru explicarea rostului lumii întregi. Și cu aceștia seria cercetătorilor se termină.

De ce atîta vitregie din partea oamenilor de știință? Pentru cine cunoaște desvoltarea metodelor de cercetare științifică, răspunsul este ușor de dat. Desvoltarea metodelor de cercetare științifică a favorizat pînă în vremea noastră, studiul obiectelor care se pot așeza în întregime în compartimentul unei singure științe speciale. Obiectele care au intrat în două, sau mai multe compartimente, au fost evitate, sau au fost lăsate, cel mult, pe seama filosofiei. Aceea ce aparține numai fizicei, sau numai chimiei, sau numai biologiei, sau numai psihologiei, etc., își are o metodă sigură de cercetare, și această situație atrage după sine o favoare la omul de specialitate. Aceea ce aparține din potrivă mai multor științe, adică obiectele pe care și le pot disputà mai mulți specialiști, acelea sînt evitate. In studiul lor, specialistul se teme să aibă prea deseori nevoia de a se ajutà cu ipoteze, sau de a se baza pe rezultate împrumutate dela confrați; tot atîtea ocazii de rătăcire. Faptul vocației este tocmai un exemplu tipic de obiect împrăștiat în numeroase compartimente de specialitate. El aparține antropologiei și psihologiei, prin rădăcinile cu care este legat de fizicul și psihicul individual; apoi tot el se întîlnește în științele istorice și morale, care se ocupă de exteriorizările pe care le ia sufletul omenirii în operele de cultură. Incepînd cu creșterea individului și sfîrșind cu evoluția culturii omenești, peste tot locul se întîlnește faptul vocației. Cînd un obiect este cu prea mare suprafață, el riscă să nu mai fie văzut în conture precise. Acesta a fost cazul faptului de vocație. Studiul lui a depășit atențiunea obișnuită specialistului și de aceea a fost ocolit.

Dar desvoltarea metodelor științifice este în ajunul unui nou avînt. Aceea ce a constituit pînă în zilele noastre un risc pericolos, se anunță a fi pe viitor un motiv de atrac-

www.dacoromanica.ro

țiune. Rigiditatea specialistului clasic începe să cedeze. Cercetarea obiectelor, comune mai multor compartimente științifice, prinde din ce în ce mai mult. Astăzi sunt cercetate numeroase fapte de fizico-chimie; de chimie biologică; de bio-psihologie; de geo-antropologie; de psiho-sociologie, etc., adică fapte care sunt în zona de întretăiere între științe; mîine, este rîndul să se alăture lor și faptele de vocație. Primele cercetări metodice asupra acestora le avem adunate sub numele de *tipologie* și de *caractereologie ;* două științe timide deocamdată, dar care sunt menite să formeze în curînd două mari capitole ale științei vocațiunii. Principalele rezultate dobîndite de aceste două științe le vom utiliza și noi în paginile ce urmează [1]).

3. — Știința vocației este să se formeze de acum înainte, pe măsură ce observația și experiența se vor aplică în chip metodic asupra condițiilor în care se produc faptele de vocație. Aceasta nu însemnează însă că faptele de vocație n'au atras atenția oamenilor încă de mult. Din potrivă. In lumea veche, credința că fiecare om își are drumul vieții croit dela naștere, este foarte răspîndită. Această credință erà chiar încorporată religiunii. Cei vechi nu aveau însă o definire precisă și mai ales o înțelegere obiectivă a condițiilor în care vocația se produce. Ei puneau un raport între lucrurile cele mai deosebite, tîrîți fiind de analogii vagi și imaginare. Un *simbol* erà pentru ei *mai impunător* decît o regulă de raționament logic. De aceea faptele de vocație erau, mai întîi, amestecate cu o mulțime de alte fapte înrudite prin analogie, și apoi erau raportate la condițiile cele mai extraordinare. Vocația era amestecată cu predestinația, și ca atare pusă în legătură cu arta divinației. Destinul unui om, și prinurmare implicit și vocația sa, se puteau cunoaște din horoscopul astrologului care citià în poziția stelelor sau din trăsăturile mîinii, pe care le descifra hiromancierul. Veacuri de-a-rîndul faptele reale de vocație au

1) Comp. *Personalismul energetic*, (Editura Casei Școalelor, București 1927), pag. 215 și urm.

www.dacoromanica.ro

stat în acest amestec cu extraordinarul. Intocmai cum primii chimişti, în loc de a se ocupà de problemele care se puteau rezolvà prin mijloacele modeste ale timpului lor, încercau să deslege insolubila problemă a transmutaţiei metalelor şi în loc de chimie făceau alchimie, tot astfel primii cercetători ai vocaţiei se pierdeau în vagul astrologiei şi al hiromanţiei, în loc de a se ocupà de obiectivul ştiinţei lor proprii. Dar şi astăzi nu stă ştiinţa vocaţiei mai bine. Se păcătuia înainte vreme prin extinderea nemăsurată a faptului vocaţiei; astăzi, se păcătueşte, dinpotrivă, prin o nepermisă îngustare a aceluiaş fapt. S'ar părea că, ruşinaţi de moştenirea pe care le-au lăsat-o astrologii şi hiromanţii, oamenii de ştiinţă de astăzi, cari studiază vocaţia, au prins frică de umbra lor însăşi. Pentru a nu fi bănuiţi de exagerare, ei reduc faptul vocaţiei la cîteva firimituri de date. Cei mai mulţi se opresc la aptitudinile pe care le prezintă copilul, în exercitarea diferitelor funcţiuni sufleteşti, şi urmăresc în studiul lor mai mult ordinea cantitativă decît pe cea calitativă. Ei presupun anume, că o funcţiune spornică: o vedere, bunioară, mai ageră; un auz mai fin; o musculatură cu mişcări mai precise, etc. trebue în mod natural să atragă după sine şi o probabilitate mai mare de vocaţie. Principiul diviziunii muncii de pe terenul producţii economice este aplicat, fără nici o critică, pe terenul producţii sufleteşti. Vocaţia, după ei, s'ar lega de o specializare în aptitudini, aşa după cum producţia unei fabrici este cu atît mai mare, cu cît organizarea ei reduce munca lucrătorilor la o mişcare cît mai specială a braţelor.

Din cauza acestei presupuneri primii psihologi cari s'au ocupat de vocaţie, au avut cu toţii atenţia îndreptată numai spre măsurătoarea funcţiunilor. Au fost măsurate datele simţurilor, apoi memoria, atenţia şi judecata. In scopul acesta ei au inventat şi instrumentele de măsurătoare. Rezultatele la care s'a ajuns însă au dovedit foarte curînd că presupunerea era greşită. Vocaţia nu este legată de o anumită aptitudine, ci ea este legată de întreaga constituţie fizică şi morală a omului. Este cu chemare numai acela,

www.dacoromanica.ro

care prin întreaga lui personalitate este un ales. Aptitudinele speciale fac din om un bun muncitor de fabrică, sau cel mult un bun profesionist, dar nu și un om de vocație. Acesta din urmă vine pe lume în alte condiții și cu alt rol.

Să examinăm de aproape această diferențiare a omului de vocație, fiindcă ea este hotărîtoare.

Timpul nostru trăiește în iluziunea progresului, care ar veni după urma mașinismului. Este drept, că producția economică, ajutată de mașini, a revoluționat viața omenirei. Mulțumită mașinilor, comunicația între popoare a devenit intensă și, dimpreună cu această comunicație intensă, a sporit și confortul material al vieții. Popoarele cu muncitori calificați ridică, prin marfa pe care ei o pun pe piață, nivelul de bună stare al omenirei întregi. Sălbaticii din centrul Africei pot mînca zahăr și se pot servi de chibrituri, în schimbul unor mici servicii. Nu mai există fatalitatea mizerii pentru aceia cari trăiesc pe pămînturi sterpe. Fabricele pot să lucreze și pe piatră arsă. Pe vîrful munților sînt adeseori cele mai confortabile hoteluri.

Aceste înlesniri, pe care le aduce cu sine mașinismul, au făcut pe mulți contimporani să creadă, că în tehnica însăși a mașinismului, s'ar fi descoperit secretul progresului. Progresul ar consista în treptata înlocuire a muncii omenești prin munca de mașină. Dacă antichitatea n'a cunoscut progresul, cauza este că ea n'a avut la dispoziție mașini, și a trebuit să se susțină pe sclavie. Dacă Orientul este încă înapoiat, cauza este aceiaș. Orientul nu gustă tehnica mașinismului și preferă munca obișnuită a brațelor. Credința aceasta face pe mulți contimporani să se iluzioneze asupra viitorului omenirii. Acest viitor li se pare lor asigurat. Pe fiecare an va fi mai mult progres, fiindcă pe fiecare an se vor inventa mașini noui.

De iluziunea acestui progres se leagă apoi o gravă rătăcire în aceia ce privește viitorul muncii omenești, și în special rolul vocației.

Dacă mașina susține progresul, la rîndul său mașina se susține pe diviziunea la nesfîrșit a funcțiunii muncii. Ma-

www.dacoromanica.ro

şina este un mare analizator al muncii. In locul braţului omenesc, care reuneşte la un loc zeci de funcţii dirijate de creier, maşina separă componentele braţului, făcînd să lucreze fiecare în parte cu mai multă extensiune şi intensiune. Cu cît maşina îndeplineşte o muncă mai specială, mai elementară, cu atît ea este mai productivă. Dacă braţul omului produce puţin, cauza stă în aceea că el trebue să combine, să inventeze mişcări noui la adaptări noui. Maşina suprimă toate aceste operaţii. Ea să dispensează de spontaneitate şi de originalitate. Ea produce mecanic, dar repede. Uniform, dar mult.

Şi acum consecinţele referitoare la viitorul muncii omeneşti trase prin analogie din aceste consideraţiuni.

Maşina este o prelungire a braţului omenesc. Dacă tehnica ei, bazată pe diviziunea muncii are atîtea avantaje, atunci ar trebui ca aceiaş tehnică, aplicată la munca omului în genere, să aibă şi ea aceleaşi avantaje. Cu cît un lucrător va face o muncă mai uniformă şi mai simplă, dispensîndu-se de spontaneitate şi de originalitate, cu atît producţia lui va creşte. O fabrică, în care maşinile merg neîntrerupt şi uniform, producînd în serie obiecte, sau părticele de obiecte, are un rendement mai mare, decît o fabrică în care maşinile îşi suspendă, din cînd în cînd, mersul pentru a combina împreună manufacturarea unui obiect. Marele industriaş de automobile, americanul Henry Ford, a isbutit să-şi înzecească rendementul fabricilor sale mulţumită acestei producţiuni în serie. Toată industria americană, de altmintreli, utilizează această tehnică. Mecanic. Repede. Uniform.

Omul este şi el un fel de fabrică; numai că la el maşinile sînt înlocuite cu diferite funcţiuni fiziologice şi sufleteşti. Dacă ar fi să se urmeze, şi în organizarea muncii lui aceiaşi tehnică, ca la fabrică, atunci ar trebui să zicem, că viitorul muncii omeneşti stă în descompunerea acesteia în componente din ce în ce mai simple şi apoi în exercitarea în parte a fiecăreia din aceste componente. Fiecare om să se mulţu-

www.dacoromanica.ro

measică cu munca redusă a unei singure funcțiuni. Acela cu brațul vînjos să exercite puterea musculară; acela cu vederea ageră, să exercite vederea; acela cu bună memorie, să exercite memoria și așa mai departe. Fiecare om să facă o muncă simplă și anonimă, care să nu ceară combinație, invenție și originalitate. Atunci el va putea produce în serie, adică în mare cantitate.

Aceasta o și zic aceia cari cred orbește în binefacerile mașinismului. Idealul muncitorului viitor se concretizează, pentru ei, în tipul muncitorului automat, care, drept muncă, este constrîns să facă, în mod monoton, cîte un gest, pentru a ajusta, sau a dirija mișcarea unui instrument; gest ce se face fără concursul inteligenții. Bine înțeles, că un asemenea muncitor nu are nevoie de vre-o vocație. Cel mult, un asemenea muncitor are nevoie de aptitudinea cerută de gestul pe care va avea să-l facă. Și cum gestul este aproape mecanic, nici de aptitudine nu este nevoie. Fiecare om are un minim de aptitudini. Este destul ca muncitorul să aibă norocul să găsească mașina, care are nevoie de gestul lui. Astfel ajungem, ducînd analogia cît mai departe, la credința radicală a unora, după care: nu există vocație, ci există noroc pentru unii, și nenoroc pentru alții. Oamenii, cari găsesc ocazia să-și pună în valoare cîte o aptitudine, aceia să numesc oameni de vocație; iar ceilalți cari nu dau peste o ocazie favorabilă, fie ei chiar mai înzestrați decît cei dintîi, sunt fără vocație.

4. — Contra acestei credințe ținem dela început să luăm o atitudine. Analogia este, în genere, o metodă puțin sigură pentru stabilirea unui adevăr. In cazul de față ea duce chiar la rezultate fundamental greșite. Intre tehnica mașinei și tehnica muncii omenești în total nu poate fi un paralelism, pentru bunul motiv următor. Mașina reprezintă o mică parte din aceea ce este organizarea muncii omenești; anume: partea cea mai superficială. Se muncește cu tehnica mașinei aceea ce este de puțină importanță pentru progresul omenesc. Căci mașina este un simplu multiplicator al

www.dacoromanica.ro

producţii economice. Ea prelungeşte funcţiunile sufleteşti, fără să le poată înlocui pe acestea vreodată. De acea nu se poate prezice viitorul muncii omeneşti, prin analogie, după tehnica maşinismului, ci totdeauna invers, tehnica maşinismului se poate prezice după tehnica sufletească a muncii în genere. In organizaţia muncii intră multe posibilităţi ; una dintre acestea este maşinismul. Sute de secole omenirea a progresat fără să cunoască maşinismul Nu este o imposibilitate, ca el să dispară din nou, sau să joace pe viitor un rol secundar. Succesul lui de astăzi este datorit unor împrejurări istorice [1]), şi nu este exclus ca el să dispară dinpreună cu aceste împrejurări.

In locul iluzii, pe care o suggerează tehnica maşinei, trebuie restabilită, pentru înţelegerea vocaţiei, adevărata evoluţie a muncii, din trecut şi pînă astăzi, căci numai din această evoluţie să pot face preziceri asupra perspectivelor vocaţii în viitor. Această evoluţie este cu totul altfel, decît ne-o arată partizanii înflăcăraţi ai maşinismului. Din ea să poate vedea marele rol al vocaţii; rol pe care unii contimporani îl scoboară la un joc al norocului.

Munca omenească, la începuturile ei, este direct suggerată de fenomenele naturei. Omul deplasează, adună, sparge şi cioplește lucrurile din jurul său, fără să întrebuinţeze o tehnică deosebită de aceea a naturei. Munca sa se prezintă într'un bloc cu mediul cosmic. Ea continuă schimbările după scoarţa pămîntului; completează mişcările animalelor domesticite; realizează aceea ce intuiţia formelor geometrice suggerează ca raporturi de dependenţă. Munca omenească este, la începuturile ei, o prelungire a tehnicei, după care s'au constituit straturile geologice şi după care să transformă solidele [2]).

---

1) Aceste împrejurări istorice sunt puse în evidenţă cu multă măiestrie de către Gina Lombroso, în scrierea sa din urmă: *La rançon du machinisme*, Payot. Paris, pag. 174 şi urm.

2) Comp. Julien Pacotte, *Le pensée technique* 1931. Felix Alcan, Paris, pag. 10 şi urm.

www.dacoromanica.ro

In aceste începuturi ale muncii găsim, ca muncitor, pe omul întreg. In tocmai cum în atitudinile emoționale tot sufletul și corpul omenesc sunt interesate, așa și în primele începuturi ale muncii, acela care muncește este interesat la lucrul său cu tot sufletul și cu tot corpul. Ritmul muncii este însoțit de ritmul sufletului întreg. Și astăzi, la popoarele sălbatice, cîntecul sprijină mișcarea brațelor, iar ridicarea greutăților, pînă și la popoarele europene, nu se poate face fără a fi însoțită de un refren cîntat. Tehnica muncii începe prin a prinde pe om în întregime. Cînd ea să îmbogățește cu instrumente, și atunci încă ea rămîne aceiași. Aceasta se învederează din forma, în care sunt lucrate instrumentele vechi, și care formă a fost conservată pînă în timpurile moderne. Instrumentele vechi sunt ornamentate cu figuri și embleme, nu în scopul unei satisfacțiuni estetice, ci în scopul de a întări funcțiunea instrumentului asociîndu-i puterea spiritului indicat prin ornament. Muncitorul vechiu și instrumentul său de muncă erau învăluiți în aceiași atmosferă spirituală. Formau împreună un tot. Cînd instrumentul era împrumutat sau furat, el ducea cu dînsul însușirile stăpînului. Tehnica muncii, la începuturile ei, nu se aseamăna de loc cu mașinismul contimporan.

In aceste începuturi ale muncii omenești, care durează mii de ani, nu se poate vorbi de omul care își găsește vocația grație norocului ! In perioada acestor începuturi vocația este legată de structura omului întreg, și chiar ceva mai mult : de corelația omului cu mediul său de viață. Este cu vocație acela care corespunde pămîntului pe care trăiește; în primul rînd: conducătorul de neam și făuritorul de civilizație. Muncitorul anonim, în toată această lungă perioadă, n'avea șansa să treacă printre oamenii de vocație; locul lui era în rîndul sclavilor. Munca liberă era isvorîtă din dispozițiile adînci ale personalității, adică din vocație.

Din nefericire, dispoziții spre o muncă liberă s'au manifestat rar. Altmintreli, începuturile muncii omenești ar fi constituit perioada de aur a vocații. Omul a considerat tot-

www.dacoromanica.ro

deauna munca, ca o povară, ca un chin. Au muncit, în mod nesilit, foarte puțini. Aceștia însă din vocație. Pe aceștia îi îndemnau să muncească din adîncul firei lor: tendințele moștenite, aspirațiile desinteresate.

Era mașinismului nu s'a ivit în mod brusc. Ea a fost precedată, și este și astăzi simultană cu o eră de muncă, în care caracterele vocației sînt înlocuite în parte cu caracterele pe care le cere munca de mașină, fără să fie totuși pe deaîntregul suprimate. Aceasta este era profesionismului. Profesiunea nu este vocațiune, nu este însă nici muncă de mașină. Ea păstrează cîte-va din caracterele vocații, anticipînd în același timp cîteva din caracterele muncii de mașină.

Un om de vocație se îndreaptă spre munca pe care o cer dispozițiile adînci ale sufletului său. El se întregește sufletește cu opera pe care o produce. Este conștiincios, fiindcă în conștiința sa scopul muncii și scopul existenței se identifică. Este original, fiindcă normele sale de muncă nu vin din imitația altora, ci din desfășurarea firei sale proprii. Profesionistul este mai puțin conștiincios și mai puțin original. El poate adesea să fie foarte talentat. Nu aptitudinile îl diferențiază de omul de vocație, ci structura caracterului. Moralitatea este una în omul de vocație, și alta în profesionist. Moralitatea, nu în înțelesul teologic. Adică: consecvența cu sine însuși.

Era profesionismului a înlesnit calea pentru mașinism. Istorice ște faptul acesta este dovedit. Nu invenția mașinilor a produs mașinismul, multe mașini erau inventate din anticitate. Chinezii în special au avut multe mașini inventate înaintea Europenilor; aceea ce a produs mașinismul a fost spiritul profesional, concurența pentru cîștig. Mașinile în mîinile oamenilor din anticitate, erau simple obiecte de lux, sau de curiozitate. Ele realizau o trebuință a imaginații sau a rațiunii. In mîinile profesioniștilor, ele sînt multiplicatoare de cîștig și de putere. Inventatorul din anticitate inventa din vocație pentru a-și împăca cerințele

www.dacoromanica.ro

sufleteşti proprii; inventatorul profesionist de astăzi inventează pentru cîştig.

Era maşinismului nu face de cît să ducă pînă la ultimele sale consecinţe spiritul profesional.

Pentru noi, întrebarea care se pune acum este următoarea. Este organizarea muncii după vocaţie, o organizare menită să cedeze pasul dinaintea maşinismului, sau este maşinismul o organizare trecătoare cerută de anumite împrejurări istorice? Răspunsul este anticipat, prin cele zise mai nainte.

Maşinismul nu poate fi expresia ultimă a idealului omenesc. O totală emancipare a aptitudinelor speciale de sub guvernarea caracterului nu se poate concepe. In individ caracterul decide de soarta funcţiunilor exercitate. In societate, interesele totalităţii decid de soarta indivizilor. Cum s'ar putea concepe interesele superioare ale popoarelor lăsate pe seama unei organizări de muncă, dirijată nu de firea omului, ci de specializarea maşinei? Specializarea maşinei poate să aducă o condiţie favorabilă în tehnica muncii, niciodată însă ea nu poate înlocui resortul care susţine munca omenească în genere. Această muncă se susţine pe virtualităţile din adîncul sufletului omenesc. Aci sînt rădăcinile care dau vieaţă orişicărei tehnici. Fără o legătură strînsă cu acest adînc al sufletului, orişice tehnică de muncă trăieşte într'un mediu artificial, ca o vegetaţie parazitară. Adîncul sufletesc însă îl constituesc dispoziţiile caracterului şi simţirea eului, pe care le găsim la obîrşia vocaţii. Iată de ce munca pornită din vocaţie nu va putea fi niciodată înlocuită.

Fi-va această muncă însă, o muncă de lux, rezervată cîtor-va privilegiaţi şi redusă la proporţii mici? In aparenţă da. In fond, realitatea este cu totul altfel. Munca de maşină, are numai aparenţa de a fi la baza progresului social, prin larga ei răspîndire. In fond, aceea care susţine progresul social este munca din vocaţie. In aceasta din urmă se găsesc germenii de spontaneitate şi originalitate fără de

www.dacoromanica.ro

care nu poate fi o vieaţă de cultură. Şi omenirea nu poate progresa de cît în vieaţa culturei diferitelor sale popoare.

Această concluzie ţinem să o întărim şi prin următoarele consideraţii filosofice.

5. Este un adevăr de mult cunoscut biologilor că într'un organism animal nu toate elementele sînt de o egală valoare pentru perpetuarea speciei organismului. Sînt elemente fenotipuri şi elemente genotipuri. Cele dinţii sînt legate de individualitatea organismului căreia îi şi servesc. Ele dispar odată cu individualitatea. Elementele din a doua categorie sînt legate de perpetuitatea speciei. Ele asigură vieaţa indefinită a acesteia [1]). Din cauza acestei deosebiri de funcţiune, avem şi o deosebire de constituţie între cele două categorii de elemente. Fenotipurile au o constituţie labilă. Ele se transformă după cele mai mici schimbări ale mediului pentru a servi la adaptarea individualităţii. Fenotipurile reprezintă oarecum partea de oportunitate în organismul animalului. Elementele genotipuri au o constituţie relativ fixă. Pe ele le atinge înrîurirea mediului, după alte legi. Legate de viaţa speciei, ele se transformă după perioade lungi, şi atunci după caracterele permanente ale mediului, fără să ţină seama de oportunitatea momentului. Fenotipurile sînt oarecum la suprafaţă, pe cînd genotipurile sînt la adîncul vieţii. Funcţiunea unora şi funcţiunea altora sînt cu totul deosebite; dar tocmai fiindcă sînt deosebite, împreunate ele asigură vieaţa organismului animal.

Această deosebire există şi între elementele organismului social. Numai că aci elementele formînd ele însele indi-

1) Deosebirea între aceste două elemente a fost utilizată şi de unii teoreticieni ai ştiinţei dreptului pentru a explica natura juridică a organismului socităţii. Aceşti teoreticieni ne vorbesc de elemente subiective (individuale) şi de elemente obiective (ce depăşesc conştiinţa individuală). „Societatea, zice Hauriou *(Pr. de Droit Constitutionnel* 1-a Ediţie, 1923; a 2-a Ediţie, 1929, la pag. 43) este o ţesătură a cărei urzeală este făcută din voinţele subiective ale omului, — fiicele libertăţii sale, — înlănţuite prin idcile obiective".

www.dacoromanica.ro

vidualități cu forme de sine stătătoare, deosebirea de mai sus suferă în exprimarea ei o mică modificare. Înțelesul însă rămîne același. Elementele organismului social sînt și ele de două categorii. Unele, acelea care ar corespunde fenotipurilor, au o activitate care folosește numai indivizilor, pe cînd altele, acelea care ar corespunde genotipurilor, au o activitate care folosește culturii. Unele au funcțiunea de a utiliza ori și ce împrejurare pentru a spori bogăția vieții vremelnice a indivizilor, altele au funcțiunea de a asigura totalității sociale trăinicia în viitor. Unele sînt fenomene sclipitoare, dar momentane, altele sînt generatoare de bunuri, ce se încorporează avutului social și rămîn eterne. Aceasta este o vechie și cunoscută deosebire, la care se face deseori aluziune în programul științelor sociale, dar care n'a fost niciodată cercetată în mod strict științific. Sociologia ne dă prea puține referințe despre ea. Aflăm despre ea ceva mai mult la filosofii și la istoricii care se ocupă cu studiul comparativ al culturilor. Aceștia căutînd să diferențieze culturile trainice de culturile de împrumut, așa numitele civilizații, au ajuns indirect să stabilească ce este adînc și ce este superficial în unitatea sufletească a unui popor; ce caractere au funcțiunile pe care se susține cultura, și ce caractere au funcțiunile ce servesc numai pentru bunul trai al indivizilor societății. Concluzia generală a acestor cercetători este că, în unitatea sufletească a unui popor și deci strîns legate de cultura acestuia, primordiale sunt deprinderile care aduc diferențierile, adică originalitatea. Originalitatea, nu în înțelesul unei împestrițări fantastice sau a unei deprinderi de a alerga după ce n'a mai fost, ci originalitatea în înțelesul de desvăluire a fondului propriu sufletesc care constitue unitatea poporului. Aceleași mîini le are omenirea peste tot pămîntul, cu toate acestea deprinderile la muncă sînt deosebite de la popor la popor. Fiecare popor își are ritmul său de muncă după mișcările diferențiate ale mîinii. Pentru unii mîna este un instrument cu mișcări brusce și desarticulate; pen-

www.dacoromanica.ro

tru altul ea este un instrument de precisie cu articulații complexe; fiecare își are munca sa originală, fiindcă își are mîna din moși strămoși predispusă pentru anumite mișcări. Și tot astfel este cu simțurile și inteligența. Munca intelectuală ca și munca manuală pot fi imitate, bine înțeles; dar adevărat productive, una ca și cealaltă, sînt numai atunci cînd ele prelungesc în mod natural dispozițiile înăscute ale sufletului, atunci cînd ele prelungesc în mod natural dispozițiile înăscute ale sufletului unui popor. Și cu aceasta ajungem la o întrebare delicată. Ce sunt oare dispozițiile acestea înăscute? Sînt ele un fel de enigmă a Creatorului, un fel de har pogorît din ceruri, fără cauză și determinism ? Cîtuși de puțin. Dispozițiile înăscute sînt o continuare a vieții mediului cosmic. Simțurile omului sînt formate după excitațiile lor externe, iar excitațiile externe sînt în raport cu proprietățile pe care le oferă mediul. Din acest mediu vin în mod direct elementele din care se constituie chimismul intern al corpului omenesc, adică baia în care se scaldă întregul sistem nervos, și din care acesta primește tonalitatea afectivă, resortul principal al vieții sufletești. După gradul și schimbările de temperatură, după gradul și schimbările de presiune atmosferică, după compoziția și varietatea solului, după gradul de lumină și întuneric, etc., cresc și se înmulțesc vegetalele, cresc și se înmulțesc animalele. Omul nu face o excepțiune în această privință. Existența lui, atît fizică cît și psihică, este strict condiționată de mediul în care trăește. Produsele lui sufletești se diferențiază după caracterele pe care le prezintă mediul. El continuă, prin desfășurarea dispozițiilor sale, dinamismul început de natură cu fenomenele de fisico-chimie; dinamism continuat apoi prin fenomene de biochimie, și apoi pînă la fenomenele de psiho-sociologie. Bine înțeles, nu poate fi vorba, să vedem acest dinamism cu ochii, ca pe un curent de apă, ce trece dintr'un basin în altul; este vorba de o înlănțuire de fapte, care se raportă la același sistem științific de condiționare; adică este

www.dacoromanica.ro

vorba de înțelegerea logică pe care o dobîndim prin unificarea faptelor naturii în conceptul de energie[1]). Toate diferențierile, cari constituesc dispozițiile înăscute ale unui popor, sînt condiționate de diferențierile energiei mediului în care poporul trăiește. Nu există particularitate în fauna sau flora unui pămînt, care să nu se traducă și în psihicul omului, care viețuiește cu ele la un loc. In conștiința omului însă această dependență de pămînt nu se arată; din potrivă: conștiința omului protestează contra ei. Dar aceasta își are explicarea sa. Conștiința omului, înainte de a fi un organ de cunoaștere obiectivă, este un organ de adaptare, și ca atare un instrument de utilitate individuală. Utilitatea este uneori în conflict cu obiectivitatea. Ea poate chiar să impună o totală răsturnare de poziții. Așa în cazul de față. A se ști în dependență de pămînt, pe cîtă vreme pămîntul este un necunoscut, este pentru om mai puțin util de cît a se crede ridicat peste pămînt, ca o părticică din Divinitate. Cînd pămîntul este cunoscut, atunci situația se schimbă. Dependența de un lucru cunoscut este suportabilă. De aceea, cu cît conștiința omului este mai împrietenită cu știința despre pămînt, cu atît și protestarea ei contra dependinții se moaie.

Cu această completare despre dependența dispozițiilor sufletești de mediu ,avem adevăratul înțeles al originalității pe care trebue să o aibă vieața culturei. O cultură este cu atît mai originală cu cît răsfrînge în ea mai expresiv fondul propriu al poporului care a produs-o. Și fondul propriu al poporului este cu atît mai expresiv resfrînt cu cît dependența lui de caracterele permanente ale energiei mediului regional este mai credincioș păstrată. Popoarele cu o cultură originală găsesc în cultură o creștere spirituală a rădăcinilor lor pămîntești. De aceea asemenea popoare prezintă unitatea lor sufletească, ca turnată dintr'o bucată. Culturile de împrumut sînt în schimb apana-

1) Această unificare o dă filosofia personalismului nergetic. (Comp. *Personalismul energetic*, pag. 105 și urm.).

www.dacoromanica.ro

giul popoarelor cu domiciliu anonim. In ele dependența de mediu este ruptă sau întîmplătoare. In mijlocul popoarelor cu asemenea culturi de împrumut indivizii, în parte luați, se pot simți bine, chiar mai bine de cît indivizii din mijlocul popoarelor cu cultură originală, dar ceea ce lipsește acestor indivizi fără cultură originală este cinstirea posterității. Ei pier din memoria lumii, ca o pulbere împrăștiată la toate vînturile, fără a lăsa în urma lor opere durabile. Căci operele omenești durabile sînt numai cele care continuă viața isvorîtă din adîncul mediului regional.

Ce legătură este între aceste considerațiuni și problema vocației? O legătură foarte strînsă. Faptul vocației își are rațiunea de a fi în existența culturii. Deasupra oportunității de moment pe care indivizii unei societăți o urmăresc, avem interesele permanente ale societății, care trebue să-și găsească și ele realizatorii lor, tot între indivizii acestei societăți. Totuși nu într'o grupă separată de indivizi. Aceiași indivizi pot avea ambele funcții: o funcție de profesie personală și o funcție de conservare colectivă. Inzestrați cu aceasta de a doua funcție, indivizii devin realizatorii intereselor permanente, interese care se cristalizează în cultură. Ce pune în mișcare, în individ, funcția profesională, este ușor de înțeles. Utilitatea personală este nelipsită din ori și ce conștiință individuală. Ce pune însă în mișcare funcția de conservare colectivă. aceasta este mai greu de înțeles. In conștiința individului această funcție este adeseori întunecată complet. Și cu toate acestea ea trebue să se realizeze. Dacă în conștiința utilității individului nu-și găsește sprijin, ea trebue să-și găsească sprijin pe o altă cale. Și această cale este aceea a vocației, adică a mecanismului determinat de cauze mai adînci de cum sînt faptele de conștiință individuală. Vocația este determinată de motivele inconștientului colectiv, pe cînd profesiunea este determinată de motivele conștiinței individuale. Aceasta din urmă are o actualitate sclipi-

www.dacoromanica.ro

toare, dar restrînsă, pe cînd inconștientul este mai întunecat, dar enorm de adînc și vast. Omul de vocație urmează unui impuls intens, dar lipsit de o justificare limpede, pe cînd profesionistul oportunist are pentru ori și ce gen de activitate o justificare bogată. Impulsul căruia urmează omul de vocație este adeseori pentru conștiința oportunistului de neînțeles. El s'ar traduce oarecum prin sentimentul de responsabilitate față de viitorime, un sentiment pe care cei mai mulți dintre indivizii societății nu-l practică în viața lor, așa că n'au nici posibilitatea să-l înțeleagă.

Din deosebirea aceasta de funcțiune se explică toate caracterele omului de vocație. Desinteresarea lui este unită cu tenacitatea; originalitatea, cu stilul cerut de mediu; conștiințiozitatea, cu sentimentul răspunderii față de viitorime. Omul de vocație găsește în muncă, nu atît interesul său material, cît o întregire sufletească impusă lui de natură. Prin această întregire impusă, natura își urmărește rolul său de isvor al culturii omenești. Omul de vocație este instrumentul care ridică energia unui popor de la nivelul rădăcinilor cosmice la nivelul culturii spirituale. Natura întrebuințează pe oamenii de vocatie pentru a asigura cristalizarea unei culturi, întocmai cum întrebuințează germenii pentru a asigura continuitatea formelor vieții animale. Fericite popoarele care au destule vocații în mijlocul lor. Ele au asigurată o cultură originală.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL I

VOCAŢIUNEA ŞI MUNCA PROFESIONALĂ

1. Profesionistul munceşte după interes şi în mod forţat. Omul de vocaţie desinteresat şi instinctiv. — 2. Originalitatea în vocaţie. — 3. Sentimentul de răspundere faţă de viitorime. — 4. Rolul instinctului în anumite cazuri de vocaţie. — 5. Problema cultivării vocaţiei. — 6. Selecţionarea oamenilor de vocaţie. — 7. Nimbul unei profesiuni. — 8. Şcoala de pregătire a oamenilor de vocaţiune.

1. — In limbajul zilnic, întrebuinţarea cuvîntului vocaţie se face după cum am văzut, în mod destul de corect. Aceea ce nu se face corect priveşte exclusiv indentificarea faptului de vocaţie cu simpla aptitudine profesională. A fi bun profesor este una, şi a fi profesor de vocaţie este alta. Profesionistului i se cer multe calităţi, precum şi foarte multe îndatoriri. El trebue să cunoască în ce consistă tehnica profesiunei sale şi să aibă aptitudinile potrivite pentru realizarea acestei tehnici. El trebue să aibă şi un prestigiu personal, fără de care nu se poate menţine în stima clienţilor. In cele mai dese cazuri, atît cunoştinţele profesionale, cît şi cultivarea prestigiului costă pe profesionist foarte multă osteneală. Şi nu numai osteneală pentru a repeta cele învăţate de la înaintaşi, dar şi originalitatea proprie. Un profesionist rutinar este foarte repede scos din circulaţie. Prin urmare, a fi bun profesionist — este un lucru destul de anevoios. Şi cu toate acestea sînt foarte mulţi buni profesionişti şi foarte puţini oameni de vocaţie. In ce stă deosebirea? Sînt cunoştinţele şi aptitudinile omului de vocaţie cîştigate cu mai multă trudă de cît acelea ale profesionistului? De loc. S'ar părea chiar că dimpotrivă. Un ziarist de talent, căruia i s'a recunoscut de mulţi

www.dacoromanica.ro

contimporani calitatea de a fi ziarist prin vocațiune, Pierre Mille, vorbind de munca sa proprie zice, jumătate în glumă, jumătate în serios: munca prin vocație este aceea care se face mai ușor, „qui vous embête le moins" [1]). Și are dreptate. Vocația nu impune o muncă mai grea, de cît o impune profesiunea.

Poate nici mai ușoară. Deosebirea între munca profesionistului și munca omului de vocație stă însă în aceea, că munca celui dintîi trebue continuu susținută prin intervenția unor interese externe ei, pe cînd munca omului de vocație se susține prin impulsul însuși dat de natură. Profesionistul muncește calculîndu-și cîștigurile materiale ce vor ieși din muncă, și în consecință simte greutatea obstacolelor ce i se pun în cale, pe cînd omul de vocație muncește ca un halucinat care nu vede obstacolele, ce-i stau în drum. Unul cumpănește interesele și dacă interesele sînt contrarii renunță sau schimbă de profesie, pe cînd cellalt urmează înainte, contra tuturor intereselor contrarii, fiindcă să simte chemat. Din această cauză munca omului de vocație, oricît de grea ar fi, în realitate apare acestuia ca ușoară, ca mai puțin plictisitoare. Oamenii de vocație, cum s'a zis adeseori, par că se joacă muncind. Ei n'au conștiința dificultăților. Munca lor isvorăște ca dintr'un instinct.

Limbajul nostru zilnic pune în înțelesul cuvîntului de vocație toate aceste deosebiri de nuanțe. Fiecare știe că profesionistul este mai mult sau mai puțin interesat, pe cînd omul de vocație este totdeauna desinteresat. Apoi fiecare știe că dacă între aptitudinile naturale ale profesionistului și îndatoririle profesiunii există nepotriviri, profesionistul numai prin practică le poate înlătura, pe cînd la omul de vocație aceste nepotriviri, și cînd există, se înlătură de la sine. Omul de vocație, cînd tiparul profesiunei nu se potrivește cu aptitudinile sale, toarnă un nou

1) Pierre Mille, *Mes trones et mes dominations* (Editions des Portiques. Paris, 1930).

www.dacoromanica.ro

tipar de profesiune, după aptitudinile sale. Profesionistul trebue să se forţeze ca să intre cu deprinderile sale în tehnica primită de la alţii, pe cînd omul de vocaţie, cînd tehnica îi este potrivnică, are instinctul să inventeze una nouă pe croiala sufletului său.

2. In sfîrşit, limbajul nostru zilnic, în care de fapt se rezumă experienţa atîtor generaţii de oameni cari ne-au precedat, pune în înţelesul cuvîntului de vocaţie şi o nuanţă de originalitate, pe care nu o pune în cuvîntul de profesionist. Profesionistul trebue să fie şi el original. Un profesionist rutinar ar fi, cum am mai spus, curînd scos din circulaţie. Dar originalitatea profesionistului nu este aceea a omului de vocaţie. Originalitatea celui dintîi este mai mult o abilitate, pe cînd a celui din urmă este o inovaţie. Unul este cu talente; cellalt cu geniu.

Bine înţeles, nuanţa originalităţii este mai greu de prins. Acelaş om, care ştie să aleagă în mod corect pe omul de vocaţie de simplul profesionist, cînd este vorba de desinteresarea muncii unuia şi a altuia, cînd este vorba de originalitate greşeşte mai totdeauna. Originalitatea se confundă prea adeseori cu noutatea, cu extraordinarul şi cu excentricul. In literatură mai ales, foarte mulţi simpli profesionişti sunt trecuţi în rîndul celor cu originalitate, şi prin urmare celor cu vocaţie.

3. Nu mai insistăm însă asupra acestor diferenţe formale, pe care experienţa de toate zilele le-a consfinţit de mult în înţelesul cuvintelor, şi trecem deadreptul la explicarea genetică a celor două tipuri de muncă: profesie si vocaţie. Care este mecanismul sufletesc intim al acestor două tipuri ?

Din observarea atentă a faptelor pe care ni le prezintă biografiile atîtor oameni de vocaţie, el pare a fi următorul. Mecanismul sufletesc intim al vocaţiei se susţine pe o tensiune de natură specială care se colorează cu un sentiment de responsabilitate faţă de viitorime. Omul de vocaţie munceşte oarecum sub perspectiva judecăţii viitorului. Pe cînd profesionistul obişnuit munceşte în perspectiva inte-

www.dacoromanica.ro

resului său propriu; este mulțumit sau nenorocit după cum interesele sale sînt sau nu satisfăcute; omul de vocație muncește fără a ține seamă de interesele sale proprii, fiindcă el se identifică întru totul cu scopul însuși al muncii sale.

Acest mecanism sufletesc deosebit la cele două tipuri l-am constatat și mai sus cînd am făcut diferențierea omului de vocație. Dar cu constatarea acestui mecanism explicarea de abia începe. Desinteresarea, ea singură, nu constitue un caracter esențial al vocațiunii. In mod desinteresat muncesc și mulți nătîngi. Cine n'a întîlnit în viața sa oameni desinteresați, din cauza unei scrinteli de minte? Marea mulțime a „rataților", adică a neisprăviților și a secăturilor vanitoase, face adeseori o muncă desinteresată. Nimeni nu caută însă în această mulțime pe oamenii de vocație. Desinteresarea la omul de vocație este numai aparentă. Desinteresarea lui, pentru cîștigurile personale, vine dintr'un alt interes mai mare și anume unul care trece dincolo de cîștigurile așa cum le înțelege profesionistul obișnuit. Omul de vocație țintește spre interese personale mai înalte, fiindcă și conștiința personalității lui este cu mult mai înaltă de cît la profesionistul obișnuit; el are o altă simțire de ce este personal al lui și de ce nu-i este personal. Omul de vocație ia interesele sociale, drept interesele lui proprii. De aci o totală schimbare de perspectivă în calculul cîștigurilor.

Profesionistul obișnuit știe să calculeze perfect pe măsura personalității sale. Acest calcul este mai totdeauna fără risc. Omul de vocație calculează pe măsura personalității sale și face mai totdeauna un calcul riscat. Iată de ce moștenitorilor omului de vocație, în afară de apoteoza numelui, nu le rămîne o avere prea mare de împărțit; pe cînd de la un bun profesionist rămîne totdeauna avere pentru moștenitori.

4. Și acum ne apropiem cu explicarea de geneza însăși a mecanismului sufletesc caracteristic vocațiunii. De unde vine diferența de perspectivă în organizarea personalității

www.dacoromanica.ro

omului de vocaţie? Suntem cu el, înaintea unui caz normal, sau înaintea unui caz anormal ?

In deslegarea acestor probleme ne ajută foarte mult tocmai comparaţia omului de vocaţie cu profesionistul. Diferitele înfăţişări ale muncii profesionale, după timp şi loc, pot fi considerate ca fiind tot atîtea experienţe încercate de vieaţa omenirei în producerea vocaţiunei.

Dacă oamenii ar munci prin instinct, atunci toţi oamenii ar munci prin vocaţiune. Fiecare ar fi la locul unde este chemat de instinctul său. Problema vocaţiei nu s'ar mai pune. Omul nu este însă muncitor prin instinct, ci prin educaţie, dacă nu chiar prin silnicie. Instinctul ajută muncii omeneşti prin cîte-va tendinţe generale, numite inspiraţii şi care sînt operante, numai dacă sînt susţinute prin tradiţia mediului. Altfel ele se pierd.

Iată cîteva cazuri:

Din tată în fiu, acelaş fel de muncă se desăvîrşeşte în sînul unei familii. In acest caz, fiul care vine în urmă, este presupus că are în sufletul său tendinţa să urmeze felul de muncă al părinţilor. Dacă el va urma acestei tendinţe se va vorbi de vocaţia lui. Locuitorii unei regiuni, prin natura pămîntului şi a relaţiilor comerciale, sunt deprinşi în curs de cîteva secole cu acelaş fel de muncă. Dacă ei continuă acest fel de muncă se va vorbi de vocaţia lor de: păstori, pescari, comercianţi, grădinari, vînători, etc. Un popor, ajuns într'o stare de mare încordare sufletească, în urma unei catastrofe politice sau economice; în urma unui război, sau a unei molime, aşteaptă pentru salvarea sa un fapt extraordinar, pe care imaginaţia lui îl şi anticipează printr'un mit, în care mit stă o voinţă de transformare a realităţii: omul care va reuşi să-şi identifice personalitatea cu acest mit inspirator va fi omul său de vocaţie şi se va numi: Jeana D'Arc, Napoleon, Bismarck, Mussolini, etc.

In toate aceste cazuri geneza vocaţiei stă în instinct. Cum instinctul nu se poate dovedi de cît prin manifestările

www.dacoromanica.ro

sale externe, vocațiunea, în aceste cazuri, nu se poate dovedi decît prin reușita persoanei.

Dintr'o familie, care a avut, printre ascendenții săi, mai mulți artiști talentați, este cu vocație numai acela care manifestă și el un talent. Tot așa, între locuitorii unei regiuni cunoscută ca păstrătoarea unor deprinderi constante de muncă, sînt socotiți cu vocație numai aceia cari profesează munca cea vechie. La oamenii politici de vocație încaltea, îndoiala ar fi ridiculă. Dacă Jeana d'Arc, Napoleon, Bismarck, Mussolini, etc. n'ar fi reușit în fapta lor, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să vorbească de vocația lor.

5. — In afară de aceste cazuri, în care vocația se poate explica prin instinct, sînt oare și alte cazuri, în care vocația este orientată în mod conștient prin mijloacele obișnuite ale educației? Adică, pot fi oamenii educați pentru o vocație, întocmai cum sunt educați pentru o profesie ?

Această întrebare, mulți nici n'au curajul să și-o pună, fiindcă li se pare că ea depășește arta educației. Vocația, ca și apostolatul, ca și eroismul, sunt, în credința celor mai mulți, niște daruri ale naturii, pe care le admiri, cînd se produc prin întîmplare, dar de pregătit n'ai puterea să le pregătești. Ce nobilă artă ar fi, în adevăr, arta educației, dacă prin ea s'ar putea înmulți oamenii de vocație, cum se înmulțesc simplii profesioniști....

Cu toate acestea, să fie oare așa de disproporționată față de puterile educației, pregătirea vocației ?

Credem că nu. De fapt, pe educatorii de elită această pregătire nu i-a speriat niciodată, ci dimpotrivă ei au presupus-o ca un ideal. In cîte-va cazuri chiar ei au socotit-o ca o datorie curentă în practica lor. Bunăoară, cînd se face pregătirea viitorului preot, ori a viitorului ofițer, educatorii, vorbim de cei buni, trec peste cadrul pregătirei strict profesionale. Nu sună chiar urît, la urechia orișicărui om cult, definiția dată pregătirei preotului, că el învață profesiunea altarului ?

www.dacoromanica.ro

Preotul va fi slujitorul altarului, va fi apostolul credinţei, nu un simplu profesionist. Tot aşa, cu militarul. Sînt militari de profesie şi militari de vocaţie. Nimeni nu contestă că educaţia a ajutat în multe cazuri să se cultive militari de vocaţie.

Prin urmare cultivarea vocaţiei este subînţeleasă în unele cazuri. De ce atunci, nu s'ar pune în discuţie problema ei în general ?

Din discuţia acestei probleme ar rezulta înţelegerea multor lucruri interesante. Am înţelege mai întîi clasificarea profesiunilor după gradul de vocaţie, pe care trebue să-l aibă aceia cari le exercită. Apoi vom înţelege mai bine natura însăşi a vocaţiei, din compararea ei, în cazuri concrete, cu munca profesională. In sfîrşit, discutarea acestei probleme va ajuta să înţelegem şi valoarea însăşi a vocaţiei.

6. — Dacă pînă astăzi problema cultivării vocaţiei, prin mijloace educative nu s'a pus decît în mod incidental, cauza trebue căutată de sigur, în primul rînd, în însăşi organizarea pe care a avut-o şcoala tradiţională. Această şcoală era organizată în vederea transmiterei cunoştinţelor de la o generaţie la alta. Centrul de greutate al acestei organizări era căutat în natura cunoştinţelor. Şcoala din zilele noastre este organizată în vederea unui alt scop. Ea tinde la desvoltarea aptitudinilor de creaţie a tinerilor ce aparţin generaţiilor noi. Centrul de greutate a şcoalei din zilele noastre cade asupra individualităţii copilului. De aceea, pentru educatorii care împărtăşesc tendinţele şcoalei noi, problema cultivării vocaţiei este discutabilă în principiu. Soluţionarea ei este chiar pentru unii un desiderat.

Totuş în mod practic ea n'a fost pusă pînă acum în programele activităţii şcolare, din pricina următoarelor două consideraţii. Aptitudinea vocaţională este o aptitudine greu de diferenţiat de aptitudinea profesională. Această consideraţie priveşte factorul subiectiv al vocaţiei. A doua consideraţie priveşte factorul obiectiv: rolul so-

www.dacoromanica.ro

cial al vocației. Acesta nu apare în viața practică cu aceași claritate, cum apare acela al profesiunei. Pe cînd profesiunea apare cu un rol positiv și bine fixat, rolul vocației apare vag și intermitent. Oamenii de vocație sînt cu toții solii idealului: vin la întîmplare, și nu pe căile bătătorite ale tradiției profesionale; cum ar putea să intre pregătirea lor în programele activității școlare ?

Negreșit, nu cu ușurința cu care intră pregătirea unui profesionist obișnuit. În programul școalei totuși va fi în curînd un loc și pentru pregatirea vocației.

Greutățile pe care le întîmpinăm astăzi, la diagnosticarea aptitudinilor de muncă din sufletul copilului, sînt trecătoare. Pe fiecare an, cercetările de psihologie aduc perfecționări la criteriul după care se face această diagnosticare. Nu este departe ziua, cînd va sta în puterea psihotehnicianului să dea diferențierea aptitudinilor pe care se fundează originalitatea creatoare a viitorului om de vocație. S'a ajuns destul de departe cu diferențiarea aptitudinilor pe care se fundează tipul de criminal, de anti-social și de dement, de ce n'ar veni și timpul cînd să se diferențieze, de omul obișnuit, tipurile de elită ale oamenilor chemați la o muncă de creație ?

Incercările numeroase, care se fac în școlile contimporane pentru selecționarea copiilor supranormali, sînt numai un început în această direcție. Deocamdată se selecționează talentele profesionale, va veni însă rîndul și selecționării oamenilor de vocație.

7. — Rîndul acestei selecționări va veni, după ce se va fixa în conștiința popoarelor factorul obiectiv despre care vorbeam, adică rolul social pe care îl are vocația de îndeplinit. Acest rol social stă în strînsă legătură cu structura fiecărei profesiuni. Omul de vocație își desfășură activitatea în cadrul unei profesiuni; depășind și reînnoind acest cadru. Cînd în conștiința popoarelor se va lămuri acest rol pe care îl are vocația, atunci și cererea după selecționarea oamenilor de vocație prin mijloace educative va

www.dacoromanica.ro

deveni cu mult mai imperioasă de cum o constatăm în zilele noastre.

Trebue să mărturisim că această lămurire a rolului vocaţiei se face cu greu. Dar ea va veni cu toate acestea, odată cu o înţelegere mai ştiinţifică a istoriei culturei omeneşti.

Pentru moment să ne mulţumim cu constatarea acestui rol, fără să insistăm în deosebi asupra explicării lui. Vom încerca şi explicarea mai tîrziu.

Intocmai cum în desfăşurarea formelor vieţii animale, în decursul epocilor geologice, se constată înainte de apariţia unei forme noui de specie animală, o convergenţă a variaţiunilor speciilor vechi spre forma cea nouă, tot aşa înainte de aparițiunea unei deprinderi noui de muncă, unei profesiuni noui, se constată în istoria culturei o convergenţă de aspiraţiuni între sufletele de elită. Inainte de a apare forma animalelor mamifere, vedem forma reptilelor îndrumată spre forma mamifer; înainte de a apare forma păserilor, aceleaşi reptile se îndrumează spre forma paserilor; pare că ar fi în sînul naturei ceva care împinge la cristalizarea nouei forme, prin încercări de transformare convergentă a celor vechi. Acelaş lucru constatăm şi în istoria culturei. Orişice deprindere nouă de muncă, adică orişice profesiune nouă, — este precedată de un fel de val de aspiraţiuni în sufletul celor bine dotaţi. Profesiunea cea nouă se prezintă în ochii acestora cu un nimb deosebit. Acest nimb este un fel de chemare la sacrificiu şi la eroism. Noua profesiune îşi face astfel apariţia în vieaţa socială susţinută fiind pe oamenii de vocaţie. Nu numai îşi face apariţia, dar şi respectul în ochii publicului şi-l datorează profesia tot oamenilor de vocaţie. Cîtă vreme se găsesc oameni de vocaţie în practica unei profesiuni, atîta vreme profesiunea este atrăgătoare, şi profesionistul îşi face din ea o mîndrie. Gradul de vocaţie, cu cît este mai ridicat într'o profesie, cu atît şi aceasta ocupă un loc mai sus în ierarhia muncii omeneşti; unde rolul

www.dacoromanica.ro

vocației a devenit de prisos, acolo profesia a căzut în rutină. Profesia care nu numără printre practicienii ei oamenii de vocație, este o profesie fără atracție și cu care nimeni nu se mîndrește. Este o profesie fără nimb de glorie.

In zilele noastre, mulți cred că au descoperit, în sfîrșit, secretul pentru ce unele profesii au nimbul de atracție și altele nu. Acest secret ar consista, după aceștia, în șansa de cîștig material pe care o oferă fiecare profesiune. Mare eroare. Cîștigul material nu a devenit un motiv de atracție de cît de foarte scurt timp, și chiar acum nu pentru majoritatea oamenilor. Cele mai vechi profesiuni nu duceau la cîștiguri materiale. Perspectiva cîștigului material este un nimb foarte recent și încă neasigurat contra fluctuațiunilor viitoare. In timpurile vechi el aproape că n'a existat. In tot cursul antichității alegerea profesiunii era hotărîtă aproape exclusiv de ierarhia clasei sociale, din care omul făcea parte. Oricît de bănoasă ar fi fost profesiunea de bancher, un nobil din Atena sau Roma n'ar fi îmbrățișat-o niciodată. Cîștigul material a început să devină un motiv de atracție, numai după ce bogăția materială a reușit să se transforme, în ochii mulțimei, într'un simbol al energiei intelectuale și morale. Dacă profesiunile care aduc cîștiguri materiale n'ar fi legate de aceste sforțări intelectuale și morale, atunci nici un om de elită n'ar mai fi atras către profesiunile bănoase. Este caracteristică, în această privință, starea sufletească a miliardarilor americani. Nici unul nu-și face un merit din posedarea banilor, ci din iscusința cu care a cîștigat banii. Cîștigul material este reflexul strălucirei, în care este văzută de către contimporani stăpînirea asupra naturei, prin tehnica industriei capitaliste. Din momentul ce această stăpînire s'ar putea obține și fără tehnica industriei capitaliste; cînd bunăoară creditul ar fi la dispoziția ori și cărui muncitor, așa cum visează unii socialiști, atunci și cîștigul material ar pierde toată atracția.

www.dacoromanica.ro

Ierarhia profesiunilor se face, nici după cîştigul material, nici după alte cîştiguri presupuse, cum ar fi ambiţia sau vanitatea, ci după gradul de vocaţie pe care profesiunea îl implică. Vocaţia este nimbul fiecărei profesiuni. Cînd în secolul al 18-lea munca de meseriaş a fost pusă în legătură cu comandamentele divine, şi s'a vorbit în biserică de sfinţenia muncii manuale, mulţi principi şi regi au învăţat cîte o meserie simplă de tîmplărie. De cînd munca intelectuală a savanţilor s'a ridicat la rangul de vocaţie, mulţi regi şi bogătaşi afectează profesiunea de cărturari. Un bogătaş contimporan, dacă vine ocazia să vorbească la o adunare de acţionari, unde se împart dividende grase, nu-şi începe discursul prin declaraţia că este mîndru de compania în care se află; însă acelaşi bogătaş, dacă este membru la o Academie de cultură înaltă, aproape sigur că îşi va începe discursul cu o asemenea declaraţie. Vocaţia înobilează profesiunea.

Ceva mai mult. Structura tehnicei profesionale, cîtă vreme nu este ajunsă la rutină, cere rolul vocaţiei.

Perspectivele pe care unii teoreticieni le pun înainte, că va ajunge un timp, cînd maşina va face totul în cadrul muncii, iar omul se va mulţumi să învîrtească o simplă roată, sunt perspective care nu asigură progresul omenirei. Niciodată nu se va inventa maşini care să înlocuiască iniţiativa omului. Niciodată nu se vor inventa maşini care să se perfecţioneze ele însăşi.

In această privinţă, se fac greşeli şi în înţelegerea scopului pe care îl are psihotehnica de astăzi.

Dacă ar fi să luăm desideratul unor psihotehnicieni contimporani într'un chip prea riguros, şi anume să punem pe fiecare om exact la locul unde îl reclamă aptitudinile sale bine constatate, în multe cazuri ne-am găsi într'o mare încurcătură. Intre om şi tehnica profesiunei se stabileşte foarte greu o ajustare riguroasă.

Partea cea nobilă din sufletul omenesc este greu de ajustat. Avîntul generos, cinstea, sacrificiul, tenacitatea în

www.dacoromanica.ro

urmărirea idealului, bunătatea, spiritul de camaraderie, obiectivitatea lucidă a minții, pătrunderea intuitivă, și multe altele sunt necesare ori și cărei profesiuni și totuși ele nu sunt ajustate pe o anumită profesiune. Cînd ele lipsesc, degeaba are profesionistul o mulțime de alte calități speciale. Este ceva dincolo de specialitate, care face pe profesionist să fie sau nu de valoare; și acest ceva consistă în spiritul de vocație pe care profesionistul are să-l actualizeze. Tehnica unei profesiuni este ca o vegetație amenințată să se usuce și să putrezească pe cîtă vreme semințe noi, pline de viață, nu vin să încolțească în mijlocul ei. Semințele noi sunt vocațiunile.

De la profesiunile cele mai simple, în care tehnica este aproape prefăcută într'un mecanism rigid, și pînă la profesiunile intelectuale libere, în care tehnica este în veșnică prefacere după progresele științei, vocațiunile sunt în continuă activitate. Ele sunt anticipațiunile instinctive ale vieții sociale și economice. Ele sunt convergențele dispozițiilor nobile din sufletul omenesc; convergențe care chiamă la viață forme noi de cultură.

Acesta este rolul vocației.

Utilitatea acestui rol nimeni nu o poate tăgădui, deși explicarea lui este încă foarte greu de dat astăzi în mod științific.

8. — Dacă rolul omului de vocație este util, rămîne să vedem prin ce mijloace educative se pot pregăti pentru acest rol elementele de elită ale fiecărei generații noui.

In mod statistic este dovedit, că în fiecare grupă de copii, care constituie aceea ce numim o clasă a școlilor noastre, se găsesc într'o proporțiune constantă un număr mic de copii supradotați, cărora le corespunde un număr iarăși mic de copii puțin de tot dotați, și că media cea mare a clasei o formează apoi copiii normali, nici prea mult nici prea puțin dotați. Viitoarele vocațiuni sînt printre copiii supra dotați. Cum le putem veni acestora în ajutor pentru a le înlesni desfășurarea posibilităților de muncă cu care i-a înzestrat natura ?

www.dacoromanica.ro

Trebuie să-i alegem, negreșit. Aceasta nu se discută. Școlile viitorului vor avea clase, dacă nu pentru supranormali singuri, cel puțin vor avea clase pentru copiii cari sunt deasupra mediocrității. Odată aleși, viitorilor oameni de vocațiune le trebue găsite metodele potrivite de educațiune. Aci va fi o mare greutate. Copiii supradotați nu vin pe lume cu anumite dispoziții speciale pentru mai multe posibilități de muncă. Aceea ce face caracterul lor distinctiv este ușurința cu care își perfecționează deprinderile de muncă. In sufletul lor este înăscută tendința spre originalitate. Simt în ei ca o plăcere impulsul către muncă.

Acest impuls trebuie dirijat. Cum ?

Unii educatori s'au gîndit la exercitarea acestui impuls în cadrul unei activități pur formale; sau, cu alte cuvinte, ei sfătuiesc să se organizeze, înaintea școalei de specializare, o școală de cultură formală. Acest gînd nu este greșit; este însă greu de realizat în practică, fiindcă este greu de știut ce trebue pus în programul culturei formale. Dispozițiile globale cu care vine copilul supradotat pe lume sînt mai puțin cunoscute de cît dispozițiile speciale care se cer în fiecare profesiune. Aceste dispoziții globale au nevoie de un exercițiu pe care nu-l prea nimeresc metodele pedagogilor. Greșelile din trecut sînt, în această privință, descurajătoare. In trecut, s'a confundat foarte adese ori formalul cu clasicul, și astfel am avut, în programul viitorilor creatori în ale literaturei, limba latină și limba elină, în locul compoziției libere făcute în limba maternă. Alte ori, s'a confundat formalul cu abstractul, și astfel am avut în programul viitorilor creatori în ale tehnicei industriale matematica, cu toate ramificațiile sale, drept pregătire pentru exercitarea îndemînărilor tehnice. Prin aceste confusiuni s'a discreditat foarte mult ideea culturei formale.

Totuși ideea este bună, fiindcă ea este în acord cu realitatea. Vocațiunea este înlesnită prin exercitarea dispozițiilor globale ale copilului supradotat. O școală de cultură formală este necesară. Dar în programul acestei școli n'au

www.dacoromanica.ro

ce căuta exercițiile cu teme latine și grecești, în loc de exercițiile libere provocate de imaginația creatoare a copilului. Aceasta, pentru viitorii literați. Pentru viitorii tehnicieni, de asemenea, în programul școalei lor formale n'au ce căuta abstracțiunile matematicii, ci numai exercițiile de raționament funcțional, prin care în adevăr se pregătesc creațiunile în tehnica industrială.

Să sperăm că greșelile trecutului vor înceta pe viitor. Semne prevestitoare în bine se arată din ce în ce mai numeroase. In lumea pedagogilor începe, în sfîrșit, să se facă lumină, în aceea ce privește rostul culturei formale [1].

Inainte de toate însă condițiunea, pe care școala trebue numaidecît s'o îndeplinească, pentru a ajuta la pregătirea viitorului om de vocație, este următoarea: școala să țină în jurul copilului bine dotat o atmosferă de sinceritate sufletească. Instinctul creator cere încredere în adevăr, cere iubire pentru muncă. Profesorii sceptici și oportuniști n'au ce căuta în școala copiilor bine dotați. Pentru a stabili această atmosferă de sinceritate sufletească este de recomandat să se dea cît mai des copiilor ocazie să lucreze împreună. In lucrările colective ale clasei se aleg mai bine de cît în orișicare alte lucrări însușirile speciale ale fiecărui elev în parte. Nu există un judecător mai sigur pentru descoperirea unei viitoare vocații, de cît intuiția camaradului. In lucrările colective ale clasei, cînd se lasă ca partea de colaborație a fiecărui elev să se aleagă de restul camarazilor, fiecare elev își are atunci colaborația pe care o merită. Instinctul vocației rodește în atmosfera de sinceritate a camarazilor congeniali.

---

1) Sunt fericit să pot cita, din literatura pedagogică nouă o carte a unui profesor romîn, d. C. Mureșanu, care anticipează mult în această direcțiune. D-l C. Mureșanu în teza sa de doctorat, trecută înaintea Facultății de litere de la Universitatea din Geneva (1930) și publicată sub titlul: *L'Education de l'adolescent par la composition libre*, arată însemnătatea pe care o are asupra educației adolescentului bine dotat compoziția liberă în limba maternă. Cartea sa rezumă o experiență lăudabilă susținută în decursul mai multor ani cu elevii de școală secundară din diferite orașe ale Romîniei.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL II.

NOROCUL ŞI VOCAŢIA.

1. Caracterele credinţei în noroc. Deosebirea dintre noroc şi simpla coincidenţă de împrejurări favorabile. — 2. Tendinţa spre obiectivitate şi tendinţa spre subiectivitate în înţelegerea norocului. — 3. Înţelegerea norocului la ţăranul romîn. — 4. Filosofia norocului. Ignoranţă şi misticism. — 5. Vocaţia şi norocul. — 6. Înţelegerea timpului în cultura antică şi în filosofia modernă. — 7. Vocaţia şi realitatea timpului. Predestinaţia.

1. — Credinţa în noroc este una din credinţele cele mai vechi şi în acelaş timp din cele mai înrădăcinate ale minţii omeneşti. Ea este şi astăzi foarte răspîndită. De foarte multe ori o găsim la oamenii, cari au absolvit şcoli înalte, deşi logic ar fi ca ea să se mărginească la mintea oamenilor cari n'au trecut prin şcoală. Este drept însă, că această prea mare răspîndire este adeseori numai aparentă. Sub noroc să înţeleg multe, şi încă prea multe lucruri. Unii înţeleg prin noroc simpla coincidenţă de împrejurări favorabile. Evident că, în acest înţeles, toţi oameni, fie instruiţi, fie neinstruiţi, cred în noroc. Nu este om care să poată prevedea cursul împrejurărilor, aşa de exact, în cît să nu fie surprins de coincidenţe favorabile, sau nefavorabile. Dacă pe cele dintîi le numeşte noroc, şi pe cele de al doilea nenoroc, aceasta o face din comoditatea expresii verbale, iar nu fiindcă el crede în existenţa norocului, ca într'o finalitate deosebită care domină cursul împrejurărilor. Constatarea coincidenţelor favorabile nu constituie credinţa în noroc.

www.dacoromanica.ro

Această credință este constituită prin prezența altor note mai caracteristice, și anume: prin presupunerea că există o putere diriguitoare deasupra împrejurărilor, care face ca unele din acestea să fie favorabile și altele nefavorabile, după cum este raportul ei cu persoana omului. Adică o putere peste împrejurări, cu o finalitate egocentrică. Omul care crede în noroc, nu este un simplu spectator obiectiv față de coincidențele favorabile, ci un copărtaș la mersul lumei. Persoana lui este chiar centrul lumei. Nimic nu se petrece în lume fără ca aceea ce se petrece să fie în raport, de bine sau rău, cu interesele și dorințele sale. El crede că pe unii îi ajută, pe alții îi ocolește, sau chiar îi persecută norocul. In totdeauna însă, între mersul lumii și persoana acelui ce crede în noroc este un raport intim, care formează esența credinței. Natura acestui raport constituie obiectul însuși al filosofiei norocului.

2. — Inainte de a ne ocupa de această filosofie, care atinge în multe privințe problema vocațiunei, să ilustrăm credința prin cîte-va exemple.

Oamenii sălbatici, așa cum să mai găsesc încă prin centrul Africei și al Australiei, cred ei în noroc? E greu de răspuns. Descrierile, despre viața acestor sălbatici, pe care le avem de la atîți călători și misionari, nu fac deosebire între credința în noroc și credința în spirite. Un spirit poate să fie bun, sau rău; el poate să ajute, sau să persecute pe un om. In cazul, cînd spiritul ajută pe om, să poate oare vorbi de noroc? De sigur că nu, căci atunci și răsplata meritată, precum și serviciul reciproc ar fi să intre tot în noroc. Dacă sălbaticul a înbunat spiritul prin o ofrandă, sau l'a constrîns prin o vrăjitorie, atunci desigur, sălbaticul n'are să se gîndească la noroc, ci la răsplată; sau la supunerea spiritului. Norocul devine o credință deslușită, numai după ce omul prinde conștiința de sine; aceea ce nu este cazul sălbaticului. Prin urmare este greu a ilustra credința în noroc prin exemple luate din viața sălbaticilor.

www.dacoromanica.ro

Trebue să venim la popoarele, care s'au obișnuit să trăiască într'o ordine socială civilizată pentru ca să găsim credința în noroc. Căci putere diriguitoare peste împrejurările lumei nu poate fi imaginată înainte de ce mintea omenească să fi trăit de fapt sub diriguirea unei ordine sociale.

Trebue să venim, așa dar, la popoarele civilizate. In acest caz sînt astăzi toate popoarele europene. La toate popoarele europene găsim credința în noroc. Dar în această credință raportul dintre mersul lumei și persoană nu este la fel. La unele popoare raportul are o tendință spre obiectivitate, prin aceea că în el norocul se explică ca un produs al mersului lumii, ca o probabilitate datorită împrejurările externe, pe cînd la alte popoare raportul are o tendință spre subiectivitate, prin aceea că norocul se explică ca un produs al finalității personale, dacă nu chiar al existenței personale. Adică, la unele popoare, norocul este pus pe seama întîlnirei fericite cu anumite împrejurări, pe cînd la alte popoare norocul este legat de ce i-a fost scris omului să aibă pe lume, de steaua omului. In cazul dintîi, norocul se aseamănă cu cîștigul la loterie; în cazul de al doilea, cu primirea unei moșteniri venită fără veste, dar care odată trebuia să vină.

Noi am zis, că unele popoare au o tendință spre obiectivitate și altele spre subiectivitate. Exprimîndu-ne astfel, am făcut o exagerare. De fapt în mijlocul aceluiaș popor sînt amestecate ambele tendințe. Și apoi trebue adăogat, că aceste tendințe să pot prezinta și în grade mijlocii. Ba chiar se pot găsi împreună la aceiași persoană. Pentru a respecta adevărul, trebue să zicem că obiectivitatea și subiectivitatea din credința norocului se amestecă în grade variate peste tot în sufletul popoarelor, și că deosebirea dintre popoare stă numai în precumpănirea pe care o are una sau alta din aceste tendințe la majoritatea membrilor unui popor.

3. — Cu această rezervă, putem să vorbim și de caracteristica norocului la poporul romînesc.

www.dacoromanica.ro

Bine înțeles, poporul nostru care își datorează structura sa sufletească unei plămădiri de diferite neamuri, are în gîndul norocului reprezintate ambele tendințe. Tendința spre subiectivitate este datorită, mai ales, influențelor orientale. Cititorii în stele și în zodiacuri, ghicitorii în palmă și în tot felul de visuri, sînt veniți din Orient. Țiganii, în special, au fost propagatorii acestei tendințe subiective. Nu este suflet plin de subiectivitate așa cum este acela al țiganului. Toate anecdotele pe care lumea întreaga le face asupra lui își au origina în această exagerare a subiectivității. Cînd țiganul se îmbracă în năvodul de prins pește și să crede îmbrăcat suficient contra frigului, toată lumea rîde, fiindcă crede pe jumătate ca așa ceva se poate întîmpla țiganului. Puneți în anecdotă în locul țiganului, pe oricare altul: pe evreu, pe neamț, pe ungur, sau pe bulgar, și lumea nu mai rîde. Nimeni nu crede, că poate fi un alt neam așa de exagerat în iluziuni subiective ca țiganul. Țiganul este poate, între neamurile pămîntului, singurul care minte și fură cu inocența copilului, fiindcă pentru el obiectivitatea judecății nu există.

In structura sufletului romînesc sînt, din nenorocire, destule elemente țigănești; totuși nu atît de multe ca să-i imprime caracterul lor oriental. In firea mentalității romînului predomină, în aceea ce privește înțelegerea norocului ,tendința spre obiectivitate.

Am semnalat, într'una din scrierile noastre anterioare, și anume în *Personalismul energetic* tendința manifestă a sufletului romînesc de a se contopi în unitatea naturei. In doinele populare romînești, aproape că nu poți deosebi ceea ce este personal de aceea ce este cosmic. Iată în doina următoare, culesă din folklorul mehedințean, următoarea strofă: „Frunză verde, firul ierbii, mă suii în dealul Cer-„nei, unde cîntă puiul mierlii, la mîndra cu ochii negri". Sau din altă doină: „Dă-mi Doamene, zile mai multe, ca să „ies vara la munte, la turme de oi cornute, s'aud oile sbie-„rînd, baciul din fluer cîntînd, izvoarele țuruind, mîndrele

www.dacoromanica.ro

„pe plai suind, fluturînd, etc." [1]). Vieaţa omenească cu vieaţa pămîntului formează pentru Romîn un singur tot sufletesc.

Acelaşi tendinţă o arată şi înţelegerea lui despre noroc. Norocul pentru el, tot aşa, mai ales nenorocul, este împlinirea unei vestiri primită prin faptele naturei. Dacă omul ar avea priceperea să citească semnele care îi se dau, norocul şi nenorocul n'ar mai surprinde pe nimeni! Dar cei mulţi nu au această pricepere. De aceea norocul este nestatornic, iar nenorocul să ţine lanţ. Semnele care vestesc norocul sînt, pentru ţăranul romîn, semnele fecundităţii în genere; — semnele nenorocului sînt semnele contrare fecundităţii. Cum natura rodeşte an după an, sub grija lui Dumnezeu, tot aşa se fericeşte şi omul. Nimeni să nu se plîngă de noroc. Pe lîngă fiecare el trece, odată cel puţin în vieaţă. Şi cum de n'ar trece, dacă omul trăieşte pe pămîntul cel roditor al Ţării romîneşti! Cele mai răspîndite proverbe romîneşti, — dacă proverbe să mai pot numi şi următoarele două zicători pe care le auzi la fiecare pas în toate satele locuite de Romîni: „Ziua bună să cunoaşte de dimineaţă"; şi „noroc că mi-a ieşit cu plin"! sunt expresiuni tipice pentru această înţelegere a norocului [2]).

Norocul Romînului este vestit de natură.

Cu această înţelegere a norocului să leagă în bună parte optimismul poporului romînesc. Dar, cum ziceam mai sus, nu tăgăduim, că în sufletul poporului romînesc să afirmă şi tendinţe contrare. Intre proverbele despre noroc, este şi unul tipic de pesimist: „Fă-mă Doamne cu noroc şi mă aruncă în foc". Tendinţa pesimismului subiectiv ţine într'o oare care măsură cumpănă optimismului obiectiv.

4. — Să venim acum la examinarea naturei raportului,

1) *Personalismul energetic* (Editura Casa Şcoalelor. Bucureşti 1927), pag. 251.

2) C. Rădulescu-Motru, *Ţărănismul* (Cultura Naţională, Bucureşti), pag. 20.

www.dacoromanica.ro

pe care credința în noroc îl presupune între lume și persoană; să venim la filosofia norocului.

Aci sîntem fără îndoială înaintea unei probleme din cele mai adînci: sîntem în miezul problemei pe care o pune însăși origina logicei omenești. Ce este logica ?

Logica este cunoștința sistematizată a regulilor după care trebue să ne conducem judecata pentru a afla adevărul. Iar judecata stă în găsirea de relațiuni, sau de raporturi între datele intuitive ale simțurilor, sau între datele înțelesurilor raționale. Faptul relaționării, ori al raportării, este fundamental pentru logică. Unde el nu este, nu este judecată, și deci nici logică. Intuirea unui obiect, fie ea cît de viu făcută, nu devine logică de cît după ce între părțile ei să stabilesc diferite relațiuni sau raporturi.

Aci avem isvorul de unde pornește credința în noroc.

Judecata omenească începe prin a stabili între lucrurile lumii multe raporturi false și chiar absurde. Credința în noroc pornește din acestea.

Care sînt raporturile false pe care le găsim în special, la baza credinței în noroc? Toate raporturile în care este pus în joc viitorul persoanei omenești. Prevederea este, de cînd lumea, cea mai nobilă ambiție a omului rațional. Dar, în același timp, ea este și cea mai ușor de falsificat, cînd este aplicată la persoana omului însăși.

Viitorul! Cîte dorințe și interese nu se leagă de el! Cît de nestabilă este imagina lui !

In genere toate raporturile asupra timpului sînt greu de stabilit. Pentru lumea materială externă ele se stabilesc totdeauna indirect, prin măsurători spațiale; iar pentru lumea viețuitoarelor nici așa indirect, de cît în cazuri foarte rari. Timpul în viața sufletească, incalte, este o intuiție care se pleacă la orișice fel de diformație. Cu durata lui se joacă ori și ce om de imaginație. Nimeni, afară de puțini oameni de știință n'au bănuială că timpul, în viața sufletească, este o realitate mai dură decît oțelul. Omul ignorant trăiește într'o veșnică actualitate. Aceasta în-

www.dacoromanica.ro

semnează că pentru el, trecutul ca și viitorul nu sunt perspective stabile, ci ele se pot schimba oricînd după interesele actualității. La ignorant, o dorință actuală aduce cu ușurință schimbarea trecutului sau a viitorului, căci succesiunea momentelor de timp n'are pentru el realitate, ci ea să poate accelera sau încetini după voie!

Această ignoranță a realității timpului duce la credința în noroc. Un literat englez, Wells, a scris un roman care poartă titlul mașina Timpului. Eroul romanului, învirtind la roata acestei mașini face să treacă înaintea sa trecutul și viitorul după voie. Aci el vede plantația luxuriantă a Arcadii fericite, de odinioară, aci vieața ultimelor vegetale pipernicite care vor trăi peste milioane de ani cînd globul pămîntesc se va răci. Ei bine acest erou învîrtește nu numai la mașina timpului, ci și la mașina norocului.

Ignoranța singură nu este în deajuns pentru a explica formarea credinței în noroc. La ignoranță trebue să se mai adaoge și o atitudine specială a sufletului: atitudinea mistică. Ignoranța este o judecată greșită. Credința în noroc este o judecată greșită învăluită într'o atmosferă mistică. Această atmosferă mistică produsă de confundarea intuiției cu sentimentul era ceva obișnuit la omul primitiv. Ea revine și astăzi în gîndirea omului civilizat, dacă nu ca o însoțitoare permanentă a judecății, cel puțin însă ca un atavism rebel regulilor logice.

Prin această atmosferă de misticism trăiește mai departe credința într'o putere diriguitoare și aducătoare de noroc; credința care este ca un balsam sufletesc pentru cei slabi la minte, și ca un surogat al filosofii istorici pentru cei cu o cultură superficială.

5. — Vocația este pusă de mulți pe seama norocului. Dacă n'ar fi fost împrejurările triste în care se găsea Franța în prima jumătate a secolului al 15-lea; dacă Domremy, locul în care s'a născut Jeanne D'Arc, nu ar fi fost situat la răscruciul drumurilor, pentru ca veștile dela războiul dintre francezi și englezi să fie repede primite și cu

www.dacoromanica.ro

aprindere discutate în chiar locuința în care trăia această fecioară, atunci nici starea sufletească a acesteia nu s'ar fi produs, și n'am fi avut vocația sfintei Jeanne, care a salvat neatîrnarea Franței! Dacă n'ar fi fost Germania frămîntată de idealul unei unități imperialiste la 1870, n'ar fi fost nici vocația lui Bismarck! Dacă n'ar fi fost fulgerătoarea ofensivă a armatelor germane contra Parisului în 1914, și în consecință posibilitatea unei desordini în rîndurile armatei franceze în urma acestei ofensive, n'ar fi fost atunci temperamentul liniștit și planul calculat al lui Joffre, înaintea bătăliei dela Marna, semnele unei vocații mîntuitoare pentru salvarea Parisului! Dacă n ar fi fost... așa mai departe, cu toate exemplele de vocație pe care le prezintă istoria politică a omenirei. In istoria culturei, în genere, acelaș lucru. După ce o vocație se produce, este ușor de arătat rolul pe care îl au împrejurările în succesul ei.

Dar această legătură a vocației cu anumite împrejurări nu îndreptățește să punem vocația pe seama norocului. Omul de vocație nu este un simplu om norocos.

Imprejurările singure nu fac vocația. Pentru ca să se producă vocația, mai trebue și un suflet potrivit împrejurărilor. In mijlocul unui popor bine înzestrat este probabil că un asemenea suflet se va și produce, — este bine cunoscută, în această privință, încrederea pe care o are poporul francez, că Franța a avut totdeauna, la momentul cînd a trebuit, omul care a trebuit, — dar aceea ce e probabil pentru Franța nu este probabil pentru toată lumea; vocația în genere, nu se produce decît dacă există mai departe un suflet pregătit să pună în valoare împrejurările. Imprejurări fericite întîmpină fiecare om în viața sa; norocul trece pe lîngă fiecare om, măcar odată în viața sa; cu toate acestea vocația nu stă în firea orișicărui om. In firea omului de vocație este un ce particular, pe care nu-l au ceilalți oameni.

In ce consistă acest ce particular ?

www.dacoromanica.ro

Răspunsul la această întrebare ne duce la problema timpului, care îmbrățișează după părerea noastră însăși problema vocației.

Să ne fie permis a intra, cu ocazia discutării acestei probleme a timpului, în unele considerații filosofice mai speciale.

6. — Înțelegerea timpului a dat loc la o mulțime de judecăți greșite. Este înțelegerea care întîmpină poate cele mai multe dificultăți în mintea omenească [1]). Ea este oarecum piatra de încercare a soliditătii orișicarui sistem filosofic. Ea dă caracterul cel mai stabil după care se poate distinge cultura de incultură, spiritul filosofic serios de spiritul romantic neserios.

Dintre toate problemele pe care și le-a pus mintea omenească, nu este problemă care să se lege mai adînc de întreaga metafizică a personalității, ca înțelegerea timpului. Ea a procurat chiar fondul acestei metafizici a personalității.

Omul incult nu are înțelegerea timpului. El are simțirea prezentului ,are simțirea amintirei trecute și are simțirea faptului viitor, dar nu are intuiția structurei acestor simțiri într'o înțelegere unitară. Această înțelegere o găsim formîndu-se treptat prin cultură. In poeziile homerice timpul consistă numai în durate mari sau mici, niciodată în momente instantanee. La Hesiod fiecare durată de timp este colorată deosebit după proprietățile ei magice. Sînt zile faste și zile nefaste. Eroii scapă de o zi nefastă, ca de o primejdie reală, concretă. Cînd Homer și Hesiod vorbesc de aceea ce va aduce ziua de mîine, ei nu înțeleg prin această zi de mîine o măsură de durată pură, ci o înfăptuire concretă plină de vrajă. La sfîrșitul perioadei arhaice, Pindar înțelege prin timp puterea productivă care aduce schimbările lumii, și de aceea pentru el, ca și pentru o mare parte din lumea cultă antică, timpul este Tatăl tu-

1) Comp. E. Cassirer, *Philosophie der symbolischen Formen*, III (1929) pag. 188.

www.dacoromanica.ro

turor lucrurilor. Cu Aristotel, înțelegerea ia o formă contrarie. Timpul pentru Aristotel nu este producătorul, ci distrugătorul; căci noi obișnuim să zicem: s'a stricat și a îmbătrînit ceva cu timpul; am uitat cu timpul... și nici de cum: ceva bun a venit cu timpul, ori noi am învățat cu timpul [1]).

Această greșită înțelegere a timpului ne dă explicarea lipsurilor pe care le constatăm la cei vechi.

Este în deobște recunoscut că vechea cultură elină este lipsită de simțul istoric. Evenimentele ce se desfășurau în timp nu trezesc în mintea omului antic atenția asupra ordinei lor de succesiune. Această ordine nu există pentru el. Elinul era mulțumit cu explicarea mitologică a evenimentelor istorice, deși mintea sa ajunsese la o înălțime, invidiată și astăzi, prin sistemele filosofice ale unui Plato și Aristotel. Toată logica acestor filosofi nu a fost în stare să pună în evidență realitatea istorică, pe cîtă vreme lipsea din conștiința contimporanilor o înțelegere a timpului.

Secolele de cultură venite în urmă, au avut menirea să împlinească lipsa culturei antice.

Fără ca înțelegerea timpului să fi ajuns chiar astăzi pe deplin mulțumitoare, din punct de vedere strict științific, ea se găsește totuși pe calea cea bună. Această cale a fost pregătită, mai întîi, prin marile dispute scolastice din evul mediu, și în special prin disputele dintre reprezentanții bisericei creștine. Toate marile dispute ale acestora asupra libertății morale, asupra grației divine și a responsabilității în fața judecății lui Dumnezeu, sînt în fond legate de o nouă înțelegere a valorii timpului. Pregătirea, prin fapte morale, pentru judecata lui Dumnezeu este în fond o pregătire pentru înțelegerea realității istorice [2]).

Filosoful însă, care formulează în mod definitiv pro-

1) H. Fraenkel, *Der Zitbegriff in der Frühgriechischen Literatur*, Forschungen u. Fortschritte, 1. Januar 1931, pag. 2.

2) C. Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească*, Ed. II-a (Casa Școalelor, 1930), pag. 75 și urm.

www.dacoromanica.ro

blema timpului în cadrul marilor probleme filosofice, este Imm. Kant. Pentru Kant, timpul este o intuiție a priori, care se întinde deopotrivă asupra sensibilității subiective, precum și asupra experienței obiective. Faptele lumii externe se petrec într'o ordine succesivă, care ordine se poate identifica cu o ordine numerică, și prin urmare poate fi primitoare de o măsurare cantitativă; dar totdeodată, în conștiința subiectivă omenească, se regăsește și aci aceiaș ordine de succesiune, care se poate identifica tot cu o ordine numerică. Iată dar terenul comun, care înlesnește îmbinarea obiectivului cu subiectivul, aplicarea categoriilor judecății obiective asupra vieții subiective. Intuiția timpului dă lui Kant cheia spre soluțiunea, căutată de toți filosofii, la marea problemă a metafizicei, și care problemă consistă în găsirea unui răspuns la întrebarea: prin ce mijloc ajunge conștiința omenească să intre în stăpînirea adevărurilor universale și necesare? Răspunsul era acum mijlocit prin intuiția timpului. Deopotrivă de existent în lumea obiectivă, ca și în lumea subiectivă, timpul putîndu-se identifica cu ordinea numerică, iar ordinea numerică putînd să dea judecăți sintetice matematice, iată pe filosof îndreptățit să afirme valoarea de universalitate și de necesitate a adevărului! Kant nu se îndoia, că fiecare știință este întru atît știință, întrucît adevărurile sale se pot pune în formule matematice.

Din filosofia lui Kant, timpul căpătă o înțelegere precisă, și mult mai obiectivă decît o găsim la filosofii dinnainte de dînsul. Pe înțelegerea kantiană se poate fonda o cultură destul de variată și de originală. Timpul lui Kant este un instrument ideal, de care se poate servi foarte bine mecanica. Și explicațiunile mecanicei nu sunt de disprețuit pentru cultură. Ele sunt la baza culturei europene contimporane.

Cu toate acestea și soluțiunei dată de Kant se poate aduce aceiaș critică pe care am adus-o filosofilor elini. In înțelegerea timpului, dată de Kant, nu intră realitatea

www.dacoromanica.ro

istorică; sau, dacă intră, această realitate este cu desăvîrşire sărăcită. Timpul istoric este o realitate care nu se lasă să fie pusă în formule matematice.

Identificarea timpului subiectiv cu timpul obiectiv — aceea ce Kant numea schematism, sau misterul cel mare al conştiinţei omeneşti — este de fapt o generalizare neînţeleaptă. Adevăratul timp trăit este o realitate vie şi nu o abstracţie matematică [1]).

Toate sistemele filosofice care au urmat lui Kant încearcă să dea o mai bună înţelegere realităţii timpului.

Nu este aci locul să ne ocupăm cu fiecare dintre aceste sisteme. Este destul a pomeni filosofia lui Hegel, cu tendinţele ei istoriciste şi antimecaniciste, pentru a caracteriza direcţia în care se îndreaptă spiritul culturei noastre. Cultura europeană contimporană tinde spre o mai bună înţelegere a realităţii istorice. Ea vrea o nouă înţelegere a realităţii timpului.

Pînă a ajunge la această nouă înţelegere, literatura filosofică din zilele noastre este plină de ipoteze metafizice, care de care mai îndrăsneţe, avînd toate scopul de a scoate un înţeles pentru cultura europeană din contrastul care există între timpul istoric, trăit de suflet, şi timpul abstract matematic, postulat de ştiinţele naturale.

Bergson în Franţa, Oswald Spengler în Germania, stau în fruntea acestei literaturi [2]). Pentru Bergson, timpul este libertatea gonită din ştiinţele naturei; pentru Spengler, timpul este destinul care chiamă la viaţă organismele culturei. Pentru unul şi altul înţelegerea timpului se confundă cu intuiţia mistică a iraţionalului. Unde însă această confundare atinge limitele nepermise ale divagaţiunii romantice, este la filosoful rus Nicolae Berdjajev [3]). Pentru Berdjajev realitatea istorică, şi prin urmare realitatea sufle-

1) Comp. C. Rădulescu-Motru, *Elemente de Metafizică* (Ediţia Casei Şcoalelor) pag. 133 şi urm.

2) H. Bergson, *Evolution créatrice* (Mai multe ediţii, Felix Alcan, Paris); Oswald Spengler, *Der Untergang des Abendlandes* (Ediţia I-a, 1921)

3) N. Berdjajev, *Der Sinn der Geschichte* (Darmstadt, 1925).

www.dacoromanica.ro

tească a timpului, se manifestă în convulsiuni tragice şi apocaliptice. Lipsit de o temeinică pregătire istorica, filosoful rus vorbeşte de puterea de creaţie a omului, menită să continue puterea de creaţie a divinităţii, în felul cum vorbeau odinioară extremii realişti ai spiritualismului scolastic. Peste tot el nu vede decît entităţi metafizice, cari aci se duşmănesc, aci se împreună cu consubstanţialităţi mistice. Aceea ce este mai ales de regretat în filosofia lui Berdjajev, este compromiterea pe care o suferă ideea ortodoxismului prin amestecul în care el o pune cu tot felul de speculaţiuni paradoxale [1]).

Să revenim, după aceste consideraţiuni, la problema vocaţiunei.

7. — Vocaţiunea implică simţirea realităţii timpului. Omul cu vocaţie simte faptele sale înlănţuite în realitatea timpului, şi de aceea el se simte răspunzător faţă de sine însuşi. Pe cînd alţi oameni au numai conştiinţa faptelor lor, el are conştiinţiozitatea faptelor sale. Această conştiinţiozitate nu implică un raţionament logic făcut asupra timpului, ci numai un sentiment moral. Omul de vocaţie se simte dator să utilizeze fiecare moment de timp, fiindcă el crede în realitatea fiecăruia dintre aceste momente. El are oarecum instinctul unicităţii momentelor pe care le trăeşte. Omul obişnuit crede, că aceea ce el n'a făcut astăzi, va putea să fie făcut mîine sau poimîine; că sufletul rămîne acelaş, liber să repare orişicînd o uitare din trecut, pe cînd omul de vocaţie, dimpotrivă, se crede legat de fiecare clipă a existenţei sale, iar cînd fapta lui nu se produce, el suferă şi are remuşcări. Aceasta şi face ca omul de vocaţie să aibă aparenţa unui veşnic nemulţumit cu sine însuşi [2]).

1) Influenţa lui Berdjajev asupra unora dintre literaţii noştri a produs şi la noi aceiaş compromitere a ideii ortodoxismului în publicaţia „Gândirea".

2) Mareşalul Lyautey, între 1894—1925 a fost marele organizator al imperiului colonial francez. In Africa rolul sau a fost covîrşitor. Este în deob-

www.dacoromanica.ro

Dintre învățăturile bisericei creștine, aceea care corespunde mai bine la particularitatea omului de vocație este fără îndoială doctrina predestinațiunii apărată de biserica calvină. S'a zis adeseori că biserica lui Calvin a încurajat realizarea vocațiunilor, mulțumită cărora s'a înfăptuit în Europa organizarea societății capitaliste. De fapt însă nu biserica lui Calvin a produs vocațiunile, ci existența unor suflete constituite pentru a fi de vocațiune a produs mișcarea religioasă începută de Calvin. De altmintreli, învățăturile și a celorlalte biserici creștine cuprind în ele doctrine care vin înaintea particularității omului de vocație. La catolici, ca și la ortodocși, este zis că omul prin faptele sale se pregătește pentru judecata de apoi, ceeace implică o pregătire pentru înțelegerea realității timpului. Singură doctrina, care face din grația divină o putere, care pentru iertarea păcatelor se manifestă orișicînd și orișicum, numai ea este nimicitoare de vocațiuni. Grația divină este reînvierea filosofiei norocului. Cînd această grație divină se obține prin mijloace bănești, ea este ceva mai rău decît o filosofie a norocului; este chiar specularea naivității. In orișice caz nu învățătura lui Christ este vinovată de interpretările date de reprezentanții bisericii. In aceste interpretări răzbate natura sufletească a fiecărui interpretator. Unde creștinismul găsește un popor muncitor, acolo nu este nevoe de consolarea celor păcătoși prin o prea lesnicioasă iertare a păcatelor.

ște cunoscut c el a fost omul de vocație care a trebuit Franței pentru a-și organiza coloniile. Iată cum îl descrie pe Lyautey un amic intim, Wladimir d'Ormessou: „De copil, el avea sentimentul tragic al fugii timpului. La 16 ani, a calculat numărul de ore pe care un om este făcut, în medie, să le trăiască. Ce scurtă este scadența pentru opera ce ardea el de dorința să o săvîrșească! Atunci el luă o resoluție. Fiindcă viața se compune din atîtea ore destinate acțiunii și atîtea ore destinate somnului, și cum orele de somn sunt ore perdute, atunci nu rămîne decît să se reducă somnul la strictul necesar. Dar pentru această reducere a somnului trebue pus corpul în condiții potrivite. Din ziua aceea, tînărul Hubert Lyautey nu se mai culcă în patul său obișnuit, ci se întinse jos pe scîndură... (*Revue de Paris*, 15 Février 1931).

www.dacoromanica.ro

Am zis că omul de vocaţie are oarecum instinctul unicităţii momentelor pe care el le trăieşte. Fiecare moment de timp este pentru omul de vocaţie un real, care nu se poate distruge şi nu se poate înlocui.

Să insistăm mai deaproape asupra acestui adevăr. El pare un adevăr aşa de simplu şi aşa de evident, încît este de mirare că el poate să constitue particularitatea unei minorităţi. „Nu lăsa pe mîine aceea ce poţi face astăzi" este o zicătoare dintre cele mai banale. Dece repetarea ei zilnică n'a reuşit să transforme pe toţi oamenii în oameni de vocaţiune? Ce împedică realizarea ei în vieaţa practică?

Trecutul de ignoranţă şi de superstiţie al sufletului omenesc: aceasta este piedica cea mare, pe care n'o pot ridica din drumul lor decît acei puţini aleşi, oamenii de vocaţie.

Zeci de secole dearîndul omul a trăit în credinţa opusă. El a crezut că în succesiunea faptelor sufleteşti domneşte întîmplarea; că faptul sufletesc poate să fie petrecut în orişice moment de timp, fără ca prin aceasta el să-şi schimbe natura. Bine înţeles, experienţa de toate zilele constrînge pe omul cult să recunoască că aceste credinţe se bazează pe o iluziune. Totuşi credinţa în această iluziune persistă întocmai cum şi iluziunea optică a învîrtirei soarelui în jurul pămîntului, deşi ştiinţa a învederat contrariul. In logica sa mintală omul recunoaşte determinismul faptelor sufleteşti — făcutele nu se pot face nefăcute —, dar în vieaţa sa practică el procedă după logica iluziunei. Determinismul este primit în explicarea succesiunii faptelor cosmice şi biologice, niciodată însă în explicarea succesiunii faptelor sufleteşti. Creşterea unui pom, sau a unui animal, este natural să se facă după legi strict ştiinţifice, şi acela care ar stărui să accelereze creşterea unui pom, cu o zi măcar, ar fi socotit ca nebun; dar nu tot aşa este socotită succesiunea faptelor istorice. Aci este nu numai tolerată, dar chiar dorită iluziunea. Aci faptele pot fi după voie accelerate sau anihilate. Istoricii înşişi vorbesc de epoce de „renaştere" şi de „restauraţie", iar cu-

www.dacoromanica.ro

vîntul de creaţie, în înţelesul metafizic de creaţie din nimic, este pentru mulţi un talisman filosofic. In lumea sufletească este permis: să ţii timpul în loc, să suprimi din el o bucată, sau să-i dai drumul să fugă în galop, căci aci nu este ca în lumea spaţială, unde te împedici de materie.

Cît va dura această iluziune ? Mult, desigur. In eternitate însă, nu. Realitatea spaţiului şi ea a avut nevoie de multe secole pînă să se fixeze. Copilul, cum ştim, umblă să prindă luna din cer cu mîna. Iar sălbaticii, chiar cînd sînt bătrîni, nu ştiu deosebi visul de realitate. Va veni momentul cînd şi realitatea timpului va avea o mai bună înţelegere.

Această mai bună înţelegere, de pe acum, o anticipează omul de vocaţie. Aceea ce caracterizează pe acesta mai ales este înţelegerea timpului viitor. Pe cînd omul obişnuit îşi înfăţişează viitorul într'un chip nebulos, ori prin prisma dorinţelor sale — unii chiar renunţă la orişice înfăţişare: „după mine vină potopul" —, omul de vocaţie are sentimentul de răspundere faţă de viitorime. Conştiinţiozitatea lui se explică în mare parte prin acest sentiment. El se simte văzut de acei cari îi vor urma. Intocmai ca unele persoane de familie nobilă, care duc grija de a nu aluneca din tradiţie, pentru ca fapta lor să nu fie o ruşine pentru descendenţi, tot aşa şi omul de vocaţie duce grija celor ce-l vor judeca mai tîrziu. In sufletul său este o noblețe a muncii analoagă cu aceea pe care o dă la unii genealogia familiei.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL III.

CREAȚIE ȘI VOCAȚIE

1. Înțelesul cuvîntului creație în filosofia lui Kant. Abuzul în întrebuințarea acestui cuvînt. — 2. Afirmația: spiritul creiază este un semi-adevăr primejdios. — 3. Creația spiritului este o simplă realizare a vocației. — 4. Spiritul creator întregește natura. — 5. Viața culturală și determinarea producției de opere culturale. — 6. Falșa teorie a antagonismului dintre cultură și civilizație. — 7. Rolul invenției și al tradiției în producerea operilor de cultură. — 8. Civilizația precedă cultura. — 9. Concluzie.

1. — O jumătate de adevăr ține în loc progresul adevărului adeseori mai mult decît eroarea, lipsită de orișice urmă de adevăr. Explicarea acestui paradox aparent este ușor de dat. Eroarea nu suggerează drumuri, pe care poate să rătăcească progresul adevărului, pe cînd jumătatea de adevăr este o ispită de mari rătăciri. Dacă metafizica lui Aristotel a ținut în loc știința atîtea secole, cauza a fost că această metafizică nu era nici mitologie curată, nici știință curată, ci era semi-știință, adică o ispită de rătăcire păgubitoare științei.

Un asemenea semi-adevăr primejdios pentru progresul adevărului în filosofie este înțelesul care se dă astăzi, în mod obișnuit cuvîntului de creație. In filosofia secolelor trecute prin cuvîntul creație se înțelegea mai mult producția imaginară a artistului. Artistul, și în special artistul genial, era creatorul plăsmuirilor, adăogate ca opere de artă, la producțiile reale ale naturii. In scrierile filosofilor clasici din secolul al 17-lea și al 18-lea cuvîntul aproape că lipsește. Pe atunci, creația era, una și singură, aceea pe

www.dacoromanica.ro

care biserica creștină o admitea între atribuțiile atotputerniciei divine. Filosofii cari nu făceau teologie evitau cuvîntul. Creația, cu înțeles filosofic, s'a introdus în limbajul filosofilor, după scrierile lui I. Kant, și în special după *Critica rațiunei pure*. Pentru I. Kant condițiile de validitate ale adevărului științific nu stau în lumea externă materială, ci în categoriile minții omenești. Iar pentru explicarea categoriilor minții omenești, Kant postulează: spontaneitatea creatoare a conștiinței în genere. Conștiința omenească, după legile sale apriorice, își crează experiența obiectivă și prinurmare știința...

Astfel își făcu cuvîntul de creație intrarea sa în filosofie. Ca un postulat logic; ca un „Als ob"; ca o metodă euristică...; ca un semi-adevăr! I. Kant nu arată nicăieri în ce consistă spontaneitatea creatoare a minții omenești, sau a unității aperceptive a acestei minți, cum o numește dînsul în termeni mai precișI; nici o pagină din scrierile sale nu explică cum se manifestă această spontaneitate creatoare din punct de vedere psihologic sau istoric. Conștiința, prin categoriile sale, este creatoare și atîta tot; căci dacă n'ar fi creatoare, n'am putea avea primul postulat al validității adevărului !

Filosofia de astăzi recunoaște, în acest înțeles al cuvîntului creație, o insuficiență vădită. Creația în înțelesul lui Kant nu are o existență de sine stătătoare, adică ea nu adaogă ceva positiv la aceea ce știm despre validitatea adevărului într'o unitate logică. Creația, în înțelesul lui Kant, este un postulat formal, și nici de cum un fapt real, studiat și definit științificește. Este, precum am zis, un semi-adevăr [1]).

De aci provin toate rătăcirile în care au căzut urmașii lui Kant. Acesta a fost consecvent și s'a menținut la înțelesul formal al creației; aceia cari au venit în urmă au întins înțelesul cuvîntului peste cîmpul experienții întregi,

1) Mai pe larg în scrierea noastră, *Elemente de Metafizică* (Editura Casa Școalelor, Bucuresti).

www.dacoromanica.ro

atît a celei interne cît şi a celei externe. Romanticii au ajuns la idealismul magic, adică la un fel de confuzie totală între vis şi realitate. Iar după romantici, cu toate progresele ştiinţelor experimentale şi cu toate progresele psihologiei, sunt şi astăzi filosofi cari întrebuinţează cuvîntul de creaţie în mod abuziv. Intre acei cari au vina acestei abuzive întrebuinţări, se află şi compatriotul nostru d-l D. Drăghicescu, care prin scrierile sale, *Le problème de la conscience* şi *L'Idéal createur,* publicate la 1907 şi 1914 în editura librăriei Felix Alcan din Paris, a făurit tiparul multor clişee pe care le repetă astăzi, în mod imitativ, o mulţime de publicişti de importanţă mai mică. Aceiaş vină se poate reproşa şi marelui filosof H. Bergson, care în toate scrierile sale întrebuinţează cuvîntul de creaţie, fără ca vre-odată să se oprească asupra unui fapt real de creaţie. Unde însă abuzul ajunge la ultima extremitate, este în filosofia post-belică; în scrierile unui Oswald Spengler, unui Hermann Keyserling şi unui Nicolae Berdjajev, unde înţelesul cuvîntului alunecă de pe terenul filosofiei pe terenul inconsistent al diletantismului poetic. De altfel, pentru mai toţi aceşti scriitori, filosofia este un fel de poezie, în care îşi poate încerca imaginaţia orişice suflet atins de vraja misterului [1]).

2. — Este inutil să insistăm mai pe larg asupra teoriilor pe care le urzesc aceşti filosofi prin mijlocirea creaţiei. Este destul să spunem, că ele se reduc la o singură afirmaţie repetată sub cele mai diferite forme şi anume: spiritul creiază realitatea. Pentru unii, spiritul creiază realitatea, fiindcă el este liber; pentru alţii spiritul creiază realitatea. fiindcă el are în puterea sa desfăşurarea timpului, — căci timpul după filosofii citaţi, există ca o creaţie a spiritului, întocmai cum şi pînza de păiajen există ca o creaţie a păiajenului; în sfîrşit, pentru toţi, spiritul creiază realitatea, fiindcă spiritul dă semnificaţia vieţii, şi fără

1) O. *Spengler, Untergang des Abendlandes,* Vol. I (München 1921); H. Keyserling, *Schöpferische Erkenntnis* (Darmstadt 1922; N. Berdjajev, *Der Sinn der Geschichte* (Darmstadt, 1925).

www.dacoromanica.ro

semnificația vieții nu este cultură, nu este lume, nu este realitate! Tot ce este realitate, este o încarnare de spiritualitate. Cînd moare spiritualitatea, moare și realitatea!

Această afirmație, pe care o găsim la filosofii de după războiu, citați mai sus, nu este cîtuș de puțin originală. Ea este veche, poate mai veche decît însăși filosofia. Originală apare această afirmație numai acelora care nu cunosc credințele mitice dela obîrșia culturei popoarelor și în special credințele continentului asiatic. Omenirea, de la început a crezut în puterea de creație a spiritului. Afirmația filosofilor noștri se găsește în credințele primitive ale multor popoare. Dar aceste credințe, ori și cît de răspîndite, nu prefac afirmația puterei de creație a spiritului într'un adevăr. Adevărul are drept caracteristică să fie unul și numai unul. O afirmație devine adevăr, dacă alături de ea, asupra aceluiaș obiect, nu se mai poate face o a doua afirmație. Spiritul creiază realitatea, aceasta este o simplă afirmație și nu un adevăr, cîtă vreme alături de ea se mai poate face și o altă afirmație deosebită. Și în cazul nostru, această posibilitate rămîne deschisă. Sînt mulți filosofi, ba chiar și teologi, cari tăgăduiesc spiritului omenesc puterea de creație, pentru a rezerva această putere divinității. Apoi, care spirit omenesc este creator? Spiritul care consistă în funcțiuni logice, cum credea Kant, sau spiritul care se confundă cu dinamismul psihologic? Intrebările nu se sfîrșesc aci. Mai putem întreba: dacă spiritul are personalitate, sau n'are personalitate? Tot așa: dacă creațiile spiritului se opun materiei, sau nu; aceea ce ne-ar duce în sfîrșit la întrebarea: dacă sînt mai multe categorii de spirite înzestrate cu putere de creație? Spirite bune și spirite rele, bunioară, cum cred încă multe popoare pe fața pămîntului.

Cîtă vreme aceste diferite întrebări se pot pune, afirmația că spiritul creiază, fără să fie o eroare, nu este încă un adevăr. Din nenorocire, este un semi-adevăr primejdios, care oprește găsirea adevărului întreg.

www.dacoromanica.ro

3. — Pentru a nu lungi prea mult aceste consideraţii filosofice, ne grăbim să arătăm de îndată în care înţeles trebuie luat cuvîntul de creaţie, pentru a evita rătăcirile în care au alunecat mulţi publicişti, şi mai ales pentru a pregăti acestui cuvînt o întrebuinţare corectă în argumentarea ştiinţifică.

Creaţia, în înţelesul de activitate ieşită din neant, sau din pură libertate, cu o existenţă deasupra timpului şi spaţiului, este o pură iluzie; pentru adevăr egală cu sunetul gol al vocei. Cuvîntul „creaţie" sună, în adevăr, frumos; dar frumuseţea sunetului nu cuprinde în sine nimic utilizabil pentru ştiinţă. Creaţia are un înţeles, utilizabil pentru ştiinţă, numai cînd este luată ca o activitate condiţionată de celelalte date ale existenţei; în termeni mai precişi, şi în vederile expuse de noi în *Personalismul energetic:* creaţia este o activitate determinată de finalitatea naturii, şi anume este activitatea de realizare, care urmează vocaţiei. Despărţită de vocaţie, creaţia spiritului este fără înţeles precis. Spiritul nu intră în activitate decît chemat de condiţiile istorice ale omenirei. Creaţia spiritului este o simplă realizare a vocaţiei, după cum vom vedea îndată.

Un raţionament foarte simplu ne va învedera adevărul spuselor noastre. Legăm acest raţionament de un exemplu, pe care îl întîlnim foarte des în scrierile filosofilor cari vorbesc de puterea creatoare a spiritului, de exemplul favorit al lui Keyserling. Iată, zice Keyserling (nu odată, ci la orişice ocazie, în scrierile sale), iată stă înaintea noastră un manuscript cu litere înşirate pe rînduri... In ce stă realitatea acestui manuscript? In litere? Nu. Literile stau de sine, fiecare în parte, fără legătură reală între ele, pe cît timp nu intervine spiritul, care le dă înţelesul. Spiritul creiază legătura reală dintre litere. Spiritul dă realitate conţinutului din manuscript. Nu este spiritul creator ?

Răspundem, liniştit, în cazul acesta spiritul nu este de loc creator, căci el nu face altceva decît regăseşte o realitate veche pe care compozitorul manuscriptului o pusese

www.dacoromanica.ro

în conținutul acestuia. Dar atunci a fost creator acela care a compus manuscriptul? Nici el, căci el în manuscript a pus aceea ce a fost înțeles de contimporanii săi, sau cel mult aceea ce contimporanii săi așteptau să înțeleagă dela dînsul. In două cazuri numai s'ar putea vorbi de puterea de creație a spiritului în fața manuscriptului; în două cazuri însă absurde pentru logica omenească. Anume, cînd acela care a compus manuscriptul a aruncat literile la întîmplare, neînțelese de contimporanii săi, dar totuși cu posibilitate să fie înțeles odată și odată de urmașii săi, și în al doilea caz cînd acela care descifrează manuscriptul, cu toate că nu are o cunoștință de uzul literilor, și nici nu bănuiește ce ar putea ieși din legătura literilor, găsește totuși un înțeles în manuscript printr'un fel de iluminație cerească. Sînt două cazuri absurde, sau dacă nu absurde, insuficiente cu desăvîrșire pentru a explica puterea de creație a spiritului.

Raționamentul nostru se poate extinde asupra tuturor exemplelor pe care le găsim la filosofii cari vorbesc de creația spiritului. Spiritul nu creiază din nimic, ci vine, cu activitatea sa, să realizeze o operă așteptată adică să răspundă unei vocații. Spiritul este în funcție de realitatea istorică. Nici un spirit nu se ridică deasupra timpului, dar sunt spirite cari înțeleg mai mult și spirite care înțeleg mai puțin chemarea pe care le-o face timpul.

4. — Această conclusie nu va surprinde deloc pe aceia cari sunt în curent cu rezultatele științei contimporane. Pe măsură ce cineva, ziceam cu altă ocazie [1]), ia cunoștință de ultimele rezultate ale geologiei, paleontologiei. geochimiei, sistematicii animalelor și biogeografiei, sporește în sufletul lui și convingerea că momentul apariției omului pe pămînt, — și acum adăogăm: momentul apariției spiritului omenesc creator, — este strict determinat de întregul mers al naturei materiale. Toate sunt pregătite ca omul să apară. Este pregătit lutul pămîntului, în care corpul omenesc

1) *Personalismul energetic* (Edit. Casei Școalelor) pag. 112.

www.dacoromanica.ro

este menit să crească; este pregătită atmosfera, pe care va avea omul să o respire; sunt pregătite perioadele climatului, în care va avea omul să se mişte; sunt pregătite formele organice, pe care embrionul uman va avea să le repete în cursul vieţii sale uterine; sunt pregătite, în sfîrşit, toate condiţiunile necesare activităţii omeneşti. Şi după ce omul apare, alt fapt şi mai semnificativ! Se constată că prin apariţia omului, natura îşi serveşte propria sa finalitate. Era tocmai nevoie de activitatea unui animal inteligent şi liber pentru ca evoluţia pămîntului să se întregească. Ca un cerc de fier, faptele de dinainte de apariţia omului, cu acelea de după apariţia omului, se unesc şi se sprijină reciproc. O singură lege peste toate. Omul, dacă n'ar fi apărut, evoluţia naturii ar fi suferit un hiatus, şi este cazul de a zice, că el ar fi trebuit să fie inventat pentru a completa unitatea.

Cadrul, în care omul se mişcă şi creiază, este fixat mai dinainte în legea unităţii naturei. Salturi în această lege nu există. Spiritul omenesc creator vine la momentul cînd este chemat de condiţiunile sale istorice, întocmai cum şi simţul ochiului omenesc se deschide pentru a primi razele de lumină, numai după ce natura a încercat structura lui în mii şi mii de forme animale, care i-au precedat apariţia. Spiritul omenesc este creator sub condiţia de a realiza o operă la care era mai dinainte predestinat. Adică el este realizatorul unei chemări, sau vocaţiuni.

5. — Să părăsim însă, perspectiva cea vastă a înlănţuirei creaţiunilor spiritului în unitatea naturei, perspectivă în care se pierde rostul propriu zis al vocaţiunei, pentru a veni pe un teren mai apropiat, în care rostul vocaţiunei este mai bine înţeles de toată lumea. Să verificăm concluzia noastră de mai sus prin experienţa pe care o dă viaţa culturală.

In această viaţă întîlnim producţiile spiritului creator şi verificarea prin aceste producţii este cea mai sigură garanţie a devărului. De altmintreli acesta este şi terenul pe

www.dacoromanica.ro

care se pun toți filosofii, cari ne vorbesc de puterea de creație a spiritului.

Dacă spiritul creator ar fi independent de condițiile istorice ale timpului său, și ar produce după inspirația sa arbitrară și nu după inspirația așteptărilor pornite înaintea lui spre realizare, atunci n'ar fi pe lume ceva mai asemănător haosului ca vieața culturală. Ar trebui să găsim aci numai țîșniri spirituale fără continuitate; să întîlnim: creator după creator, fiecare independent și fiecare cît mai excentric. Planînd pe deasupra timpului, operile de cultură ar trebui să fie înțelese numai de spiritele congeniale autorului lor și ar trebui să moară deodată cu aceștia. Vieața culturală ar fi, cu un cuvînt, o desfășurare de producții apocaliptice.

Realitatea este cu totul alta. Vieața culturală are o producție ordonată, și cu atît mai ordonată, cu cît ea este mai înaintată. Spiritul cel mai extraordinar, care s'ar produce astăzi, n'ar putea să înceapă o nouă artă, o nouă știință, sau o nouă religiune, ci el trebuie să continue lanțul operilor de cultură ale trecutului. De zeci de secole vieața culturală s'a diferențiat în ramuri de activitate, cu caractere bine definite, pe care nimeni pe lume nu le mai poate suprima sau înlocui. In artă, creațiunea trebuie să utilizeze anumite mijloace; în știință, anumite alte mijloace; în religie, anumite alte mijloace; un spirit creator, oricît de extraordinar ar fi, nu poate face artă cu mijloacele științei, și știință cu mijloacele artei. Prin urmare există o limitare pentru puterea creațiunei, cînd ea se manifestă în cultură.

Limitarea nu se oprește aci. In fiecare ramură mare de activitate culturală sînt subdiviziuni care și ele trebuie să fie respectate de spiritul creator. Fr. Schiller a scris drame și tragedii, dar nu și comedii; Molière a scris comedii și nu tragedii. Poincaré a creat în matematică, dar nu în știința experimentală ca Pasteur. Ford raționalizează industria, dar nu religia. Subdiviziunile acestea au o fixitate așa de pronunțată, în cît unii le-au asemănat speciilor și

www.dacoromanica.ro

genurilor din vieaţa animală. Asupra fixităţii speciilor şi genurilor în vieaţa animală s'au putut ridica îndoeli în ceace priveşte vechimea lor, dar niciodată în aceea ce priveşte viitorul lor. Unii naturalişti au susţinut că omul se trage din maimuţă, iar maimuţa din mamifere inferioare, nimeni n'a susţinut însă, că astăzi sau în viitor toate animalele vor ajunge pe suprafaţa globului pământesc să ia forma de oameni. Tot aşa este logic să admitem că vieaţa culturală, cu cît trece timpul, cu atît se diferenţiază, limitînd sfera de creaţie a spiritului. Creatorii multilaterali, cu posibilitate de producţie artistică, ştiinţifică, religioasă, la întîmplare, sînt mai mult legende decît realităţi; în orişice caz ei nu pot exista decît într'o vieaţă culturală rudimentară, cînd caracterele diferitelor ramuri de activitate nu s'au fixat încă. In mod normal creaţinea implică specializarea producţiei.

După aceste considerente teoretice, dacă examinăm în parte operile datorite spiritelor creatoare, constatăm că fără excepţie ele se îmbină în ordinea istorică a vieţii culturale. Nu este operă care poate fi mutată, dela un popor la altul, sau dela un secol la altul, fără ca să-şi piardă valoarea. Fiecare are o valoare, întrucît s'a produs în momentul istoric, în care ea a fost aşteptată. Aceea ce se numeşte originalitatea unei opere, nu consistă în abaterea dela cursul istoric al culturei unui popor, ci în adîncirea acestui curs. In operile cu adevărat originale se recunoaşte mai bine decît în oricare alte opere, firea unui popor. In primul moment al apariţiei lor, unele opere, mai ales de artă, apar ca fiind cu totul deosebite de acelea care constituiau pînă ieri patrimoniul cultural, şi de aceea se şi vorbeşte de revoluţii şi de renaşteri în vieaţa culturală a popoarelor, dar după ce operile acestea s'au învechit puţin, se constată totdeauna că în ele au fost realizate tocmai tendinţele trecutului. Operile cele mai revoluţionare nu fac decît să afirme caracterul permanent al poporului şi evoluţia istorică a acestuia. Totdeauna, creaţia originală este

www.dacoromanica.ro

determinată de momentul dinamic al vieții culturale trecute; este o realizare chemată de acest moment, este fructul unei vocații.

6. — Acestea sunt, după noi, adevăruri banale, care se verifică peste tot în viața culturală a popoarelor. De ce „în ciuda lor totuși" se menține la unii filosofi părerea, că spiritul este creator, în înțelesul de creator fără îngrădire, fără alegere de timp și loc, necondiționat ?

Fiindcă adevărurile pe care le-am numit noi banale sînt reduse în puterea lor de convingere, printr'o teorie filosofică foarte răspîndită astăzi; o teorie care falșifică cu anticipație înțelegerea vieții culturale, din ale cărei fapte ar trebui să verificăm natura creației spiritului. Scrierile unui Spengler, unui Keyserling și a unui Berdjajev nu ar fi avut ecou dacă n'ar fi fost precedate de scrierile multor alți filosofi cari au popularizat teoria falșe despre cultură, asupra căreia ne propunem să insistăm acum mai pe larg, înainte de a merge mai departe.

Din discuția acestei teorii ne vom lămuri și mai bine asupra raportului dintre creație și vocație.

Prin ideia de cultură, se înțelege de obiceiu condițiunile sufletești, în care se desfășură continuitatea și propășirea activității spirituale a unui popor. Dar unii înțeleg ceva mai mult decît atît. Unii înțeleg să afirme prin cultură o funcțiune specială de originalitate a fiecărui popor. Și, ca și cum o asemenea afirmare n'ar fi destul de riscată, ei introduc și o ierarhie în producțiile vieții culturale. Unele dintre acestea, ieșite mai direct din funcția originalității, sînt culturale și nobile; altele ieșite indirect, sînt de civilizație, mai puțin nobile. De aci un pas numai și venim la teoria populară a antagonismului dintre cultură și civilizație: teoria despre care spuneam că aduce falșificarea înțelesului de cultură. După această teorie, cultura ar însemna perioada de ascensiune în desfășurarea originalității, iar civilizația perioada de degenerare sau de sterilitate. Popoarele cu originalitate au cultură, iar cele fără origi-

www.dacoromanica.ro

nalitate au numai civilizație. Operile de cultură țîșnesc din adîncul personalității popoarelor, pe cînd operile de civilizație sînt simple îndemînări tehnice, fără adîncime sufletească. Cele dintîi sînt creațiuni, care se nasc și mor deodată cu originalitatea poporului, pe cînd cele din urmă sînt aplicații materiale care se pot împrumuta dela popor la popor și trăiesc ca o sgură lăsată de focul originalității.

Această teorie și-a făcut pentru prima oară apariția în literatura romantică germană. Houston Stewart Chamberlain i-a dat apoi un vestmînt filosofic, dela care i-a venit și prestigiul [1]). Astăzi ea este pentru mulți o dogmă indiscutabilă. Spengler, Keyserling și Berdjajev citați mai nainte, fac din ea baza întregii lor filosofii. Pentru cîte-și trei, civilizația este moartea spiritualității, pe cînd cultura este vieața !

Se înțelege dela sine, că prin această teorie rolul funcțiunii creatoare este ca și dumnezeiesc.

Să vedem însă pe ce fond de adevăr se sprijină aceste afirmațiuni.

7. — Nepreciziunea termenilor n'a oprit niciodată pe filosofi să discute cu aprindere, și chiar să adopte cu entusiasm o teorie. Este în natura discuțiilor filosofice ca ele să depășească definiția stringentă a terminilor. Cu toate acestea, o neprecisiune dusă așa de departe, ca în cazul de față, aproape că nu întîlnim în tot cursul istoriei .Antagonismul dintre cultură și civilizației, plutește într'un vag aproape mistic. Ce face să se deosebească o operă de cultură de o operă de civilizație; care este origina superbă a uneia și care origina umilă a celeilalte, pentru ca pe urmă să se ajungă la antagonismul lor, nici unul dintre filosofii citați nu le lămurește; dar aceasta nu-i împiedică totuși ca ei cu toții să conchidă la condamnarea civilizației.

Pentru a pune o ordine în discuție să încercăm noi, pe

1) H. S. Chamberlain, *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts* (Mai multe ediții, München).

www.dacoromanica.ro

baza ultimelor cercetări științifice, să dăm termenilor o precisiune cît mai suficientă.

In producția orișicărei opere culturale se pot deosebi, la prima vedere, doi factori de muncă. Unul personal inventiv și altul colectiv, tradițional. Factorul personal joacă un mare rol în artă; în schimb factorul colectiv joacă un mare rol în știință, în technică, în instituțiile juridice și religie. In toate ramurile de activitate culturală, amîndoi factorii sînt nelipsiți. In cea mai personală poezie, unde se exprimă sentimentul trecător al unui moment de viață, există, alături de invenția personală a poetului și tradiția limbajului, fără de care poetul n'ar putea să se exprime. Poetul nu inventează decît în măsura în care poate utiliza tradiția limbei sale materne. In toate celelalte opere de artă, același lucru; cu singura deosebire, că în pictură, în sculptură, în muzică factorul tradițional este constituit din alte elemente. In știință factorul personal inventiv este cu mult mai redus. Omul de știință inventează numai în colaborație strînsă cu factorul tradițional. De regulă, omul de știință se mulțumește a poseda știința timpului său. Inventivii în știință sînt rari; aceștia rari se numesc genii. In technică și viața instituțională, invențiunea este mai totdeauna produsul unei colaborații. In religiune, invențiunea apare ca o erezie, atît de dominant este aci factorul tradițional.

Acești doi factori sînt deosebiți însă numai în aparență. Ei nu numai că există împreună, dar se și susțin reciproc, unul fără altul n'ar duce la producțiunea unei opere de cultură. Factorul tradițional are nevoie de factorul personal pentru ca să intre în sufletul producătorului și să fie utilizat. Chiar cînd factorul tradițional consistă numai în cuvintele limbei materne, chiar și atunci producătorul, utilizîndu-l, nu se poate dispensa de sforțări personale. Limba maternă nu intră cu deasila în suflet, ci trebuie învățată, adică trecută prin conștiință. In toate celelalte ramuri de activitate culturală, raportul este același. Cunoștințele științifice ale timpului, chiar cînd ele sînt numai

www.dacoromanica.ro

transmise dela o generaţie la alta, nu se pot lipsi de funcţiunile inventive ale sufletului în care intră aceste cunoştinţe. In cea mai banală învăţare de lucruri ştiute se cuprinde totdeauna şi o muncă personală. In activitatea religioasă chiar, tradiţiunea nu se urmează decît în urma procesului de asimilare sufletească interioară, care este totdeauna de natură personală.

Cu un cuvînt, invenţia şi tradiţia merg, nu numai împreună, dar formează un tot dinamic. Cei mai mari inventatori, cînd au reflectat asupra momentelor lor de muncă inventivă, au recunoscut că îşi datorează succesul unor factori inconştienţi, cari le-au dirijat inteligenţa. Aceşti factori inconştienţi sînt tocmai aceea ce numim tradiţia, adică fondul pe care inventatorul îl găseşte acumulat de experienţa trecută. Nu este nici o operă culturală, care să poată fi atribuită exclusiv tradiţiei sau exclusiv invenţiei. Cel mult sînt opere în care invenţia, sau tradiţia, să fie, una sau alta, mai caracteristică.

Dacă aşa stau lucrurile în realitate, şi de aceasta nici un istoric al culturei nu se îndoieşte, atunci este o greşeală de a se despărţi operile de invenţie de operile de tradiţie. Pe această eroare se bazează însă în mare parte deosebirea dintre cultură şi civilizaţie.

In mare parte, dar nu în totalitate. Teoria antagonismului dintre cultură şi civilizaţie se mai fundează şi pe o altă consideraţie de mare importanţă care este următoarea.

8. — Factorul inventiv, zic aceia cari susţin antagonismul, are şi un rol social, pe lîngă cel psihologic. El primează în anumite epoci şi la anumite popoare. Fără să se despartă de tradiţie, invenţia cîteodată domină tradiţiunea. Atunci avem epocile de cultură propriu zise: epoca culturei clasice eline; epoca romantismului german, şi alte cîteva epoce, dealtmintreli puţin numeroase. In aceste epoce, invenţia, de natură mai mult artistică, este trecută prin prisma sufletească a poporului în mijlocul căruia ea se

www.dacoromanica.ro

produce. Epocile de cultură sînt epoci de artă națională. Cînd invenția este redusă, ne găsim în perioada de civilizație. In această perioadă popoarele colaborează deopotrivă la acumularea fondului științific, technic, instituțional juridic și religios, care va constitui apoi aceeace am numit fondul tradițional al omenirei. Astfel, după cultura clasică elină a venit civilizația alexandrină. In locul originalității naționale, munca filologică și științifică cu caracter universal; în locul spiritelor creatoare, bibliotecile publice.

Factorul inventiv, cînd este privit așa dar din punctul de vedere social, apare ca o spiritualitate creatoare, și atunci el explică pentru ce se poate vorbi de un antagonism între cultură și civilizație.

Mărginindu-l, numai la atît, antagonismul dintre cultură și civilizație, ar fi acceptabil într'o oarecare măsură. Am denumi atunci epoci de cultură, epocile de productivitate națională, bogate în opere de artă, în deosebire de epocile celelalte obișnuite, în care producția culturală își urmează cursul său normal cu colaborația tuturor popoarelor, fără deosebire. Dar în filosofia postbelică, pe care am citat-o, înțelesul antagonismului nu se mărginește numai la atît. Oswald Spengler pretinde că civilizația prezintă sfîrșitul culturei, chiar moartea culturei; că apariția civilizației corespunde la decadență, pe cînd cultura la ascensiune. In felul acesta, înțelesul antagonismului se schimbă. El ajunge să echivaleze cu o condamnare a civilizației, și cu recunoașterea artei naționale, ca singur izvor de viață originală pentru omenire.

Este justificată oare această interpretare dată deosebirei dintre epocile de cultură și de civilizație? Cîtuși de puțin. O argumentare, făcută în condițiuni de strictă logică, ne duce, dimpotrivă, la o interpretare contrară. In desvoltarea popoarelor, starea normală este civilizația, iar nu cultura; — (bine înțeles, întrucît păstrăm uneia și alteia înțelesurile pe care i le dau susținătorii antagonismului)

www.dacoromanica.ro

și aceasta din cauză că factorul tradițional al civilizației, are de partea sa marele avantaj de a fi în continuă creștere, pe cînd factorul inventiv al culturii este intermitent. In special apoi, afirmația că civilizația vine după cultură, ca o perioadă de degenerare, este cu desăvîrșire în desacord cu faptele. Dinpotrivă, civilizația constitue fondul permanent, pe care se ridică în mod vremelnic epocile de cultură. Civilizația americană există, fără să poată fi pusă pe seama degenerării vreunei culturi americane. Pe pămîntul Romîniei de astăzi, o civilizație romînească a existat de mii de ani, după cum se constată din varietatea și calitatea instrumentelor de muncă, deși cultura romînească a început abia din secolul trecut. Civilizația este averea colectivă a omenirei, și ca atare merge încet dar sigur, într'o continuă ascensiune, pe cînd cultura este un moment fericit de oscilație, moment sclipitor, însă trecător.

Cînd examinăm cu atenție începuturile vieții sociale a omenirii, descoperim în manifestările sufletești ale oamenilor primitivi un argument hotărîtor înfavoarea acestei de a doua interpretări dată raportului dintre cultură și civilizație. Intr'adevăr, aci cultura și civilizația se găsesc la începuturile lor. Dacă ar fi adevărată teoria, că civilizația este un produs degenerat al culturei, ar trebui atunci să găsim la primitivi o superioritate vădită a operilor de creație artistică asupra operilor de simplă tehnică tradițională; ar trebui, în orișice caz, să găsim la ei viața practică și tehnică, mult inferioară vieții lor intelectuale. Cu toate acestea găsim ceva cu totul contrariu. In speculațiunile lor mintale, primitivii sînt lipsiți de bun simț; ei au credințele cele mai absurde despre suflet și despre natură; factorul inventiv la ei dă o producție cu totul desordonată; pe cînd aceiași primitivi, în viața lor practică, și mai ales în întrebuințarea instrumentelor de muncă sînt cu bun simț și cu prevedere. De altmintreli, cum este cu putință să existe mai întîi deprinderile de originalitate creatoare, și numai pe urmă, ca o degenerescență a ace-

www.dacoromanica.ro

stora, să se producă deprinderile brațelor la muncă? In desfășurarea funcțiunilor sufletești, originalitatea personală este ultima care vine la rînd. Viața sufletească începe cu instinctele tehnice, se continuă cu imitația, pentru a se înălța la conștiința personală. Tradiția precedă conștiinții personale. Adică, civilizația precedă culturei. De aceia, în înțeles larg, se poate vorbi de inteligența animalelor, de tehnica animalelor, și pînă la oarecare punct de viața socială a animalelor, dar niciodată de cultura originală a animalelor. Civilizația este mai direct legată de realitatea naturei decît cultura; ea este sufletește mai adîncă. Invențiunile tehnice și chiar invențiunile teoretice ale științei pornesc din suggestiunea directă a faptelor naturei. Instrumentele de muncă sînt, precum știm, prelungirea organelor biologice, iar începuturile raționamentului omenesc s'au produs prin transpunerea în simboale mintale a operațiunilor văzute în natură. Raționamentul științific omenesc a și rămas totdeauna în directă legătură cu experiența naturei. In așa măsură, că el este cu atît mai bine făcut cu cît este mai obiectiv, adica mai puțin personal. Ca ideal, raționamentul științific se poate chiar concepe, ca făcîndu-se prin o mașinărie, adică prin o instrumentare curat naturală, așa cum se fac astăzi socotelile aritmetice; ideal care nu se poate concepe însă niciodată pentru funcțiunile de originalitate ale culturei artistice.

In rezumat așa dar, nimic mai eronat de cît afirmarea că între cultură și civilizație ar exista un antagonism, și că ivirea civilizației ar fi un semn de degenerare al culturei. Amîndouă pot coexista. Ceva mai mult: dacă prin cultură este să înțelegem funcțiunea originalității în special, atunci cultura adevărată nu poate să vină de cît în urma unei civilizații. Numai după ce omul se ridică, prin tehnică, prin igienă, prin instituții juridice și prin tradiția religioasă, la o anumită stăpânire asupra naturei și asupra instinctelor bestiale, numai atunci se poate vorbi de

www.dacoromanica.ro

posibilitatea originalității sale culturale. Teoria care susține raportul invers între cultură și civilizație, nu corespunde întru nimic adevărului și nu face decît să falsifice înțelesul vieții culturale.

9. — Ajunși aci, avem înaintea noastră limpezită calea pentru a reveni la explicarea raportului dintre creație și vocație, în felul cum am făcut-o mai sus.

Omul a avut totdeauna iluzia să se creadă în stăpînirea unei puteri creatoare. Această iluzie era naturală, Lipsit de o cunoștință mai adîncă despre rostul vieții și al lumii, el era nevoit să înlocuiască cunoștința prin o atitudine. Opunîndu-se naturei, el a crezut prin aceasta că își întărește poziționea. Și-a însușit lui funcțiunea de creațiune, cum a însușit și pămîntului pe care îl locuește locul de centru al universului.

Astăzi, această iluzie și-a pierdut orișice legitimație Cunoștința omului despre viață și lume nu este nici astăzi prea adîncă, dar este suficientă pentru a-l dispensa de această iluzie. Rolul omului apare mai grandios, cînd intră în ordinea naturei, de cît atunci cînd se îmbracă în aparența de a fi ordonatorul naturei. Intrat în ordinea naturei, rolul omului pierde caracterul de himeră. Creațiunile unei spiritualități culturale, care disprețuește civilizația timpului, care nu adaogă nimic la această civilizație, sînt ca și grămezile de nisip făcute la întîmplare de bătaia vîntului. Durabile sînt creațiunile cerute de timp; creațiunile care realizează posibilitățile pe care natura le-a sădit în sufletul omenesc, prin personalizarea treptată a energiei cosmice; cu un cuvînt, creațiunile pe care le realizează vocațiunile.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL IV

VOCAȚIA RELIGIOASĂ

1. Vocația religioasă în comparație cu cele l alte feluri de vocație. — 2. Raporturile de valoare și faptul religios. — 3. Legătura faptului religios cu conștiința socială. Rolul tradiții în viața religiunei. 4. Caracterele vocații religioase. — 5. Popoarele sterile în vocații religioase.

1. — Se poate vorbi de o vocație religioasă ?

La această întrebare răspund unii nu numai afirmativ, ci ceva mai mult: ei răspund că vocația religioasă este tipul adevăratei vocații. Pe nici un alt teren, ca pe acel religios, nu se ilustrează în mod așa de lămurit caracterele vocației. Acel chemat să practice virtuțiile creștine să arată de mic. calcă de mic a popă, după expresia populară. Viitorul preot de vocație se recunoaște într'o mie de alți oameni destinați la vocații diferite.

La aceiași întrebare, alții răspund însă cu rezervă și chiar negativ. Vocația religioasă, zic aceștia, nu numai că nu se poate prevedea, fiindcă ea vine de cele mai multe ori în mod brusc prin convertirea eului la o atitudine nouă, adesea opusă la cea avută pînă aci, dar ea nici nu are caracterele celor l'alte feluri de vocație. Din vocația religioasă lipsește, în primul rînd, originalitatea, care este caracterul distinctiv al celor l'alte vocații. Preotul creștin de vocație reproduce un tip ideal de om creștin, pe care orișice creștin îl are în suflet; el nu inventează, ci reproduce. Vocația religioasă nu deschide orizonturi noi, ci întărește numai tradițiunea. Prin urmare pe terenul religios, nu poate fi vorba de un rol al vocații, așa cum îl găsim pe alte terenuri ale vieții sociale. In viața economică, intelectuală și artistică, vocația inovează pentru a ridica cuantumul producțiu-

www.dacoromanica.ro

nei omenești; în viața religioasă, vocațiunea întărește tradiția, pentru a păstra în sufletul omenesc nealterat un ideal de dumnezeire. Una este așa dar vocația laică și alta vocația religioasă.

2. — Cum ne explicăm divergența acestor răspunsuri? Este sau nu vocația religioasă de pus alături, ori de pus în opoziție cu cele l'alte feluri de vocații?

Pentru a avea explicarea căutată trebue să începem prin a ne da seama de natura faptului religios, în vederea căruia se produce vocația religioasă. In ce condiții se produce faptul religios în viața omenirei? Care sunt funcțiunile sufletești care participă la producerea lui? Cu un cuvînt, în ce consistă experiența religioasă, în deosebire de ceal'altă experiență, prin care luăm cunoștință de existența lumii externe, materiale ?

La aceste întrebări știința de pînă astăzi a găsit următoarele răspunsuri.

Experiența religioasă este lăuntrică și subiectivă. Faptele ei stau în raporturi de valoare, sau de prețuire. Faptul religios există, întru cît există o conștiință care să-l prețuiască. Dar care conștiință? Conștiința individuală? Nu. Ci conștiința socială a grupului în care trăiește individul. Experiența religioasă este lăuntrică și subiectivă; totuși, nu individuală, ci socială.

Aceste afirmații ale științei au nevoie de cîte-va lămuriri. Le dăm imediat.

Raporturile de valoare, sau prețuirile, sînt și ele un fel de cunoștințe, însă de o natură deosebită. Cunoștințele pe care le scoatem din experiența lumei externe, au pretenția să ne dea o imagină pe cît se poate de fidelă a acestei lumi, deși ele consistă în abstracțiuni.

Cînd afirmăm despre apă, bunioară, că ea este compusă din două elemente, hidrogen și un element oxigen, această afirmație este o cunoștință, sau judecată științifică, avînd pretenția să înlocuiască realitatea apei, ori de cîte ori în experiența noastră externă întîlnim apa. In cantitate mică sau în cantitate mare, în atingere cu pămîntul sau în atin-

www.dacoromanica.ro

gere cu fierul apa tot H^2O rămîne. Preferințele speciale ale omului de știință n'au nici o influență asupra judecății științifice. Odată judecata găsită și verificat acordul ei cu realitatea externă, ea rămîne în sistemul științei, indiferent de atitudinea sufletească a celui care o repetă sau o utilizează. Cu totul altfel e cu raporturile de valoare. Acestea sînt cunoștințe, care nu se înțeleg de cît din trebuințele sufletești ale aceluia care le face. Apa este prețuită sau nu, după trebuința organismului omenesc. Este cineva în arșița soarelui, pe pustiul Zaharii, apa este lucrul cel mai de preț; din potrivă aceiași apă este un lucru fără preț dacă este la îndemînă fiecăruia. Tot așa cu orișice lucru prețuit pentru trebuințele omenești, și nu cunoscut în natura sa reală. Prețuirile sînt subiective pe cînd cunoștințele sînt obiective.

Cu toate acestea, prețuirile deși sînt subiective, nu sînt schimbătoare după individ. Apa cît de trebuincioasă fie ea în momentele de sete, totuși, cînd este să se cumpere, n'are prețuri deosebîte de la om la om, și de la o zi la alta. Dacă pe pustiul Zaharii s'ar organiza un comerț de apă, desigur că prețuirea apei ar fi relativ constantă. Prin urmare raporturile de valoare sînt subiective și totuși nu individual subiective.

Faptul religios este și el prins în conștiința omenească printr'un raport de valoare. El consistă în acordul fericit al unor emoții profund antagoniste. Frica izolată, este o emoție dureroasă; euforia superbă a eului mistic, este o emoție periculoasă; acordul lor însă o intuiție emoțională de liniște și de fericire. Primul om care a găsit acest acord a trăit prima experiență religioasă. El a prețuit Dumnezeirea.

De sigur, nu dintr'odată. Omul primitiv și-a făurit idoli, rituri și simboale potrivite înălțimii sale sufletești, înainte de a prețui Dumnezeirea ca un ideal moral. Experiența religioasă era însă începută, cu trezirea posibilității unui acord între simțirea de zădărnicie și între simțirea de atotputernicie a omului. Din acordul fricei și al încrederei ne-

www.dacoromanica.ro

măsurate în puterea sa, omul și-a făurit primul cult religios. Religiunile monoteiste au perfecționat acest acord.

3. — Să revenim acum la cestiunea specială a legăturei dintre faptul religios cu conștiința socială, legătură care ne va înlesni înțelegerea rolului pe care îl are tradiția pentru vieața religioasă.

O cunoștință științifică poate să trăiască cît de mult, mărginită fiind la o conștiință individuală. Un Robinson al experienții producătoare de cunoștințe științifice poate fi imaginat cu ușurință. Căci, pentru ca să inventeze raporturi noi în natura lucrurilor și apoi potrivit acestor raporturi, să-și facă instrumente de muncă, individul lăsat la propriile lui puteri, se găsește înaintea unei opere grele, dar nu înaintea unei opere imposibile. Experiența obișnuită cunoștinței științifice este complectă, chiar cînd este redusă la datele unei conștiințe individuale. Tehnica acestei experiențe este isvorîtă din originalitatea indivizilor.

Un raport de valoare, și în special o prețuire a faptului religios, nu poate să trăiască însă de cît într'o conștiință socială. Căci prețuirea faptului religios nu stă în raportarea lui la alte fapte din realitatea externă, ci la identitatea prezenței lui în diferite conștiințe individuale. Despre adevărul unei cunoștințe științifice mă pot convinge prin logica minții mele individuale; despre valoarea unei credințe religioase nu mă pot convinge de cît prin identitatea efectelor ei în mai multe conștiințe. Faptul religios trăiește în conștiința socială.

De aci importanța tradiții pentru religie.

Pentru cunoștințele științifice tradiția este un suport util, dar nu indispensabil. Pentru religie, tradiția este însăși condiția sine qua non de existență. Aceea ce trăiește în tradiție trăiește și în religie. Tradiția pentru religie n'are rolul unei operații de comunicare, nu este o transmisie de fapte memorate, ci este continuă verificare a persistenței valorilor. Tradiția este însăși vieața religiei. Ce a perit din tradiția religioasă a unui popor nu se mai poate regăsi în documentele bibliotecilor, cum se pot regăsi ade-

www.dacoromanica.ro

vărurile științifice, ci este perit de a binele, pentru totdeauna.

La cunoștințele științifice tradiția este pusă în serviciul invenții, pe cînd la valorile religioase invenția este pusă în serviciul tradiții. Individul care găsește o scară nouă de valori religioase este un eretic, pe cînd individul care găsește o nouă metodă de cercetare științifică este un desăvîrșit om de știință.

4. — Acum avem tot materialul de care este nevoie pentru a explica divergența pe care am întîlnit-o de la început în definirea vocații religioase.

Se poate vorbi de o vocație religioasă? Desigur, să poate vorbi; dar nu înțelegînd-o la fel cu cele l'alte vocații.

Vocație religioasă este „sui generis". Ea servește la conservarea specificului etern pe care îl are fiecare popor în sufletul seu. Pe fruntea fiecărui om de vocație religioasă stă scris: prin mine se desvăluie aceea ce aveți fiecare etern în voi.

Originalitatea omului de vocație religioasă se desfășură de aceea în altă direcție de cum se desfășură originalitatea celor l'alți oameni de vocație: nu în spre varietatea și înmulțirea valorilor religioase, ci în spre unificarea și adîncirea acestora.

Din această cauză de foarte puțin folos îi sînt omului de vocație religioasă darurile externe ale sufletului. O musculatură solidă și o minte ageră prevestesc o vocație de militar; o memorie reproductivă bună și o judecată dialectică, pe una de avocat; un ochiu observator și o atenție persistentă, pe una de medic; o putere de suggestie și o inteligență practică pe una de comerciant... nici odată însă asemeni însușiri externe nu prevestesc o vocație religioasă. Cel mult dacă ele ne prevestesc pe un profesionist în ale cultului religios; nu însă o vocație. Un preot poate să-și facă serviciul seu bisericesc, cît de frumos; el poate fi un model pentru concetățenii sei, — cu toate acestea nu este o vocație. In schimb, un călugăr sărac de talent și ducînd o vieață de pustnic, poate să fie o vocație.

www.dacoromanica.ro

Talentele nu ajută vocații religioase, așa cum ele ajută celor l'alte vocații în diferitele ramuri de activitate omenească. Mai curînd, ele strică. Un suflet simplu dar echilibrat; o conștiință, fără largi orizonturi dar iluminată, este aceea ce trebue vocații religioase. In celel'alte ramuri de activitate omenească, vocațiile cînd se produc, scot în relief personalitățile; pe terenul religiei, cînd vocația se produce, ea scoate în relief numai personalitatea poporului întreg. In nici un alt suflet nu se regăsește pe sine în mod mai caracteristic sufletul unui popor ca în acela a omului de vocație religioasă.

Această explică pentru ce numai în mijlocul popoarelor omogene și cu tradiții seculare se ivesc vocațiile religioase.

5. — O ultimă cestiune, ce ne rămîne de examinat, este cestiunea dacă vieața religioasă constituie cu necesitate aceea ce am numit specificul etern al personalității unui popor. Pot exista popoare fără vieață religioasă? Adică pot exista popoare fără tradiții religioase, și deci fără posibilitate de a da din sînul lor vocații religioase ?

Popor fără religiune nu există. Există cu toate acestea popoare care nu dau din sînul lor vocații religioase. Cum să explică steritalitatea acestora ?

Se explică din faptul că unele popoare au o dublă vieață religioasă. Au o vocație religioasă primitivă, profund legată de sufletul lor, și au și o vieață de împrumut nouă, legată de tehnica civilizației lor dar superficială. Cu alte cuvinte, sînt popoare cu o dublă personalitate. Aceste popoare trăiesc cu inteligența lor într'o lume și cu inima lor într'altă lume. Tradițiile lor religioase să mărginesc la perpetuarea ritualului extern al cultului, și nu la perpetuarea credinței religioase însăși. Aceste popoare, pe terenul religios, nu pot fi de cît sterile în vocații.

Puține popoare îndeplinesc astăzi condițiile cerute pentru o adevărată vieață religioasă. Mai la toate întîlnim o vieață religiosă pe etaje. De aceea să nu ne mirăm cînd constatăm că vocațiile religioase sînt așa de rare.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL V

TEORIA VOCAȚIEI

1. Vocația este realizarea idealului orișicărei filosofii personaliste. — 2. Organizarea personalității în lumina diferitelor sisteme filosofice. — 3. Conștiința, eul și personalitatea sînt funcțiuni separate. — 4. Experiența ca bază la studiul vocației. — 5. Caracteristica vocației. — 6. Confuzia între eul intuiție subiectivă și eul egoist. — 7. Teoria vocații. Vocația corespunde mutațiunii biologice.

1. — Exemplarele oamenilor de vocație constituesc cel mai ales material pentru verificarea unei filosofii personaliste. Căci pentru explicarea vocației este nevoie de aprofundarea procesului însăși de organizare a personalității, cheia orișicărei filosofii personaliste; iar pentru aprofundarea procesului de organizare al personalității nu este o călăuză mai sigură de cît lumina pe care ne o împrumută vieața însăși a oamenilor de vocație. Vocația este realizarea în fapte, a idealului, în care se sintetizează orișice filosofie personalistă. S'ar putea zice: atît prețuește, în vieața practică, o filosofie personalistă, cît prețuește și tipul de vocație în care ea să realizează.

Filosofia personalistă, care a stat la baza înțelegerii noastre despre vocație, a fost aceea a personalismului energetic. Prin urmare indirect, tipul de vocație, pe care îl prezintăm, corespunde la idealul în care se sintetizează personalismul energetic [1]).

Omul de vocație este omul care depășește activitatea obișnuită a personalității productive. Această depășire pri-

1) C. Rădulescu-Motru, *Personalismul energetic* 1927. (Editura Casei Școalelor, București).

www.dacoromanica.ro

veşte nu atît cantitatea cît calitatea. Omul de vocaţie are o productivitate originală şi închinată binelui social, cum nu o au ceilalţi oameni. El este desinteresat, cînd îl judecăm din punctul de vedere al eului seu individual; în acelaş timp însă el este acela care se îngrijeşte mai mult de interesele neamului, sau a societăţii din care face parte. El munceşte fără calcul, dacă îl comparăm cu ceilalţi profesionişti, şi totuşi din munca lui profită viitorimea mai mult de cît din munca orişicăruia altul. Faptele omului de vocaţie, isvorăsc după toate aparenţele dintr'o motivare mai adîncă, incomparabil mai adîncă, de cum isvorăsc faptele cele mai voluntare ale omului obişnuit. Este ceva instinctiv în isvorul lor, şi totuşi este ceva tragic în ele, cum nu este în cele mai voluntare fapte ale omului energic. Vieaţa omului de vocaţie apare de aceea ca desfăşurîndu-se la porunca unei chemări. Originalitatea lui consistă în faptul că îşi înţelege chemarea.

Aceste caractere diferenţiale ale omului de vocaţie, au căutat să le explice diferitele filosofii personaliste prin mijlocirea celor mai îndrăsneţe ipoteze. N'a lipsit din rîndul acestor ipoteze: nici mîna lui Dumnezeu, nici norocul, nici geniul cel bun al neamului, nici inconştientul, ipoteza bună la orişice în ultimii ani. O explicare mulţumitoare nu avem însă de la aceste filosofii. Şi principala cauză a nesuccesului stă tocmai în străduinţa acestor filosofii de a găsi, pentru caracterele diferenţiale ale vocaţii, o explicare în factori sau forţe extraordinare, dacă nu chiar supranaturale. Prin ipotezele lor exagerate, cele mai multe dintre filosofiile personaliste de pînă acum îşi închid singure drumul spre o explicare mulţumitoare, ştiinţifică.

O explicare mulţumitoare şi ştiinţifică nu o poate da decît o filosofie personalistă, care renunţă, în mod metodic, la întrebuinţarea factoirlor sau forţelor extraordinare. Căci omul de vocaţie este, înainte de toate, om. Explicarea lui trebue să se facă înlăuntrul experienţii, în care se produce organizarea personalităţii omeneşti obişnuite. Cu ipo-

www.dacoromanica.ro

teze, care depășesc experiența obișnuită, nu se ajunge la explicarea vocației, cum nu s'a ajuns prin mijlocirea ipotezelor, cari ridicau pe om, din cîmpul vieții biologice, pentru a-l arăta ca un produs extraordinar al creației la explicarea omului față de animal. Explicarea cea mulțumitoare și științifică o poate da numai cercetarea condusă în limitele controlului experimental. O asemenea explicare încercăm mai jos pe baza filosofii personalismului energetic. Inainte de a veni la această explicare, cîte-va cuvinte asupra organizării personalității.

2. — Organizarea personalității omenești, — cheia de boltă a orișicărui sistem de filosofie personalistă, — se realizează, după unele sisteme filosofice prin intervenția unor factori supra-experimentali, dacă nu chiar supra-naturali. Intre aceste sisteme, acele cu caracter teologic, apelează directla intervenția lui Dumnezeu. In regulă generală, sistemele din această categorie fac o largă întrebuințare de factori spirituali, care vin să adaoge aceea ce lipsește factorilor materiali sau corporali. După alte sisteme personaliste, organizarea se face prin intervenția factorilor inconștienti, care de obicei însă nu sînt bine precizați. Numai in timpul din urmă, prin introducerea ipotezelor de structură și de totalitate în biologie și psihologie, acești factori inconștienți au dobîndit ceva preciziune. Personalitatea omenească, după aceste mai noi filosofii personaliste, este produsă prin corelația diferitelor funcțiuni sufletești, corelație impusă de forma totalizatoare pe care o duce cu sine, ca o entelechie arstotelică, vieața sufletească a omenierei. In opoziție cu toate aceste filosofii personaliste, sistemele de filosofie materialistă neagă existența factorilor extramateriali, fie presupuși de natură spirituală, fie de natura structurală sau totalizatoare, și admit numai corelația funcțiunilor fisiologice, produsă prin influența mediului. După aceste sisteme de filosofie materialistă personalitatea este o simplă împreunare de funcțiuni fisiologice; împreunare care nu conține în sine nimic peste aceia ce

www.dacoromanica.ro

dă suma funcțiunilor luate în parte. Pe cînd personaliștii văd peste tot nevoia de a complecta funcțiunile materii; materialiștii, din potrivă, văd peste tot inutilitatea factorilor extra-materiali.

Intre aceste două atitudini opuse în rezolvarea problemei personalității, filosofia personalismului energetic ia o cale de mijloc; cale, pe care i-o înlesnește studiul aprofundat al unor date experimentale, trecute cu vederea de ambele tabere filosofice. In adevăr, cele două tabere filosofice, deși opuse în rezolvarea problemei personalității, sînt totuși de acord între ele ca să treacă peste rolul special pe care îl au, în organizarea personalității, atît eul, cît și conștiința. Nu că aceste două date experimentale, ar fi cu totul uitate. Nu. Atît eul cît și conștiința sînt pomenite foarte adeseori de ambele tabere filosofice. Sînt însă pomenite, ca atribute ale personalității, sau mai bine zis, ca niște funcțiuni care se explică din natura personalității. Adică, pentru ambele tabere filosofice, atît eul, cît și conștiința, nu au în organizarea personalității rolul lor special, ci sînt numai ca un fel de fenomene însoțitoare a personalității, ca un fel de sinteze „sui generis" ale personalității. Ambele tabere filosofice consideră, ca ceva de la sine înțeles, că explicarea ce se poate da personalității, se poate întinde apoi asupra eului și conștiinței. Este personalitatea explicată grație factorilor spirituali, atunci aceiaș explicare o au eul și conștiința. Este personalitatea explicată ca o simplă împreunare de funcțiuni fisiologice, atunci aceiaș explicare este dată atît eului, cît și conștiinței. Acestea două din urmă nu-și au independența lor. Este drept, că dintr'un punct de vedere mai înalt, toate datele sufletești stau într'o strînsă corelație între ele; toate pot fi considerate ca formând la un loc o totalitate; dar și din acest punct de vedere, procedeul celor două tabere filosofice nu este justificat. Eul și conștiința, deși nu se pot izola de personalitatea întreagă a omului, fiindcă sînt funcțiunile totalității, nu mai puțin însă rolul lor poate fi urmărit

www.dacoromanica.ro

în mod separat prin experiență, așa cum de altfel se face și cu cele l'alte funcțiuni sufletești. Nici atenția, nici memoria, nici chiar diferitele sensibilități organice, nu stau de sine, în afară de totalitatea sufletească a omului, și cu toate acestea corelația lor cu totalitatea nu împiedică să fie despărțite și studiate în parte, fiecare în manifestările lor speciale. Tot așa, trebue procedat cu eul și cu conștiința. Numai dacă experiența dovedește, că studiul separat al acestora nu dă ceva deosebit peste aceea ce dă studiul personalității în întregime, adică dacă experiența dovedește că eul, conștiința, personalitatea sînt termini care acoperă aceiaș realitate, numai atunci neglijarea studiului eului și conștiinței în mod separat poate fi justificată. Pînă atunci însă nu.

Alegerea între calea mijlocie a personalismului energetic și cele două căi extremiste ale celor două tabere filosofice, amintite mai sus, stă în mîna experimentatorului. Acela care urmărește în experiență manifestările eului și conștiinței, acela poate aprecia în ce constă rolul acestora în viața totală a sufletului. Ipotezele trebuesc înlăturate, cînd ele vin în conflict cu faptele experienții.

3. — Ce dovedește experiența? In mod neîndoios ea dovedește: deferențierea de funcțiune între eu, conștiință și personalitate.

Iată experiența cea mai veche, cea mai repetată și prin urmare cea mai clasică.

Experiența durerei omenești.

Viața zilnică nu este un isvor de plăceri, decît în foarte rare cazuri; de cele mai multe ori ea este un isvor de durere.

Această durere este însă pentru unii fără leac și fără sfîrșit. Pentru alții ea este însă un îndemn la activitate. Unii caută să învingă durerea prin anihilarea personalității; alții din potrivă, prin întărirea și diferențiarea aptitudinilor de muncă ale personalității. Conștiința durerei este cu toate acestea aceiaș la unii și la alții. Nu intensita-

www.dacoromanica.ro

tea sau suprafața conștiinței durerii determină la unii anihilarea, iar la alții activitatea; ci aceea ce determină aceste diferite atitudini este natura variată a funcțiunei eului. La unii, eul este contemplativ; la alții, voluntar. Eul unora organizează în jurul lui personalități amorfe, pe cînd eul altora organizează personalități energice.

Această experiență tipică să repetă în viața omenească, sub formele cele mai variate, dar totdeauna confirmînd acelaș adevăr. Funcțiunea conștiinței este o funcțiune organică universală, indiferentă personalității. Rolul ei este să trezească o atitudine a eului, după care urmează apoi organizarea personalității. Personalitatea omenească să scaldă oare cum în oceanul conștiinței, dar nu-și datorează nașterea sa gradelor de adîncime ale oceanului conștiinței, ci germinelui de simțire pe care îl aduce cu sine eul. Funcțiunea conștiinței o împărtășește omul cu tot regnul animal. La animal nu există însă nici eu, nici personalitate.

De această diferențiare funcțională între conștiință, eu și personalitate, pe care cum am văzut o învederează experiența de toate zilele, nu țin seamă cele mai multe sisteme filosofice personaliste. Acestea preferă să găsească în ipoteze sugestiunile pe care le-ar putea avea cu ușurință în experiență.

Nu mergem mai departe. Scopul nostru a fost să arătăm, că și în susținerea teoriilor cu caracter strict filosofic, cum este teoria organizării personalității, plecarea de la observația directă a experienții este o cale sigură. Numai, păstrînd această legătură strînsă cu experiența, pe care o aflăm în filosofia personalismului energetic, putem trece mai departe la rezolvirea unor probleme speciale, cum este aceea a vocații.

4. — O teorie a vocații, întemeiată pe experiență: nu sună oare ca un paradox? Unde se găsesc în experiență atîtea vocații, pentru ca să putem observa, compara și scoate inducții dintr'un destul de mare număr de cazuri? Vocațiile sînt doară foarte rare; cîteodată chiar ele nu

www.dacoromanica.ro

apar în decurs de generații! Studiul vocațiilor, ca și acela al geniilor, precum ca și acela al întemeietorilor de religiuni, pare mai curînd un studiu ursit să se facă din documente istorice, din biografiile oamenilor extraordinari, din tot felul de urme păstrate de vreme, dar numai din experiență, nu.

Cu toate acestea o asemenea părere este greșită. Este adevărat că vocațiile, care au valoare istorică, sunt rare. Dar valoarea istorică nu constituie întreaga natură a vocații. Valoarea istorică se poate adăoga în unele cazuri, și poate lipsi în altele, fără ca prin aceasta să se schimbe ceva în natura vocații. Acesta este cazul cu toate manifestările sufletești. Cînd delegații Romîniei, la congresul de la Berlin, în 1878, au fost invitați să semneze protocolul prin care se lua o parte din Basarabia românească pentru a se alipi Rusiei, acești delegați erau invitați să facă un act de grea deliberare. Asemenea acte de grea deliberare nu se întîlnesc prea multe în cursul istorii unui popor. Aceasta nu ne împedică însă să studiem actele de deliberare în psihologie și în morală pe baza experienții zilnice. Cînd în experiența zilnică un om oare care este adus să ia o hotărîre, acest om este departe de a fi înaintea unui act de mare însemnătate istorică, ba poate că de fapt este înaintea unui act fără nici o însemnătate istorică și cu toate acestea actul lui nu se deosebește întru nimic, din punctul de vedere al naturei sale, de actul la care au fost invitați delegații Romîniei la congresul din Berlin. El face o deliberare, căreia îi urmează o hotărîre, după obișnuitul tipar sufletesc. Că motivele asupra cărora el deliberează sunt legate de interesele lui personale și nu de ale neamului seu întreg, aceasta nu schimbă natura sufletească a deliberării. Actul este acelaș din punct de vedere sufletesc. O știință a psihologiei va putea să studieze actul deliberării între motive, fără să se preocupe de cazurile rare istorice, în care deliberările au avut de consecință hotărîri însemnate pentru viitorul popoarelor.

Acelaș lucru și cu studiul vocații. O apariție, ca aceea a

www.dacoromanica.ro

Jeanei d'Arc, nu este dat să se întîlnească în experiența zilnică, decît la cîte-va secole odată. Dar raritatea cazurilor desăvîrșite de vocație nu împedică totuși ca să dăinuiască în natura sufletului omenesc dispozițiile spre vocație, și ca aceste dispoziții să se manifeste în mod contînuu prin cazuri mai puțin desăvîrșite. Studiul științific al vocației are în vedere aceste din urmă cazuri, nedesăvîrșite însă numeroase.

Studiul istoric, al cazurilor rare și desăvîrșite, este și el important, negreșit; dar nu, ca o bază, ci ca o confirmare a rezultatelor obținute prin studiul cazurilor în care este bogată experiența. Jeanne d'Arc este un ideal, pe care îl revendică mai mult morala, de cît știința vocației.

Această știință a vocației începe cu enumerarea și clasificarea manifestărilor modeste, produse în experiența zilnică de dispozițiile spre vocație ale sufletului omenesc. După aceste prime operațiuni ea procedă la fixarea caracterelor specifice ale vocației, pe baza cărora apoi va putea susține o teorie filosofică a vocației. Intîi, experiența; numai după aceea, teoria filosofică.

5. — Experiența zilnică produce destule manifestări de vocație. Natura, în această privință, pare generoasă cu sufletul omenesc. Scînteei de vocație se arată peste tot. Puține însă dintre ele sunt favorizate de împrejurări și ajung să se întregească într'o lumină puternică de far. Cele mai multe pîlpăiesc și să sting.

Școlile, în primul rînd, oferă un cîmp larg de observație. Este drept, că din cauza greutăților de metodă, puțini sunt în stare să profite de acest cîmp. Vocația la copii nu consistă în precocitatea aptitudinilor intelectuale, ci în dispozițiile excepționale ale caracterului. Copiii cu vocație se deosebesc de camarazii lor prin tenacitate, conștiinciozitate și entuziasm în tot ce întreprind, însușiri care se pun în evidență numai ținându-se seamă de ereditate. De aceea educatorul, trebue să înceapă prin a se documenta asupra familiei copiilor. O trăsătură de caracter puternică în pă-

www.dacoromanica.ro

rinte determină în copil o virtualitate prețioasă. Intre părinte și copil, nu se prezintă însă o asemănare vizibilă de caracter. Ereditatea caracterului trece prin metamorfoză, cum trece și ereditatea la multe plante. Natura sublimează în copil dispozițiile transmise de părinte. A fost părintele, în viața sa, un om egoist și crud; în copilul său, egoismul și cruzimea pot lua forma unei pasiuni puse în serviciul culturii. Această sublimare constitue tocmai greutatea de metodă de care vorbeam mai sus. Educatorii o pot învinge prin talentul pe care îl dă arta educației. In această privință, mulți din primii noștri apostoli școlari pot servi ca exemplu. Unul dintre aceștia (fost profesor la un gimnaziu din Cîmpulung) îmi scria acum cîți-va ani:

„Cu nerăbdare am așteptat să văd ce va ieși din fiul Catinchei și lui Gheorghe B...; ce a luat copilul din firea nestașnică a Catinchii, care nu stă locului de cît la povestire de basme, și din firea lui Gheorghe, spaima satului G... Ieri mi se pare că m'am luminat. Copilul este de obicei tăcut și singuratic. In curte, la joc, iasă rar. Nu l'am văzut nici odată aprins la față. Dar ieri, cum zic, mi s'a făcut lumină înaintea ochilor. Copilul spunea lecția la istorie. Era vorba de niște războaie din anticitate. Să-l fi văzut cum spunea lecția ! Pare că era chiar el în mijlocul războinicilor. Cu ce întonație rostia cuvintele: „pedeapsa vrăjmașilor", „stăpînirea împăratului", „prin sabie și foc"... Era tată-seu Gheorghe, spaima satelor care îmi stătea dinainte; numai că în loc să aibă ciomagul în mână, avea cuvintele înflăcărate de imaginație. Mi se pare că am pus mîna pe un copil de vocație. Am să-l însărcinez, de aci înainte, să-mi facă rezumatul lecțiilor la istorie. N'am să-l pierd din ochi. Cu observarea lui mă voi îndeletnici tot anul".

Asemeni îndeletniciri ar trebui să aibă toți educatorii de astăzi.

Cîmpul de experiență al vocații nu se mărginește la lumea copiilor. Lumea oamenilor vîrstnici oferă deasemeni multe cazuri. Toate exemplarele de oameni, cari își schimbă

www.dacoromanica.ro

brusc felul de vieaţă, părăsind desfrîul pentru a începe o muncă cinstită; toţi convertiţii la ideal; toţi martirii, pe cari împrejurările îi scot la lumină: unii jertfindu-şi averea, alţii şi vieaţa pentru binele altora; savanţii, medicii, cari în practica meserii lor, se uită pe ei pentru a servi adevărului; funcţionarii publici, cari biruesc ispitele interesului personal, şi îşi fac datoria, etc., toate aceste exemplare de oameni aparţin în bună parte cîmpului de experienţă al manifestărilor vocaţii. Din observarea lor se poate culege aceea ce este caracteristic omului de vocaţie. Trecem însă peste înşirarea amănuntelor de observaţie şi venim la rezultatele, pe care le-am putut culege noi (şi pe care le-am mai expus, sub o altă formă, în paginile anterioare).

Omul de vocaţie se caracterizează prin o isbitoare „uitare de sine", pe care el însă o împreună la un loc cu un puternic sentiment de răspundere personală şi în acelaş timp cu o instinctivă organizare a aptitudinilor sale sufleteşti în vederea asigurării unei anumite producţiuni de valoare culturală. Omul de vocaţie este un rău gerant al prosperităţii sale proprii, dar un excelent gerant al progresului social. In ochii omului obişnuit egoist, el apare ca un vizionar, care îşi cheltuieşte puterile în mod orbeşte. Iar în ochii vizionarului adevărat, el apare ca un maniac al muncii, născut să se trudească pentru alţii. Pentru toată lumea el este un anormal. Dacă unii îi invidiază conştiinţiozitatea morală, iar alţii îi invidază puterea de muncă, toţi sînt de acord să considere aceste avantagii, ca fiind de prisos, cîtă vreme ele nu profită persoanei proprii. La ce folos atîtea comori, cînd ele sînt date pentru a fi risipite ?

Această asociare a „uitărei de sine" cu calităţi morale, şi cu putere de munca nu este un ce excepţional în practica vieţii. In fiecare moment, întîlnim în vieaţa socială acte de generozitate şi de devotament, care împreună în sufletul acelora cari le produc, desinteresarea cea mai izbitoare cu

www.dacoromanica.ro

răspunderea morală și productivitatea cea mai reușită. Vieața practică este bogată în oameni cari se uită pe sine; adică, în oameni cu un eu puțin dominant. Instituția familii n'ar exista, dacă această împreunare ar fi atît de excepțională.

Aceea ce este caracteristic la vocație, nu este însă atît faptul asociării, cît felul cum faptul acestei asociări se petrece. Omul de vocație are, pentru o anumită răspundere personală și pentru o anumită productivitate pe terenul vieții sociale, o înclinare de plăcere instinctivă, căreia îi urmează fără împotrivire, pe cîtă vreme omul de generozitate, sau de devotament are această înclinare în mod intermitent și mai totdeauna după o deliberare. Numai mamele, față de copiii lor, au un devotament instinctiv. De aceea să și atribuie femeii vocația de mamă, iar nu simplul devotament de mamă.

Dacă la această caracteristică, adăogăm și faptul că la omul de vocație, atît răspunderea morală, cît și productivitatea, pe terenul în care el se exercită, sunt de o calitate superioară; că omul de vocație este original și totdeauna atras spre opere de valoare și durată, ajungem, ca încheiere, la o caracteristică generală care ar suna astfel: omul de vocație, în deosebire de omul obișnuit, este un producător, care înbogățește societatea cu opere originale și de valoare durabilă, folosind în mod instinctiv dispozițiile cu care el vine de la natură, fără ca asocierea acestora să fie determinată sau influențată de interesele eului seu. In ramura productivității sale omul de vocație se dispensează de orientarea propriului seu eu. El se lasă să fie purtat în mod instinctiv de dispozițiile date de natură.

6. — Cu aceostă încheiere ne găsim însă în fața unei întrebări, pe care morala noastră curentă ne-o impune numai de cît, întrebarea: Cum se explică productivitatea de opere durabile și originale fără interesul eului ? Bine înțeles, este un lucru știut, că descoperirea în parte a unui adevăr; invenția unei opere frumoase; făptuirea unor norme morale

www.dacoromanica.ro

și religioase, se pot produce fără participarea directă a eului; și de aceia să și vorbește de planul ideal al culturei, în care omul pătrunde prin mijlocirea unei logici și a unei simțiri desinteresate; cu toate acestea însă, organizarea productivității continue, așa cum o are orșice om pare să fie totdeaunea legată de interesul eului. In sensul acesta ne vorbesc: principiile moralei curente; după care nimic nu se susține în mod durabil de cît prin interesul personal, adică prin interesarea continuă a eului, de unde și toată proactica tehnicei capitaliste moderne, concentrată în jurul egoismului; apoi atîtea teorii ale filosofiilor materialiste, care văd în egocentrism finalitatea tuturor faptelor omenești; în sfîrșit, multe din filosofiile personaliste, care sprijină afirmarea că orișice producție umană, pentru a fi continuă, are nevoie de concursul eului. Pînă și în înțelepciunea budhistă această părere este subînțeleasă. Cînd înțeleptul, discipol al lui Budha, ajunge să-și anihileze eul, el nu se închină de aci înainte productivității, ci contemplației. Cu suprimarea eului, el face loc „nirvanei", adică liniștei eterne, iar nu realizărilor vocaționale.

Prin urmare rămîne de explicat cum omul de vocație iese din regula generală a dominației eului.

Explicarea căutată este însă ușor de dat, și desigur mulți din cititorii noștri au găsit-o ei înșiși.

Intrebarea de mai sus este produsul unei confuzii între eul, ca germen al personalității, și eul ca formă sentimentală a egoismului. Eul ca germen al personalității, este o intuiție emoțională, care, în conștiința subiectivă, însoțește ori și ce stare sufletească. El este o simțire nativă, care are proprietatea de a se transfera în centrul celor mai diferite complexe sufletești. El colorează, din punct de vedere subiectiv, întreaga viață emoțională și voluntară. Nu acest eu lipsește omului de vocație. Omul de vocație nu se uită pe sine, ca eu subiectiv, ci ca eu întrupat în tendințe egoiste. Acest eu, pe care morala curentă îl confundă cu eul

www.dacoromanica.ro

subiectiv, este de fapt una din materializările personalității; o materializare foarte obișnuită, de oare ce atît morala capitalistă europeană, cît și morala budhistă indiană, o consideră ca o întrupare fundamentală a ființei omenești, dar nu este el germenul sufletesc al personalității în genere.

7. — Cu aceste considerații avem pregătită trecerea la o teorie a vocației.

Omul de vocație apare, după cele zise, ca întruparea unui tip de personalitate, în afară de comun. Omul de vocație este desinteresat și totuși plin de energie morală și de dispoziții la productivitate. El este un om excepțional.

Ce însemnează om excepțional? In înțelepciunea populară prin excepțional se înțeleg multe. In primul rînd să înțelege posibilitatea de a putea fi și nu fi. Dar tocmai aceasta nu o putem admite, în cazul de față. Omul de vocație este un tip excepțional de personalitate și totuși un tip care nu poate lipsi din evoluția vieții umane. Pe omul de vocație se susține în bună parte progresul social.

Prin urmare, omul de vocație este un tip excepțional și totuși necesar. Aceasta însemnează că nașterea lui nu este lăsată la voia întîmplării, ci este determinată de anumite cerințe ale vieții omenirei.

In arătarea acestor cerințe stă întreaga teorie a vocației.

Orișice tip de personalitate nu este un produs al întîmplării. Este adevărat, că eul în impulsiunea sa originară pare liber, și în consecință pare că determină cristalizări întîmplătoare de personalitate. In fapt însă, cristalizarea personalității corespunde unui determinism rigid. In ea intră automatisme fiziologice și deprinderi sufletești de diferite categorii, care toate sunt fixe în raporturile lor, așa cum sunt și celelalte forme ale energii universale. Aceea ce înșeală judecata în cunoașterea personalității este interpretarea greșită pe care o poate avea multiplicitatea tipurilor de personalitate. Personalitatea omenească să înfățișează în diferite structuri, și atunci, cum simțirea eului

www.dacoromanica.ro

se presupune a fi identică în origina sa la toţi oamenii, multiplicitatea tipurilor de structură se interpretează ca o libertate a eului de a-şi construi după voie tipul de personalitate în centrul căreia el tronează. O greşeală identică cu aceea pe care o făceau şi filosofii din şcoala lui J. J. Rousseau, cari credeau că cetăţenii unui Stat, din momentul ce aveau suveranitatea în principiu, pot inventa tot felul de instituţii politice. Instituţiile nu se inventă, ci ele ies din raporturile naturale ale grupărilor omeneşti; în fiecare ţară deosebite, după natura solului şi după rasa omului. Acelaş determinism rigid, care leagă instituţiile cu mediul lor cosmic şi social, leagă şi tipurile de personalitate cu acelaş mediu cosmic şi social. Cum diferă instituţiile dela popor la popor, aşa diferă şi tipurile de personalitate, fără ca prin aceasta să se aducă o ştirbire determinismului.

Pe lîngă interpretarea greşită a multiplicităţii tipurilor, mai este însă şi o a doua cauză, cu mult mai însemnată, care împiedică o bună cunoaştere a personalităţii. Aceasta consistă în ignorarea adîncimei personalităţii.

Vechile prejudecăţi teologice şi metafizice, asupra substanţei sufletului, au făcut ca personalitatea omenească să nu fie văzută în lumina ei cea adevărată. Potrivit acestor prejudecăţi, personalitatea omenească a trebuit să fie considerată simplă şi identică cu sine însăşi, fiindcă aşa cerea natura substanţei sufleteşti. In zadar experienţa zilnică aducea probe numeroase pentru a învedera complexitatea ei; mai tare decît orişice probă era tradiţia. Numai de cîţiva ani şi-a făcut drum în ştiinţa psihologiei convingerea că totul este de înoit pe acest teren. Astăzi să vorbeşte de adîncimea personalităţii. Peste puţini ani, se va vorbi mai mult; probabil chiar, că de aci înainte, perspectiva adîncimei va fi la baza orişicărei cercetări ştiinţifice asupra personalităţii.

Vechia metafizică a sufletului şi noua ştiinţă a personalităţii urmăresc, una faţă de alta, scopuri opuse. Metafi-

www.dacoromanica.ro

zica urmărea să probeze că sufletul este lumină din lumină, și că în el se poate vedea, ca într'o oglindă. Știința cea nouă a personalității urmărește să dovedească straturile din care este formată personalitatea, după vîrstă după rasă, după timp și loc. In definiția metafizicei, sufletul era un cristal luminos desprins din lumina eternă a divinității; în definiția nouei științe a personalității, personalitatea omenească este un produs al vieții pămîntești, legat de toate micimile și înălțimile acestei vieți. Ea începe dela forme rudimentare și să ridică la forme complexe superioare; și cînd a ajuns la una dintre acestea, ea păstrează în sînul său diferitele forme prin care a trecut în tot cursul vieții de relațiune. In fiecare om, sub structura personalității lui superioare, se păstrează și structurile rudimentare, inferioare. Fiecare din aceste structuri își are dinamismul său gata de a intra în activitate. Eul subiectiv, care tronează în conștiința personalității superioare, nu poate schimba nimic din aceste dinamisme. El este numai martorul activității unuia sau altuia. Cînd intră în activitate dinamismul unei structuri inferioare,— formată prin epocile preistorice ale vieții omenești, — atunci eul subiectiv apare ca un sclav al apetiturilor egoiste și se numește neliber; cînd intră însă în activitate dinamismul unei structuri superioare, — formată în epocile de cultură, — atunci eul subiectiv apare autonom și liber; în ambele cazuri, libertatea și nelibertatea depind de adîncimea dinamismului personalității și nu de voința eului [1]).

1) Rolul eului, în lumina conștiinței, interne subiective, este nețărmurit. El apare aci, ca un autocrat. Deîndată, însă ce-l scoatem din această lumină și prin mijlocirea raționamentului ajungem să ne dăm seama de raportul său cu ceilalți factori sufletești, atunci constatăm că rolul lui ia cu desăvîrșire un alt caracter. Rămîne el, și acum, destul de însemnat, dar pierde caracterul de autocrat. Eul se reduce atunci la rolul de simplu impuls inițial, sau mai bine de accelerator, constrîns s se manifeste în anumite tipare. El este schînteia inițială, dar o schînteie care odată produsă, se realizează după niște dispoziții independente. Intocmai acarului de cale ferată, care are posibilitatea să îndrepte o locomotivă pe o linie sau alta,

www.dacoromanica.ro

Văzută în perspectiva adîncimei sale, personalitatea apare ca o verigă a determinismului universal.

Rezultatele dobîndite de ultimele cercetări biologice ne au deprins cu idea dominantelor în explicarea eredității și a conservărei speciilor animale. Indivizii trăiesc în dependența de conservarea specii lor. De fapt, în lumea vieții animale, existente sînt speciile. Ele singure se perpetuiază. Indivizii sînt numai mijloacele lor de adaptare. Mijloace vremelnice. Apoi, rezultatele cercetărilor psihologice și sociologice ne-au deprins cu ideia că în viața de relațiune, în viața sufletească, existente sînt instituțiile, iar nu membrii instituțiilor. Instituțiile isvorăsc din raporturile naturale ale oamenilor între ei, și ale grupărilor omenești cu mediul cosmic. Individul are spiritualitatea pe care o creiază instituțiile mediului său. Ideia de justiție, cea mai înaltă manifestare a spiritualității omenești, se explică din realitatea instituțiilor, iar nu instituțiile din ideia justiției.

In viața sufletească, ca și în viața simplă animală,

---

dar n'are posibilitatea să creieze o linie nouă, tot așa și eul nostru, are posibilitatea să apară în lumina subiectivă ca factor hotărîtor și totuși în manifestările lui să fie silit să urmeze formele ce i-au fost impuse.

In adevăr, cea mai simplă observare a experienții sufletești ne confirmă acest aspect al eului. Eul nostru voiește să miște brațul, dar voința lui se execută după legile mișcărilor musculare ale corpului nostru: brațul nu se mișcă prin simpla schînteiere subiectivă a eului, ci prin lanțul fibrelor musculare. Eul nostru ia o atitudine emoțională. In afară această atitudine este fixată de legile expresivității emoționale. Durerea își are un tipar de expresie, iar bucuria altul. Eul nu va putea să schimbe aceste tipare ,niciodată. De asemenea, în aceea ce privește valorarea lumei externe din jurul său, eul în lumina subiectivă internă este foarte liber, — dar este liber pînă la manifestarea acestei valori. De îndată ce valorarea sa se exprimă el nu mai este liber. Valorile pe care el le alege nu sînt ale lui, ci ale societății. El le găsește pe deagata în cultura timpului. Un eu care ar valora lumea după niște valori, create de el subiectiv și necunoscute mediului, ar fi ca un comerciant care ar voi să cumpere marfă cu o monedă fabricată după fantezie. Eul este o simțire subiectivă, în aparență arbitrară, dar el, de cîte ori intră în relație cu lumea externă, se supune la legile acestei lumi.

www.dacoromanica.ro

știința cea nouă constată totalități, care se adaptează și se realizează. Totalitățile sînt însă în raporturi de finalitate cu indivizii din care ele se compun, în mod vremelnic. Aceste raporturi de finalitate sînt imanente totalităților, mai ales cînd totalitățile sînt organizate într'o ierarhie. In totalitatea supremă orișice raport de finalitate este imanent. Pentru indivizii totalităților, aceste raporturi de finalitate sînt transcendente, fiindcă ele le depășesc ființa. Indivizii trăiesc pentru conservarea totalității. Rolul lor să determină de evoluția acesteia.

In lumea animală, acest rol este, cînd conservativ, cînd inovator, după trebuințele de adaptare ale speciei. Individul animal se naște pentru a continua ereditatea sau pentru a pregăti o mutațiune. Bine înțeles, nu exclusiv pentru una sau alta, ci mai mult pentru una sau mai mult pentru alta. Fie care individ animal aduce cu sine, cît de format fie el a continua ereditatea, și ceva inovație, precum și animalul, cu dispoziții de mutație, aduce totuși cu sine un bogat fond de ereditate.

In lumea sufletească, finalitatea este aceiași. Indivizii servesc totalităților, conservînd, sau inovînd. Iarăși nu în mod exclusiv, ci unii mai mult conservînd și alții mai mult inovînd. Acei din prima categorie sînt tradiționaliștii, acei din a doua categorie, sînt oamenii de vocație.

Vocația, în lumea sufletească, corespunde la faptul mutației în lumea biologică. Ea este inovația de care se servește totalitatea (grupul social, poporul, rasa) pentru a se adapta evoluției. Inovația se face prin aptitudinile indivizilor, sub imperiul însă al cerințelor totalității. Așa se explică pentru ce omul de vocație întrunește în sufletul lui dispoziții contrare intereselor lui proprii. El realizează interese superioare. Fiecare om primește de la natură dispoziții vocaționale. In lumea copiilor ele se revarsă ca o floră luxuriantă. Dar puțini sînt aceia cari duc la bun sfîrșit dispozițiile primite de la natură. Indivizii în genere, fiind muritori, se grăbesc a-și satisface interesele lor proprii.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL VI

PEDAGOGIA VOCAŢIEI

1. Pedagogia socială şi pedagogia individuală a vocaţiei. Energia de popor. — 2. Schimbarea de mediu şi vocaţia. — 3. Se pot cultiva vocaţiile? — 4. Copilăria. — 5. Pubertatea. — 6. Criteriu sociologic pentru cunoaşterea vocaţiei. — 7. Resortul intim care susţine productivitatea la omul de vocaţie. Ştiinţa educaţiei şi vocaţia.

1. — In deosebire de munca profesională, care este o muncă acceptată din interes şi calculată după şansele de profit şi de pierdere, vocaţiunea este o muncă desinteresată, acceptată fără calcul, ba aproape impusă omului de instinct. Pe cînd munca profesională este hotărîtă de împrejurările în care trăeşte individul, vocaţia este hotărîtă de cursul istoric al poporului întreg. Prin vocaţie se pune în valoare aceea ce sufletul poporului are în potenţialitatea sa să realizeze. Munca obişnuită profesională se leagă de finalitatea individului, pe cînd munca vocaţii de finalitatea poporului ca întreg. Din această cauză în mijlocul unui popor să pot exercita prin împrumut tot felul de munci profesionale, pe cînd vocaţii nu poate să aibă fiecare popor decît unele, şi anume pe acelea care să înlănţuesc în aşa numitul seu messianism.

Aceste caractere deosebitoare ale vocaţiei fac din aceasta un obiect de psihologie socială şi nu de psihologie individuală. Dacă este vorba să ne punem problema cultivării vocaţiei, atunci nu din simpla diagnosticare a sufletului individual putem să prevedem vocaţia, ci din diagnosticarea

www.dacoromanica.ro

întregului mediu social în care se desvoltă individul. Un practician profesionist poate să se formeze în ori și ce mediu, căci educarea lui se face după principiile pedagogiei individuale; un om de vocație însă, nu se poate forma decît în anumite condiții sociale. Vocația se arată atunci cînd ea este cerută de instinctul de conservație a unui popor; ea este o manifestare a energii poporului întreg. Și cînd zicem energia poporului întreg, înțelegem nu numai structura sufletească a acestuia, ci structura întreagă psihico-fizică a poporului, începînd dela constituția mediului geografic pînă la constituția mediului intelectual și moral. Vocația este o canalizare a energiei poporului; și prin canalizare, ea este în acelaș timp, o valorificare.

Ne propunem să insistăm ceva mai pe larg asupra legăturei dintre vocație și energia de popor. In special ne propunem să discutăm dacă se pot cultiva vocațiunile în scopul de a întreține energia unui popor. Căci cultivarea vocații poate avea un scop social și un scop individual. Ea aparține pedagogii sociale, tot așa ca și pedagogiei individuale. A cultiva o vocație în interesul poporului întreg este desigur tot așa de folositor, dacă nu chiar mai folositor de cît de a cultiva o vocație în interesul numai a individului, care arată dispoziții vocaționale.

Să începem mai întîi prin a clarifica în ce consistă energia de popor. Se face un abuz mare cu cuvîntul energie. Tot ce este: brutal, catastrofal, capriciu de stăpîn năbădăios, porneală de isterie... să pune pe seama energii. Energia ar fi provocarea desordinei. Căci ordinea ca și inerția în mecanică este socotită că vine de la sine. Adevărul este însă tocmai contrar. Pentru a avea ordine trebue energie, pe cînd pentru desordine nu trebue nimic. Chaosul este începutul începuturilor. Ordinea este realizarea treptată a energiei.

O semințe de popor intră bunioară, în stăpînirea unui teritoriu. (Facem o ipoteză despre cum s'ar fi petrecut lucrurile în epoca primitivă a așezării popoarelor). Primele

www.dacoromanica.ro

adaptări ale seminţii la condiţiile teritoriului au fost primele realizări de energie. Ele au consistat în deprinderi de muncă, întreţesute pe un fond puternic de subiectivism. Intre mediul geografic şi sufletul seminţii, puse faţă în faţă, imaginaţia mitologică a aruncat prima punte de comunicare. O punte fragilă, însă o punte cu multe braţe gata să se transforme după nevoie. Mitologia a deschis drumul solidarizării seminţii cu mediul geografic. Religia a adus, curînd după aceea, o întărire a acestei solidarizări. Căci mitologia lăsase între sufletul seminţii şi mediul geografic cîteva motive de duşmănie. Imaginaţia mitologică creiase spiritele bune, care dau ocazie sufletului omenesc de a se împrieteni cu natura, dar în acelaş timp ea creiase şi spiritele rele, care erau tot atîtea ocazii de învrăjbire cu natura. Religia a consfinţit puterea spiritelor bune asupra celor rele, şi prin aceasta a dat sufletului omenesc o mare încredere în sine. Religia a făcut cu putinţă desvoltarea civilizaţii. Pe temeiul solidarităţii seminţii cu mediul seu geografic au luat fiinţă apoi diferitele instituţii sociale şi politice, prin diferenţiarea treptată a primelor instituţii religioase.

In această exemplificare ipotetică avem desvoltarea istorică a popoarelor şi totdeodată înţelesul menirei acestora pentru viitor.

Cît timp un popor este străin de pămîntul pe care îl locueşte, energia lui este nulă. Numai după ce el s'a împrietenit cu acest pămînt şi şi-a adaptat deprinderile lui de muncă la natura pămîntului numai de atunci începe şi energia lui să se înfiripeze. Această energie este sporită pe măsură ce forţele mecanice ale naturei şi forţele intelectuale ale omului să înlănţuesc într'un circuit unitar, care constitue aceea ce se numeşte munca.

Zăcămintele de cărbune sau de petrol sunt negreşit bogăţii reale ale solului, ele nu devin însă energii decît dacă sunt exploatate şi puse la baza unei industrii. Tot aşa şi cu aptitudinile sufleteşti care zac în sufletul poporului. Ele

www.dacoromanica.ro

nu devin energii decît dacă sînt dirijate spre cunoașterea și stăpînirea naturei. Comparația merge și mai departe. După cum sînt zăcăminte, care dau caracteristica unui mediu geografic, tot așa sînt anumite aptitudini care dau caracteristica unui suflet de popor. Cum sînt terenuri carbonifere și petrolifere; terenuri de humă vegetală sau de nisip; terenuri maritime sau muntoase, etc., așa sînt și tipurile de popoare. Fiecare tip de popor nu se adaptează indiferent în ori și ce mediu geografic, fiindcă nu orișice energie sufletească să leagă și sporește energia fizică a mediului geografic. (Prin mediu geografic înțelegem nu numai pămîntul pe care îl locuește poporul, ci tot complexul de relații comerciale și industriale determinate de poziția și natura pămîntului). Un popor, de un anumit tipar sufletesc, poate să fie asvîrlit de împrejurări într'un mediu geografic nepotrivit lui, — așa s'a întîmplat cu multe popoare năvălitoare din Asia spre Europa, la sfîrșitul imperiului roman, — dar odată asvîrlirea produsă, cursul istoric al poporului impune din nou înprietinirea acestuia cu mediul geografic. Tipul poporului trebue să se adapteze la natura mediului, dacă este să fie din nou producător de energie. El se adaptează în două feluri: fie scoțînd în evidență aptitudini noi din adîncul seu sufletesc, aptitudini care pot să-l ducă la transformarea sa totală, fie transformînd mediul pentru a lăsa tipul neatins. Aceasta se petrece mai ales în cazul cînd poporul are o cultură veche, cristalizată într'un messianism popular. In amîndouă cazurile însă, poporul este în întregime pus în cauză. Adaptarea cea nouă trebue să se facă, căci altmintreli viitorul poporului este amenințat.

In aceste cazuri intervine tocmai rolul vocației. Adaptarea cea nouă se produce prin mijlocirea oamenilor de vocație. Aceștia sînt solii instinctului social trimeși în lupta care se dă pentru cucerirea unei noi adaptări.

Și cu această constatare ajungem în miezul subiectului nostru.

www.dacoromanica.ro

2. — Schimbarea de mediu geografic nu se întîmplă prea des la un popor. De întîmplat însă se întîmplă. Căci prin mediu geografic, precum am mai spus-o, nu trebue să înțelegem pămîntul numai, ci complexul de relații comerciale și industriale pe care le dă pămîntul. Un popor care locuește lîngă mare, sau lîngă un mare fluviu, cită vreme nu cunoaște arta navigației, trăiește într'un alt mediu geografic decît după ce cunoaște această artă. El poate să fie într'un mediu agricol și pe urmă să treacă într'un mediu comercial. Cîte odată este suficientă descoperirea unui singur element cuprins în pămîntul pe care locuește poporul pentru ca schimbarea mediului să se producă. Descoperirea cărbunelui și a petrolului, a oferit ocazii pentru o asemenea schimbare. In unele cazuri, nici nu este nevoie de a se inventa sau a se descoperi ceva nou; este destul ca constelația popoarelor învecinate să se schimbe, pentru ca și mediul geografic al unui popor să fie altul. Mediul geografic este așa dar variabil ca și fazele civilizației.

Schimbarea de mediu atrage după sine o nouă adaptare. Iar adaptarea se face prin mijlocirea oamenilor de vocație.

Cînd un popor, bunioară, din mediul seu geografic continental, este pus în fruntea unui imperiu colonial, pe care trebue să-l organizeze și să-l asimileze, atunci munca profesională cunoscută lui pînă aci, nu-i este de ajuns; pentru opera cea nouă trebue oameni noui cu alte deprinderi de muncă, devotați binelui public, gata de sacrificii. Aceștia sînt oamenii de vocație. Asfel a găsit Franța, pentru organizarea imperiului său african, un om de vocație în mareșalul Lyautey. Acesta era de profesie militar. Rămas în Franța ar fi fost desigur un bun militar. Trimis în colonii el își găsi vocația. Cine i-a format sufletul pentru ca să înțeleagă pe marocani? Cine i-a dat agerimea și tactul ca să preîntîmpine ori și ce nesupunere din partea colonistilor săi? Cine i-a inspirat geniala stratagemă pe care a întrebuințat'o la începutul războiului mondial față de șefii marocani, cînd înainte de a porni trupele sale militare spre

www.dacoromanica.ro

Franța, unde era absolută nevoie de ele, el ordonă un atac general contra tuturor rebelilor marocani, aceea ce avu de consecință intimidarea acestora, așa că Lyautey își putu trimite în urmă liniștit trupele pe frontul din Franța? Cine a făcut din mareșalul Lyautey omul care trebuia Franței pentru organizarea imperiului marocan? Școala militară, de sigur, în care își făcuse el educația profesională de militar. La educația școalei s'a adaogat însă și altceva. Vom vedea în curînd ce anume.

Tot așa s'a întîmplat cu multe alte popoare europene care și-au schimbat mediul geografic prin trecerea lor de la agricultură la industrie. Anglia, mulțumită descoperirei aburului, deveni țara comerțului. Insă comerțul are nevoie de inițiativă pentru ca să prospere. Inițiativa nu se învață în rutina vechiului comerț. Ea vine din vocația celor aleși. Anglia a avut norocul să numere printre fiii săi mulți dintre acești oameni de inițiativă vocațională. Pe urmele acestora s'au întemeiat raporturile comerciale care întind dominația engleză pestre întreg pămîntul.

Italia și mai ales Rusia de astăzi se găsesc înaintea acelorași schimbări de mediu geografic. Italia vrea să devină putere dominantă în Marea Mediterană, iar Rusia, din agricolă și patriarhală, vrea să devină industrială și socialistă. Pentru aceste schimbări una pune înainte vocațiunile fascismului, iar cealaltă pe ale bolșevismului.

Mai toate țările europene sînt atinse de frigurile înnoirilor de mediu. Toate vor o lărgire de ocupație; adică un loc cît mai prielnic sub soare. La toate popoarele europene oamenii de vocație sînt în așteptarea unui rol.

3. — Dacă astfel stau lucrurile, atunci problema anunțată de noi mai înainte devine de o mare actualitate.

Se pot cultiva vocațiile?

Vocațiile pînă acum erau lăsate pe seama instinctului. Fiecare popor, pentru noua sa adaptare, își producea vocațiile de care avea nevoie.

Astăzi însă instinctul este înlocuit prin școala rațiunii.

www.dacoromanica.ro

De ce nu s'ar putea vorbi şi de o pedagogie socială a vocaţii.

Vorbim de o medicină socială, care are de scop să prevină bolile contagioase; de o igienă socială, care are de scop întreţinerea sănătăţii publice; de o eugenie, care are de scop perfecţionarea rassei omeneşti, — de ce n'am vorbi şi de o pedagogie socială a vocaţii, care să aibă scopul de a arăta condiţiile în care se pot produce vocaţiile trebuincioase unui popor ?

Un popor este nevoit să-şi schimbe mediul de vieaţă. Din agricol să devină industrial. Pentru noua sa adaptare, el are totdeauna nevoie de oameni de vocaţie, care să deschidă drumul muncii profesionale obişnuite. De ce atunci n'am uşura prin mijloace raţionale, pregătite mai dinainte, apariţia şi rolul acestor oameni de vocaţie? De ce, înainte de toate, nu am pregăti opinia publică să-i recunoască şi să le înţeleagă rostul ?

Ni se pare că prin aceasta nu cerem un lucru absurd. Poate că cerem ceva prea greu pentru ştiinţa timpului nostru. Absurd în tot cazul, nu.

Fiindcă aceea ce cerem este un lucru prea greu, să ne mulţumim deocamdată cu puţin. Fiecare ştiinţă începe cu puţin.

Să ne mulţumim cu precizarea unei singure condiţii premergătoare vocaţii. Să indicăm, cel puţin, direcţia dinspre care ne poate veni o vocaţie.

Mareşalul Lyautey, despre care am vorbit mai sus, a ieşit dintro' şcoală militară. Din orişice şcoală militară ar fi putut ieşi? De sigur, nu. O şcoală militară, fără disciplină şi fără avînt patriotic, n'ar fi format în Lyautey pe omul de vocaţie de mai tîrziu. Extrema conştiinţiozitate a lui Lyautey a găsit în atmosfera şcoalei militare franceze, o condiţie prielnică de desvoltare. Şi aceasta este cazul cu toţi oamenii de vocaţie. In mediul serios comercial englez, prosperă vocaţiunile comerciale. In mediul serios al Universităţilor germane prosperă vocaţiile ştiinţifice.

www.dacoromanica.ro

In mediul serios revoluționar italian și rusesc s'au format vocațiunile lui Mussolini și Lenin. Improvizația nu este o școală pentru vocație. Dintre sceptici și farsori ies cel mult oratori; niciodată, oameni de vocație.

Prima condiție pentru vocație, este seriozitatea instituții, în care își face prima sa educație acel dotat de natură cu dispoziții fericite. Instituțiile serioase sunt în fiecare țară singurele pepiniere ale oamenilor de vocație. Poporul, prin bunul său simț, a și întrevăzut acest adevăr încă de mult. Spre direcția în care și-a îndreptat el nădejdile a indicat și direcția de unde așteaptă vocațiile.

Noi Romînii așteptăm să ieșim din criza economică, din criza politică, din criza culturală și din tot felul de crize reale și imaginare. Care să fie instituția noastră sănătoasă, instituție menită să formeze pentru viitorul țării pepiniera vocațiunilor?

Eu n'am un răspuns la această întrebare. Am căutat însă să mă informez despre ce ar putea răspunde alții și am aflat din ziare, că toate instituțiile noastre publice sînt fără vlagă. Biserica, armata, școala sînt în scădere. Comerțul, industria sînt bolnave. Agricultura este moartă.

Așa scriu ziarele.

Această lipsă de prestigiu a instituțiilor noastre trebue să ne dea de gîndit.

De unde se vor naște oare viitoarele noastre vocații? Căci, are dreptate M. Eminescu, cînd zice :

Nu se nasc glorii pe stradă și la ușa cafenelei !...

4. — Să trecem acum la pedagogia individuală a vocației. Să începem de la copilăria individului.

Ce este copilăria? Pentru știință, copilăria este structura de sine stătătoare a primilor zece ani din viața omului. Ea prezintă, nu pe un om redus la miniatură, ci un tip de om, cu caractere și legi proprii. Copilul este un organism, pe care trebue să-l înțelegi din structura totalității sale.

Copilăria are de scop să pună în echilibru funcțiunile

www.dacoromanica.ro

animale, cu care omul vine pe lume, cu cerințele unei vieți sociale. Copilăria este oarecum stagiul de pregătire al animalului om la o vieață socială. Cu cît vieața socială are mai multe cerințe, cu atît și copilăria este mai lungă. La popoarele civilizate, copilăria este mai lungă de cît la popoarele sălbatice. La celelalte animale, în afară de om, copilăria aproape că nu există.

Copilul vine pe lume, cu funcțiuni, care continuă vieața biologică animală, și în acelaș timp cu dispoziții de vieață socială. El este un port-altoi destinat să suporte altoirea unei culturi sociale. Cît timp durează experiența altoirei socialului pe biologic, el rămîne copil; a prins altoiul, atunci copilăria lui dispare. Aceasta se întîmplă, cam pe la vîrsta de 12—13 ani. Sînt oameni, cari rămîn copilărești și după această vîrstă, precum sînt și copii, cari au perdut aparența copilăriei înainte de această vîrstă; sunt apoi imbecili și copii întîrziați, dar toate aceste cazuri nu schimbă prea mult la regula generală. Copilăria durează cît timp durează pregătirea sociabilității omului.

Din această constatare fundamentală decurg cîte-va aplicații practice pentru arta educației. In primul rînd, avem o consecință referitoare la clasarea copiilor, în copii de vocație și copii fără vocație.

Sînt unii părinți cari se arată foarte optimiști; iar alții, cari se arată foarte pesimiști în aceea ce privește viitorul copiilor lor, deși n'au apucat să vadă de cît foarte puțin din manifestările acestora. Un mic fapt de deșteptăciune pune pe unii în admirație, iar pe alții, tot așa un mic fapt de prostie, îi pune în disperare. Se înșală însă atît unii cît și altii. Vocația nu se cunoaște așa de dimineață, cum ar fi să credem după proverbul popular. Să cunoaște de dimineață copilul, care are să fie sănătos și copilul care are să fie bolnăvicios fizicește, dar nu se cunoaște vocațiunea, pe care va avea-o copilul. Căci vocația stă în îmbinarea socialului pe biologic, în virtutea însăși a altoiului culturei sociale.

www.dacoromanica.ro

Prin urmare, din constatarea fundamentală pe care am făcut-o relativ la scopul pe care îl are de îndeplinit copilăria, putem trage o primă învățătură și anume: să nu ne pripim cu alegerea copiilor în vederea vocațiilor lor viitoare. Copilul vine pe lume cu aptitudini individuale; nu vine cu o vocație. Vocația iese din îmbinarea aptitudinilor sale individuale la o finalitate socială. Unde societatea nu și-a dobîndit o structură unitară, din care să pornească o finalitate armonică pusă în serviciul idealului, acolo nu poate să fie vorba nici de vocații.

Cu aceasta venim la o nouă învățătură importantă pentru viața practică, și anume: să nu ne așteptăm, ca din cultivarea individualității copilului are să iese totdeauna o înmulțire a vocațiilor.

Individualitatea copilului, ea singură, fie cît de bogată nu poate duce la o realizare culturală, cîtă vreme în mediul social nu se găsește o finalitate înobilată de ideal. Un popor poate prezinta individualități puternice, uriașe chiar, fără ca aceste individualități să îndeplinească rolul de vocații. Dacă lipsește din mediul social structura unitară a idealului ,individualitățile rămîn anarhice, adică sălbatice. Ele nu contează pentru istoria omenirei de cît ca fapte brute, asemănătoare faptelor telurice. Vocațiile, și mai ales vocațiile puse în serviciul conducerei societății, vin numai din altoirea cu idealurile culturei. Individualitatea este o răsadniță pentru sămînța idealului.

Aceasta ne explică pentru ce popoarele tinere, pline de viață fizică, dar lipsite de tradiție sănătoasă, sînt așa de sărace pe terenul vocațiilor. In școlile acestor popoare tinere se îndeasă o mulțime de individualități; este chiar o plăcere să privești la exuberanța cu care se prezintă aceste individualități! — pare că a lor sînt cerul și pămîntul, pare că ele au servit drept modèle pentru tipul supra-omului cîntat de atîți poeți filosofi, — și cu toate acestea, cu ce se aleg aceste popoare tinere de pe urma individualităților exuberante trecute prin școală? Cu faptele anarhice, dacă

www.dacoromanica.ro

nu sălbatice, a absolvenţilor acestei şcoli. Puterea vocaţii nu stă în individualitate, ci în înlănţuirea individualităţii la finalitatea nobilă a unui ideal.

Psihologia copilăriei, cu perspectivele ei, ne pune înaintea unei probleme cu mult mai înalte referitoare la înţelesul culturei omeneşti în genere, şi pe care o putem formula în chipul următor. Dacă în copilărie natura încearcă stabilirea unui echilibru între funcţiunile animale ale omului şi cerinţele unei vieţi sociale, atunci, cum natura nu poate încerca să pună un echilibru de cît între realităţi, cerinţele vieţii sociale vin şi ele dintr'o realitate. Ele vin din trebuinţa de ideal. Acest ideal este o realitate, întocmai cum este şi existenţa animală a omului! Dacă idealul, sub diferitele lui forme, ar fi o simplă iluziune, cum ar putea el să ţină în loc, cu exigenţele lui, o făptură a naturei în desvoltarea sa? Pentru ce copilul de om civilizat este ţinut într'o copilărie mai lungă, de cît este ţinut copilul de sălbatec, şi pentru ce animalele au o copilărie aşa de scurtă? In caz că idealul nu este o realitate, ci este o simplă iluzie, copilăria n'ar avea nici o raţiune să fie mai lungă sau mai scurtă; ea ar fi, ca la animale, mărginită în cadrul strict al trebuinţelor biologice.

Existenţa copilăriei este primul mare fapt de experienţă, prin care se revelează înţelegerei noastre posibilitatea unei creşteri de ideal în viaţa omenirei. Structura de copil, pe care o are omul în primii ani ai vieţii sale, este o structură de aşteptare a desăvîrşirii care trebue să vină; prin urmare ea este, în evoluţia naturei, prevăzută ca un moment al realităţii. Ca un moment al realităţii, şi în acelaş timp ca un moment de creştere al acesteia, căci ea aduce înrodirea individualităţii animale omeneşti prin însemînţarea idealului. De aceea sînt pline de înţeles cuvintele lui Crist: „lăsaţi copiii să vină la mine". Evanghelia educaţiei noastre va trebui să repete după dînsul: Lăsaţi copiii să fie desăvîrşiţi prin ideal: căci la aceasta îi invită natura, dîndu-le anii de copilărie.

www.dacoromanica.ro

Să vorbeşte de popoare într'o veşnică copilărie, şi se mai vorbeşte de popoare la care rolul copilăriei tinde să devie inutil.

Popoarele sălbatice de astăzi par să fie într'o stare de veşnică copilărie, cînd sunt comparate cu popoarele europene. In ce consistă copilăria lor? Cum să explică faptul că fiecare sălbatic luat în parte, se bucură de o copilărie scurtă şi totuşi sălbaticii luaţi cu toţii, ca societate, prezintă caracterele unei veşnice copilării ?Sunt ei copii adevăraţi, sau sînt bătrîni căzuţi în copilărie? Din nefericire, ei sînt bătrîni căzuţi în copilărie. Credinţa unor filosofi optimişti, că ei vor forma rezerva culturei de mîine este o simplă iluziune. Sălbaticii de astăzi constituesc resturile istovite şi îmbătrînite ale fostelor popoare. Copilăria la ei şi-a pierdut rolul cel adevărat. Ea a rămas numai ca o batjocură.

Mai interesant este cazul, unde rolul copilăriei tinde să fie desfigurat, nu din cauza bătrîneţei, ca la sălbatici, ci din voinţa conştientă a poporului însuşi. Astfel în republica sovietelor ruse, autonomia copilului faţă de ideal pare să fie distrusă. Copilul găseşte în mediul societăţii sovietice un ideal stereotipat în cîteva forme, pe care el trebue să le primească, fără alegere. Dacă la popoarele sălbatice domneşte puterea tradiţiei, în mediul sovietelor ruse domneşte planul mecanizat al unui ideal. Intr'o parte şi în alta copilăria este deviată dela rolul său natural. Căci dacă copilului se lasă libera desvoltare a individualităţii sale biologice, şi aceasta se pare că se lasă în republica sovietelor, această liberă desvoltare a individualităţii nu duce la realizarea unei vocaţii, dacă ea nu este completată cu libera însemînţare a idealului. Un ideal impus cu forţa pierde însuşirile de ideal. Republica Sovietelor ruse aşteaptă ca tinerii să îmbrăţişeze vocaţiile, întocmai cum recruţii unei armate îmbracă uniformele de cazarmă: aşteptare zadarnică. Tinerii prind dragoste pentru vocaţii, numai după ce au fost bine pregătiţi prin autonomia copilăriei lor.

www.dacoromanica.ro

5. — In vîrsta pubertăţii se hotărăsc de regula vocaţiile. Inainte de 10—12 ani, funcţiunile sufleteşti ale copilului sînt puţin desvoltate. După 15—16 ani ele au luat, în bună parte, structuri definitive. Intre 10—16 ani (la unii copii, mai timpuriu; la alţii, mai tîrziu) se întinde perioada oscilaţiunilor în căutarea unui echilibru. Aceasta este perioda pubertăţii. In ea ies la lumină virtualităţile sufleteşti care hotărăsc de viitor. După o zi pe alta, copilul de pînă ieri, îşi uită de jocurile naive, pentru a-şi pune întrebări, pentru a contrazice pe acei din jurul seu, pentru a-şi afirma convingeri radicale. Pubertatea este perioda crizei de creştere a omului. Copilul, pînă la vîrsta de 10 ani, priveşte la lumea din jurul seu, ca un animal inteligent, fără iscodire, fără îndoială. Imitează pe cît poate. Înţelege, după intuiţia pe care i-o dă propria sa însufleţire. O atmosferă de animism înconjură obiectele externe. Atenţia nu-i este voluntară. Voinţa nu urmează deliberării. Copilul pînă la 10 ani trăieşte într'o atmosferă sufletească de amestec între vis şi realitate.

De aci înainte, firea lui se schimbă. Dintr'o fiinţă, cu suflet naiv şi armonic, el se transformă într'o fiinţă, cu suflet sbuciumat şi disarmonic. Aceea ce mai înainte el imita şi respecta, acum contrazice şi despreţuieşte. De la un an la altul, şi adeseori şi mai curînd, are alte păreri şi alte preferinţe. Pe la 14 ani, la unii; pe la 16 ani, la alţii, perioda de criză încetează. Sufletul copilului intră de aci încolo în echilibru stabil. Sbuciumările sufleteşti urmează şi de aci înainte; acelea din perioda următoare, a adolescentii, sînt destul de acute; ele nu mai abat însă creşterea copilului din direcţia apucată. Perioda de răsărire a virtualităţilor sufleteşti s'a încheiat. Primăvara creşterei a trecut. Cu foarte rari excepţiuni, aceea ce n'a ieşit la lumină în pubertate nu mai iasă nici de aci înainte.

De aceea această vîrstă a pubertăţii este hotărîtoare pentru vocaţii. In biografiile tuturor oamenilor de vocaţie se găsesc date prin care se invederează însemnătatea ei.

www.dacoromanica.ro

Jean Louis-Forain istorisește cum la vîrsta de 11 ani a fost isbit de expresivitatea statuilor catedralei din Reims, și în special de aceea a sfîntului Iosef, un sfînt cu figură de lucrător farsor și pe care el îl putea lesne identifica cu trei patru alți lucrători din lumea pe care o vedea zilnic. „Dacă mai tîrziu, am ajuns artist, statuilor din Reims le datorez vocația", zicea el adesea către prieteni [1]). Acest exemplu se poate înmulți cu sute de alte cazuri. Nu este, de altmintreli, om de geniu sau de talent care să nu lege revelarea originalității cu un fapt petrecut în cursul pubertății, adică în perioada cînd omul iese din copilărie. In caracterizarea făcută lui Constantin Guys, și acesta un artist de seamă, Baudelaire a ajuns chiar să afirme că geniul nu este decît posibilitatea cuiva de a-și regăsi copilăria după voie. Jeanne d'Arc începe să audă chemările lui Dumnezeu de la 12 ani, și continuă apoi să le audă pînă la realizarea lor. Sînt cazuri, desigur, cînd vocația se desvăluie și după pubertate. Acestea privesc mai ales vocațiile religioase și morale, care se produc după crizele de convertire. Cazurile acestea nu sunt prea numeroase. In special, între ele, nu se găsesc vocațiile care întreține progresul social modern. Toate vocațiile, însoțite de o originalitate puternică, isbucnesc la vîrsta pubertății. În special vocațiile pentru știință, pentru artă, pentru tehnică, pentru intreprinderi industriale și comerciale, etc. aproape toate fără excepție văd lumina zilei deodată cu începuturile de formare ale personalității, care se așează în perioada care urmează copilăriei.

Această coincidență este ușor de explicat, din punct de vedere psihologic. Vîrsta pubertății provoacă mari spărturi în unitatea armonică a copilului de pînă eri. Consecințele acestor spărturi le și observăm noi, în primul rînd Spiritul de contradicție, atitudinea de negațiune, fanatismul și entusiasmul puberului prin aparițiile lor brusce sînt acele care ne atrag atențiunea, fiindcă ele ating intere-

1) Pol Neveux. *Jean-Louis Forain* (Revue de Paris 15 August 1931).

www.dacoromanica.ro

sele noastre. Consecinţele constructive ale acestor spărturi trec neobservate. Tocmai acestea însă sînt cele mai importante pentru viitorul copilului. In ele stă origina vocaţiilor.

Copilul vine pe lume cu o anumită structură a percepţiilor sale sensibile. Ochiul şi urechea lui sînt în anumit fel îndreptate spre lumea externă. Nu orişice fapt din această lume îl interesează. Interesează numai anumite impresiuni, în anumite structuri. Ce nu interesează în aceste structuri, nu există. Atenţiunea lui nu iese din aceste structuri. Apoi funcţiunile intelectuale, de asemenea. Copilul judecă după logica sa proprie, care în unele privinţe aminteşte pe aceea a omului primitiv. Aceaşi structură proprie o prezintă şi viaţa sa emoţională. El nu este un om în miniatură, ci este om într'o anumită unitate sufletească. Din această unitate îl scoate pubertatea. Cu spărturile provocate de această vîrstă se dă posibilitate altor structuri de percepţie, judecată şi emoţie să se formeze. Aceea ce nu atrage atenţia copilului, poate să atragă atenţia puberului. Aceea ce la vîrsta de 7—8 ani nu era obiect de gîndire, poate să devină la vîrsta de 11—12 ani. Emoţia care nu există pentru sufletul copilului, există pentru sufletul puberului. Ivirea acestor structuri noi sufleteşti puberul nu le obsearvă, de cît indirect din efectele lor. Forain crede că statuile catedralei din Reims i-au determinat vocaţiunea, de fapt vocaţia i-a fost determinată de noua structură a percepţiei sale vizuale. Din percepţia naivă a văzului copilăresc el s'a trezit cu percepţia pătrunzătoare a artistului pesimist. Cu această nouă percepţie a ajuns să descopere statuile catedralei, iar nu din impresiile acestor statui şi-a construit perspectiva originală artistică. Această iluziune de a lua cauza drept efect, şi efectul drept cauză, este foarte obişnuită în lumea sufletească. Cauza celor mai multe boli nervoase, profanul le pune în incidente ocazionale: un cîine care s'a repezit să

www.dacoromanica.ro

muște, o pierdere de bani, o veste tristă neașteptată, cînd în realitate existența boalei a fost aceea care a dus la remarcarea incidentului. Incidentul a luat proporții din cauză că boala dispunea sufletul la exagerarea incidentului. Așa și cu amintirea oamenilor de vocație. Ei păstrează începuturile lor de originalitate în strînsă legătură cu anumite incidente. Unii cred că vocația s'a deșteptat prin vederea unui anumit fapt, sau prin citirea unei povețe; alții cred chiar că li s'a relevat vocația prin viziuni, sau vise; toate aceste incidente însă s'au întîmplat multor alți oameni fără ca ele să deștepte în aceștia o vocație !

6 — Vocația este deșteptată prin ivirea unor variații originale în structura sufletului de pînă aci a puberului. Și nu orișicărui fel de variație originală. Numai variațiile originale care sînt utile totalității sociale, au caracterul de vocații. Variațiile utile indivizilor sînt simple abilități. După terminologia biologică, cele dintîi sînt variații genotipice; cele din urmă, fenotipice. Cele dintîi sînt mutații; cele din urmă, variații efemere. Un criteriu sigur pentru deosebirea unora și a altora este greu de dat. Caracterul originalității de multe ori înșeală. Abilitățile individuale se remarcă mai ușor de cît vocațiile adevărate. Din nefericire, se și prețuesc de unii mai mult. In Italia, unde talentul pentru pictură este foarte răspîndit, abilitatea copiilor care imitează capodoperile popularizate este numai de cît încurajată, pe cînd adevăratele talente originale au nevoie de multă stăruință ca să poată pătrunde. In lipsa unui criteriu sigur ne putem însă servi de cîteva considerații sociolologice. Originalitatea vocațională, venind înaintea cerințelor culturale ale totalităților sociale, se leagă armonic cu operile realizate ale acestor totalități. Adică, originalitatea vocațională este oare cum așteptată ca o complectare a vieții culturale trecute. Ea trezește instinctul pentru ideal, în sufletele de elită, provocând în ele un entuziasm care nu vine niciodată înaintea abilităților in-

www.dacoromanica.ro

dividuale. S'ar putea astfel zice, că deși originalitatea vocațională este mai profundă și deci mai greu de recunoscut, ea totuși este mai împrăștiată ca virtualitate în sufletul mulțimei. Ea este așteptată ca o necesitate, pe cînd abilitatea individuală vine ca un lux. Din aceste considerații putem deduce principiul, că normele după care apar vocațiile la un popor să întregesc în realizările însăși ale acestui popor. Prin urmare, dacă pentru recunoașterea vocațiunilor nu avem un criteriu sigur, avem totuși cîteva indicii de orientare. Cine cunoaște în adîncime viața culturală a unui popor, și are o judecată sigură asupra realizărilor culturale ale acestuia, acela este destul de bine înarmat pentru a deosebi vocațiile de simplele abilități.

Această înarmare dorim să o aibă cît mai mulți educatori. Nu ne facem însă iluzia să credem că dorința noastră este de pe acum o înfăptuire.

Cultura unui popor să cunoaște prea puțin în adîncime. Ea se cunoaște mai mult superficial. Cei mai mulți iau cultura drept o haină sufletească, pe care poporul și-o croiește după ultimul model recomandat de oamenii cu gust. Intre aceștia să găsesc anumiți specialiști, cari din comparația diferitelor tipuri de cultură, învențează modele, care de care mai sublime. Educatorul, care și-a împrumutat modelul seu de cultură de la acești specialiști, și-a pus pe nas niște ochelari, așa de tari în culoare, că de la el nu mai putem nădăjdui descoperirea vocațiunilor. El va lua drept originalitate vocațională aceea ce este o simplă imitație servilă. Un asemenea educator este cel mult potrivit să întrețină, în țările cu organizație colonială, rîvna deșartă a unei culturi corcite. Exemplare după asemenea educatori avem și la noi în Romînia. Ele ne vorbesc de rolul regenerator al culturei franceze, germane, etc. și ne îmbie să devenim mai întîi francezi sau germani pentru a deveni pe urmă Romîni cultivați.

Acești educatori sînt trădătorii culturei naționale, și prin urmare ochiul lor nu poate descoperi vocațiile cu care ac-

www.dacoromanica.ro

stă cultură este menită a se întregi. Educatorul pe care noi îl dorim, pleacă de la o altă înțelegere a culturei. Cultura pentru el este haina sufletească crescută dela natură pe viața poporului. Pentru el modelul culturei nu poate fi luat cu împrumut. Modelul este construit treptat din originalitatea poporului însuși. De aceea ochiul acestui educator are mai multă agerime pentru a descoperi vocațiile. El are perspectiva adîncimei.

Aci stă explicarea faptului, că uneori educatorii cu slabă pregătire profesională sînt mai dibaci în descoperirea vocațiilor de cît educatorii cu bună pregătire profesională. In asemenea cazuri paradoxale, educatorii slab pregătiți sînt totdeeauna ajutați de o bună înțelegere a culturei naționale. Ei știu în ce direcție să caute vocațiile, fiindcă au cu sufletul național o comunitate mai strînsă.

Așa se explică de asemenea faptul, că toți educatorii, cari au reușit să descopere și să încurajeze vocațiile tinerilor, se bucură în toate țările, fără excepție, de renumele de mari patrioți, și nu de mari pedagogi. Ei, de drept, sînt tot așa de mari pedagogi ca și de mari patrioți; posteritatea însă este mai simțitoare la contribuția adusă de ei culturei naționale, de cît progresului în știința educației.

Un mare avantaj, în sfîrșit, îl are educatorul din o bună înțelegere a culturei naționale, în toate împrejurările în care este pus la încercare de falșele vocații. Falșele vocații sînt complectările cerute de tradiția defectelor naționale. Fie care popor își are defectele sale, contractate unele prin influența străină, altele prin adaptări silite la împrejurări nenorocite. Aceste defecte tind să se continue, și încă în forme de multe ori ispititoare. Egoismul ia forma apostolatului politic; lenea ia forma contemplații mistice; viclenia ia forma pasiunei de cazuistică morală etc. Numai educatorul prevenit reușește să se apere de aceste ispite. Acela, care își cunoaște poporul, nu va încuraja cu ușurință vocațiile în care se travestesc defectele naționale.

www.dacoromanica.ro

Va fi foarte rezervat, cu încurajarea apostolatului politic, într'o ţară de egoişti; cu încurajarea misticismului, într'o ţară de leneşi, şi cu încurajarea reformatorilor morali, într'o ţară de vicleni. In schimb, va încuraja toate dispoziţiile sufleteşti, prin care se vestesc însuşiri menite să ia locul defectelor. Căci educatorul, adînc cunoscător al culturei naţionale are implicit, deodată cu rolul de selector al vocaţiilor, şi rolul de censor al vieţii naţionale.

7. — S'a zis despre geniu că el este o îndelungă răbdare, Aceasta s'ar putea însă mai bine zice despre vocaţiune. Pe omul de vocaţie nu ni-l închipuim ca avînd astăzi o ocupaţie şi mîine altă ocupaţie, ci ni-l închipuim totdeauna ca un om persistînd în aceiaş ocupaţiune. Geniul este o îndelungă răbdare în înţelesul, că el este în stare să urmărească o problemă, sau concretizarea unui ideal, timp de o vieaţă întreagă, iar vocaţia este o îndelungă răbdare, în înţelesul, că prin ea ies la lumină comorile ascunse ale unui suflet prin persistenţa aceleiaşi deprinderi de muncă. Dar şi la geniu, ca şi la vocaţie, răbdarea nu este decît un caracter extern. Adică geniul, ca şi omul de vocaţie, se prezintă văzuţi pe dinafară ca oameni de răbdare, însă răbdarea la ei nu explică nimic din mecanismul intim al sufletului.

Dacă răbdarea ar fi de ajuns pentru a transforma pe omul prost în geniu, şi pe profesionistul neconştiincios în profesionist de vocaţie, atunci nu ne-am plînge că sînt prea puţine genii şi prea puţine vocaţii pe lume. Răbdare au mulţi oameni, ba încă se spune şi de anumite animale, că sînt îndelung răbdătoare. Un proverb popular chiar zice: nu da omului cît poate să rabde.

Ce s'ascunde atunci sub caracterul extern al răbdărei?

Care este resortul intim care susţine productivitatea geniului şi a vocaţiunei? In special, a vocaţii?

Resortul intim al acestei productivităţi este acela care susţine întreaga energie a lumei: este legea cauzalităţii universale.

www.dacoromanica.ro

Avem înaintea noastră o greutate de o mie kilograme pe care voim să o săltăm la cîți-va metri deasupra pămîntului. In zadar încercăm puterea mușchilor noștri. Greutatea de o mie kilograme nu se ridică nici de zece oameni. Nu se ridică, atîta timp cît nu cunoaștem legea înlănțuirei cauzale dintre forțele naturei. Dacă cunoaștem această lege, operația se face foarte ușor. Cu o pîrghie sprijinită la mijloc pe un corp solid, un singur om poate ridica greutatea, cumpănind numai ca brațul pîrgiei dela punctul de sprijin pînă la dînsul să fie mai mare decît brațul dela acelaș punct de sprijin pînă la greutate. Greutatea s'a ridicat de îndată ce s'a adăogat la puterea muschilor omenești, înlănțuirea cauzală a puterilor naturei. Pîrghia oferă o înlănțuire simplă. Alte instrumente oferă însă înlănțuiri foarte complicate. Toată productivitatea industrială și agricolă este, în fond, o producere de efecte scoase prin înlănțuirea cauzală a forțelor naturei. Lumina lampei electrice care se revarsă din plafonul odăii; difuzia cuvintelor pe care le auzim la Radio; căldura pe care o primim dela sobă; bobul de grîu, care iese din pămînt primăvara, după însămînțarea lui de toamna; articolele de manufactură care ies din fabrică, tot ce este produs al muncii omenești nu este decît un efect al înlănțuirii cauzale puse, prin știință, la dispoziția omului.

Ei bine, aceea ce se petrece în lumea externă a materiei, acelaș lucru se poate petrece și în lumea lăuntrică a sufletului nostru. Prin înlănțuirea forțelor sufletești, într'o anumită direcție, se pot obține efecte, ce la prima vedere par miraculoase. Productivitatea pe acest teren depinde, ca și în lumea externă, de felul cum este dirijată înlănțuirea. Dacă în lumea externă, cînd este să ridicăm o greutate de o mie kilograme, nu voim să calculăm unde trebue așezat punctul de sprijin al pîrghiei, și lăsăm ca brațul pîrghiei dela sprijin pînă la greutate să fie mai lung, decît brațul pînă la om, atunci în zadar ne servim de pîr-

www.dacoromanica.ro

ghie. Natura vine în ajutor numai dacă ne supunem legilor ei.

Așa este și în lumea sufletească. Efectele mari se dobîndesc aci, numai prin supunerea la legea de înlănțuire a forțelor sufletești. Aceasta a și întemeiat părerea, că răbdarea face geniul și vocația. Supunerea implică, negreșit, răbdarea.

Să venim acum la explicarea mai de aproape a productivității omului de vocație.

Iată un copil, care se naște dela natură, cu o dispoziție tehnică excepțională. Această dispoziție ar rămîne ca un bob de diamant pierdut în țărînă dacă prin celelalte dispoziții sufletești nu ar fi scoasă la iveală, într'o înlănțuire favorabilă. Să presupunem cazul fericit. Dispoziția tehnică dată dela natură, se înlănțuește în deprinderi de muncă din ce în ce mai complexe. Copilul crește, în direcția cea favorabilă. Tot ce intră în sufletul său vine să sporească dotația naturii. Entusiasmul lui crește pe măsură ce orizontul intelectual se lărgește. La fiecare nouă perfecționare a dispoziții date de natură, el se simte transformat și ridicat. Copilul nostru trăiește prin avîntul ce și-l crează el însuși.

Un asemenea copil se întîlnește adeseori prin școlile noastre. Tăcut și preocupat, el este mai totdeauna isolat de camarazii săi. Aceea ce-l deosebește de camarazii săi este mai ales sinceritatea profundă a credințelor sale. Copilul cu vocație crede sincer în tot ce gîndește. El suferă profund, cînd gîndurile sale sînt luate în rîs. Își ține uneori un caiet cu însemnări zilnice, în care preocupările sale intelectuale revin pe fiecare filă ca o obsesiune. Alți camarazi se pierd într'o veșnică goană după noutăți; el din potrivă se pierde adîncindu-se în aceeași problemă. Precocitatea nu intră în însușirile sale. Din potrivă, după aparență, el este mai curînd un întîrziat, căci aparența se explică prin unilateralitatea preocupărilor sale.

Ce face ca acest copil ajuns la maturitate să aibă o pro-

www.dacoromanica.ro

ductivitate, care ne impune admirație? Nimic alta, decît fericita înlănțuire a forțelor sale sufletești. Vocația lui s'a format după aceiaș lege după care se formează toate operile mari și durabile ale industrii omenești. Copilul cu vocație a avut fericirea să-și pună în valoare darul excepțional pe care l'a dobîndit din naștere.

Fericită înlănțuire! De ce nu zicem, științifică înlănțuire, așa cum zicem, cînd ne explicăm productivitatea operilor mari și durabile ale industrii omenești?

Fiindcă, deocamdată, știința educații n'a ajuns să ne dea legile pregătirei vocațiunii. Mai tîrziu, poate. Desigur însă foarte tîrziu, după ce cercetările asupra caracterului vor duce la rezultate sigure. Căci la vocație, caracterul este de primă importanță. Deocamdată trebue să zicem numai fericită înlănțuire, înțelegînd prin aceasta, că pregătirea vocației a fost ferită de piedicele care puteau să-i stea în cale. Atît este în competința educatorului științific de astăzi. El poate feri de piedici. De cultivat, în mod direct, vocația, el este încă departe. Știința educații, și așa de restrînsă, face totuși servicii destul de însemnate.

Să vedem piedicile care stau în calea desvoltării copiilor cu vocație.

Ele sînt numeroase. Mai principale sînt următoarele două care rezultă din influențele rele ale școalei. Căci școala poate să aibă și influențe rele.

Prima influență rea, pe care mediul școlar o poate pune ca piedică înaintea desvoltării vocațiunei este trivialitatea vieții școlărești.

Sînt școli care trăiesc în atmosferă de trivialitate. In aceste școli munca se face de mîntuială și fără credință. Atît profesorii cît și elevii nu cred în puterea științei și nici în aceea a vocații. Pentru ei toate cîte le dorește cineva se pot obține prin noroc și prin învîrteală. Subiectele tuturor conversațiilor, la elevi și profesori, îl formează cancanurile vieții zilnice, mahalagismele. Nu există glorie, nu există morală; totul este noroi și lașitate.

www.dacoromanica.ro

In această atmosferă copilul, dotat din naștere, sufocă. Trivialitatea îl pîndește la fiece moment, pentru ca să-l robească. Astăzi, s'a deprins cu zeflemele nevinovate; mîine, cu o muncă de mîntuială. Incetul cu încetul credința dispare, și după ea sinceritatea. Camarazii l'au asimilat sufletește și l'au perdut.

A doua influență este însă și mai nefastă. Ea consistă în atmosfera de misticism pe care o au unele școli. Misticismul este pentru vocație mai periculos decît trivialitatea. Căci trivialitatea omoară vocația prin încurajarea instinctelor josnice, și cum copiii de elită nu au asemenea instincte în grad prea ridicat, mulți dintre ei sînt imuni oarecum prin natura lor; pe cînd misticismul, din potrivă, omoară vocația prin pervertirea instinctelor nobile, adică lovește în aceea ce face forța copiilor de elită.

In țările orientale, în special, misticismul seceră cu cruzime pe toți aceia ce sînt de elită în generațiunile tinere. Sufletele cele mai valoroase sînt, după urma lui, aduse să rămînă improductive. El distruge inițiativa personală prin slăbirea resortului voinței, și prin îngustimea orizontului intelectual. El este cea mai mare rătăcire pentru cultura unui popor tînăr. O școală, în care misticismul este răspîndit printre elevi, este o școală care trebue închisă, fiindcă în ea sînt germenii celei mai periculoase epidemii sufletești.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL VII.

OMUL REPREZENTATIV ŞI OMUL DE VOCAŢIE. MESIANISMUL.

1. Omul reprezentativ şi omul popular. — 2. Imaginea şi idealul. — 3. Oamenii mari politici şi oamenii de vocaţie. — 4. Mesianismul popoarelor. — 5. Relaţia strînsă dintre mesianism şi vocaţie.

1. — Oamenii de vocaţie sînt adeseori confundaţi cu oamenii reprezentativi, ceeace face ca şi unii şi alţii să fie definiţi în mod neprecis.

Omul este reprezentativ în două înţelesuri: întîi în înţelesul geografic, ca tip potrivit locului în care trăeşte. In tocmai cum vieaţa animală este reprezentată în fiecare regiune a globului prin specii animale adaptabile regiunii, aşa şi omenirea este reprezentată, în fiecare continent şi ţară, prin exemplare cari sînt acestora mai adaptabile. Cămila, girafa şi struţul sînt animalele reprezentative pentru deşertul Africei, iar: renul, foca şi ursul alb sînt reprezentative pentru regiunea polului nord. Cele dintîi pot suporta lipsa apei; cele de al doilea pot suporta frigul. La fiecare regiune a globului pămîntesc corespunde o faună potrivită cu flora regiunei, iar flora regiunei este potrivită cu constituţia şi clima pămîntului cuprins în regiune. Peste tot este o corelaţiune strînsă între vieaţa biologică şi poziţia geografică a regiunei. Această corelaţiune cu prea puţine excepţiuni se întinde şi la om. Aceste puţine excepţiuni le produce civilizaţia. Mulţumită civilizaţiei sale, omul poate birui nepotrivirile pe care le opune me-

www.dacoromanica.ro

diul. Tehnica îmbrăcămintei și a locuinței îl face să reziste frigului; tehnica alimentației îl face independent de flora și fauna unui anumit mediu; tehnica mecanică îi dă ușurința deplasării peste tot globul pământesc. Omul este singurul viețuitor care nu are domiciliul fixat într'o anumită regiune. Dar aceasta nu însemnează că orice om se simte bine în orișice parte a globului pământesc. Fiecare rasă și fiecare popor își are firea adaptată la un anumit colț al pământului, pe care își găsește prosperitatea. In fiecare rasă sau popor, exemplarele la care această adaptare reușește să se prezinte într'o formă expresivă, tipică, se numesc exemplare reprezentative, sau oameni reprezentativi. Reprezentativul, în cazul acesta, este luat în înțelesul de produs tipic al condițiunilor geografice. Un om înalt, subțire, cu ochii perduți în zare și cu mersul săltat este, într'o climă temperată, un om reprezentativ pentru o regiune de munte, întocmai cum și un om grăsuliu, scund și încet în mișcări este reprezentativul unei regiuni de baltă dintr'o climă caldă. Unul reprezintă adaptarea tip la un mediu care cere mișcare, pe cînd altul reprezintă adaptarea tip la un mediu cu viață sedentară. Omul reprezentativ, în acest prim înțeles, înfățișează tipul reușit al adaptării pasive la mediu. Este omul mănușă, adică omul care ca și mănușa ia forma mîinii pe care o îmbracă. Cunoscînd pe un asemenea om reprezentativ, cunoști întreg mediu în care el trăește. Din forma și deprinderile lui deduci ceeace trebue să se petreacă în jurul lui, așa după cum spunea odinioară marele naturalist Cuvier: din o bucată de schelet găsită de pe urma unui animal se poate reconstitui animalul în întregime.

Omul mai poate fi reprezentativ și într'un alt înțeles. Bunăoară: Cînd în mijlocul unui oraș, în care trăește o societate amatoare de sport, un tînăr, sănătos și bine proporționat la trup, iese pe stradă într'un costum sumar, dar potrivit exercițiilor sportive, acest tînăr va fi socotit ca omul reprezentativ al generației tinere din acest oraș. Cos-

www.dacoromanica.ro

tumul sumar de sport în cazul acesta, este simbolul care corespunde, nu însăși tinereței, ci imaginei pe care și-o face societatea orașului despre tinerețe. Un alt tînăr, cu aceiaș sănătate și cu acelaș trup proporționat, neîmbrăcat însă în costum de sport, va trece neobservat. Tot astfel va fi și cu omul reprezentativ al eleganților, al maeștrilor muzicanți, al profesorilor, al comercianților, al muncitorilor de fabrici și al tuturor claselor sociale. Reprezentativul, în toate aceste cazuri, corespunde, nu realității, ci imaginei pe care și-o face societatea despre această realitate ; imagine care se schimbă dela un secol la altul. Reprezentativul eleganților incalte se bucură de o durată extrem de efemeră. Aproape de la un an la altul, cu schimbarea modei, se schimbă și înfățișarea omului reprezentativ al eleganților. Mai puțin repede, dar totuși într'o schimbare continuă se găsesc și reprezentativii celorlalte tipuri și clase sociale. Dela an la an ei se schimbă pentru a corespunde imaginei care flutură în sufletul contimporanilor. Uneori ei dispar fără urmă, alteori ei răsar ca din pămînt fără veste. Unde mai sunt în Romînia reprezentativii boerilor de odinioară? Ai călugărilor? Ai negustorilor străini? De fapt, exemplarele de boeri, de călugări și de negustori străini, se mai găsesc și în Romînia de astăzi, dar ele nu mai sînt reprezentative, fiindcă au murit în sufletul contimporan imaginele lor. In schimb, avem imagini noi de tipuri sociale, la care corespund exemplare noi de reprezentativi. Avem, cu înființarea universităților, imaginea studentului romîn, care este în curs să se statornicească, și după care vom recunoaște pe studentul romîn reprezentativ; avem, cu introducerea parlamentarismului, imagina omului politic, după care vom recunoaște pe reprezentativii lui ; avem imagina proteică a ziaristului romîn și imaginile atîtor profesioniști noi, pe care i-a adus cultura nouă a timpului, și cărora negreșit vor corespunde tipuri nouă reprezentative. Să nu uităm a prenumera printre aceste și tipul șofeurului de automobil, pe care un filosof contimporan,

www.dacoromanica.ro

contele Kayserling, îl socotește ca tipul reprezentativ al întregii civilizații contimporane din Europa și din America de Nord.

Omul reprezentativ, în acest de al doilea caz, este omul idol: idol cioplit după chipul sufletului nostru. In el nu se exprimă adaptarea pasivă la mediu, ci adaptarea pasivă la plăsmuirile sufletești ale vieții sociale. Reprezentativul, din acest de al doilea caz, în deosebire de acei din cazul întîi, este cu foarte mult prestigiu. Omului îi place să se preamărească în imagina sa proprie. Astfel idolul aduce după sine practica idolatriei.

In rîndul reprezentativilor, din această a doua categorie, intră și reprezentativii vieții politice: tipurile oamenilor populari.

In mintea fiecărui cetățean flutură imagina omului făcător de minuni în ale politicei. Pentru unii această imagină se identifică cu tipul demagogului; pentru alții cu tipul omului mînă de fier; în genere pentru toți cu ființa omului mare. In steaua acestui om mare se pun speranțele cetățeanului. Omul mare este idolul cel mai consacrat istoricește. Vieața politică a popoarelor nu se poate înțelege, dacă nu se înțelege mai întîi valoarea oamenilor mari creați de imaginația mulțimei. Fiecare popor își are reprezentativii săi tipici, în politică. După cum sînt aceștia, nobili sau triviali, așa este și viața sa politică. Aci, ca și aiurea, dar mai mult aci de cît aiurea, se confirmă adevărul că realitatea politică pentru fiecare om este realitatea pe care el și-o poate reprezinta. Adică politica fiecărui popor este politica pe care poporul o poate lega de oamenii săi reprezentativi, sau populari.

Oamenii populari au jucat un mare rol în politica trecutului, și acest rol ei sînt destinați să-l joace și în viitor. Aceasta din cauză, că oamenii populari au rolul să țină locul idealului, cînd acest ideal lipsește. Cînd idealul lipsește, prezența idolului cioplit de sufletul social este o iluzie binefăcătoare. Sînt popoare care pot trăi fără ideal, dar nu

www.dacoromanica.ro

și fără iluzia idealului. Această iluzie o dă omul popular. Intre ideal și cultul popularității se stabilește un raport de lumină și umbră. In tocmai cum, ridicarea soarelui la zenit scurtează umbrele pe pămînt, tot așa, cu înălțarea idealului în sufletul unui popor cultul popularității se reduce. Cînd idealul stă jos, atunci din imaginația mulțimei răsar, ca din pămînt, oamenii populari, cari iau pe umerii lor sarcina de a aduce bogăția și fericirea generală.

Din ce cauză, este acest raport de inversitate între ideal și cultul popularității?

Aceasta este o întrebare, care privește nu numai pe oamenii populari, ci pe oamenii reprezentativi în genere. Să trecem la amănunțita ei examinare.

2. — Mai întîi să începem prin a examina în ce stă diferența dintre ideal și imagină.

Rațiunea de a fi a omului reprezentativ stă în faptul imaginei. Chiar și omul reprezentativ din prima categorie, adică tipul produs de condițiunile geografice se explică prin asemănarea structurei lui, cu imagina cerută de viața mediului. Omul reprezentativ al unei regiuni este tipul colectiv în care se resfrînge, ca într'o imagină creată înadins, formele și mișcările adaptate regiunii. Omul reprezentativ, din a doua categorie, se explică încă și mai bine, fără nici o siluire logică, prin copierea imaginilor create de sufletul social. Imagina este așa dar în ambele cazuri faptul care stă la baza rațiunei de a fi a omului reprezentativ.

Ce deosebire este între ideal și imagină? O deosebire fundamentală. Imagina este înfăptuirea unei adaptări naturale, pasive. Este ca fundul unei albii de rîu, formată treptat din modificările impuse terenului de către cursul apei. In imagină intervin forțele anonime ale naturei. Ea este străină de o finalitate obținută prin constrîngere, prin o stăpînire de sine, prin întrecere de sine. Imagina rezumă și cel mult simplifică. Idealul însă este de altă natură. El are o finalitate. El cere constrîngere, stăpînire de sine,

www.dacoromanica.ro

întrecere pe sine. Idealul nu rezumă condițiile geografice sau condițiile sufletești, ci le transformă, punîndu-le în perspective noi. Idealul întrupează „ce trebue să fie", nu ceea ce este.

Din această cauză idealul este greu să se poată reprezinta. El este torent, nu albie. Idealul, cînd pune stăpînire pe sufletul unui popor, dă acestui suflet instincte de creație, dar nu imagini de oameni reprezentativi, sau populari! Idealul întărește în fiecare individ partea lui socială, și slăbește partea lui separatistă particulară. Cînd idealul gotic a pus stăpînire pe sufletul Apusului european, orișice tendință de individualizare a dispărut din munca artiștilor acestui Apus. Artiști și lucrători la olaltă erau tîrîți de un acelaș avînt. Cine a făcut planul de construcție al frumoaselor catedrale, pe care le admirăm noi astăzi ? Cum se numeau lucrătorii cari au creat minunatele ornamente ce împodobesc fiecare colț al acestor edificii? Nu știm. Idealul a topit în flacăra sa toate contribuțiile personale ale acestor minunați artiști și lucrători, și a dat la lumină opere de un stil unitar și de o măreție universală. La toate popoarele stăpînite de ideal, aceiaș constatare. In epocile de sforțări supreme constatăm o slăbire a interesului pentru oamenii reprezentativi. Lumina cea vie a idealului întunecă atunci strălucirea de împrumut a imaginilor. Nimeni nu gîndește în aceste epoce să reprezinte idealul printr'un idol cioplit. In aceste epoce, pentru ideal este destul un simbol. Așa, după fiecare războiu, înainte vreme, ieșea la iveală cîte o figură de general, sau împărat ca tip reprezentativ al învingătorilor.. După marele războiu mondial însă, în care sforțarea a fost supremă pentru toate popoarele, s'a simțit ca o înjosire reprezintarea victorioșilor prin figura unui erou cu nume propriu și s'a alergat la simbolul eroului necunoscut. Sînt înălțimi la care reprezentativul nu se poate ridica.

Fixarea acestor înălțimi ne duce la precizarea definiției însăși a omului reprezentativ.

www.dacoromanica.ro

Imagina nu poate prinde dinamicul. Ea prinde însă foarte bine staticul. Din vieața socială, nu mai ceace a devenit tradiție și rutină; numai tiparele statornicite se pot înfățișa în imagini, care apoi devin reprezentative. Ceea ce face însă ca vieața să se înalțe și să se inobileze: spontaneitatea, rîvna spre mai bine, alegerea între valorile spirituale, aceste forțe ale idealului nu se pot înfățișa prin imagini și apoi da ca tipuri reprezentative. Acestea sînt simțite; mai mult: presimțite, ca fiind forțele de atracție ale unei lumi spirituale, în care este învăluită lumea pămîntească. Germinația pornită sub influența idealului nu se vede, cîtă vreme ea este creatoare a viitorului. Cînd germinația a fost terminată și seva vieții și-a statornicit tiparul albiei sale, atunci ea se poate vedea: căci atunci ea a intrat în trecut, adică: a devenit istorică. Tipurile reprezentative sînt totdeauna tipuri istorice.

Aceasta explică, pentruce oamenilor de vocație nu li s'a creat tipuri reprezentative, de nici un suflet de popor. Avem omul reprezentativ pentru o anumită regiune a pămîtului, avem omul reprezentativ pentru o anumită profesiune, sau clasă socială; nu avem însă omul reprezentativ al muncii vocaționale. Avem cel mult mitul tragic al muncii vocaționale puse în lanțuri, fiindcă s'a făcut vinovată de urgia zeilor. Vocația liberă și creatoare n'a găsit pînă astăzi un simbol, sau o imagine reprezentativă demne de ea. Numai vocația înlănțuită a găsit, prin geniul artistic al poporului elin, mitul lui Prometeu. Prometeu pus în lanțuri pe o stîncă, abandonat să fie pradă vulturilor, ca pedeapsă din partea lui Jupiter, fiindcă a descoperit focul este singura reprezentare a muncii vocaționale. De ce această sărăcie în imaginația sufletului social ?

Fiindcă s'a presimțit, de sufletul social, că vocația aparține unei lumi superioare individului, și că așa fiind, ea nu poate fi redată în chip cioplit.

3. — Să venim, după aceste considerațiuni, la o mai

www.dacoromanica.ro

justă înțelegere a vocații în legătură cu tipurile reprezentative în politică, pe care istorici le numesc: tipurile oamenilor mari.

In cuprinsul vieții politice, înțelegerea vocației a fost multă vreme întîrziată și rătăcită chiar, de mult răspîndita teorie a oamenilor mari, un fel de teorie beletristică, potrivit căreia omul mare are, în desfășurarea vieții popoarelor, rolul pe care îl aveau eroii din tragediile antice în desfășurarea spectacolului artistic. Teoria oamenilor mari este un fel de scăpare din încurcătură a istoricilor; un fel de *„asylum ignorantiae"*. De cîte ori istoricul nu-și poate explica în mod temeinic legătura dintre faptele istorice, și mai ales de cîte ori vrea să pună în evidență apropierile dintre trecut și prezent, căci de obicei istoricul nu caută în trecut de cît justificarea prezentului; adică, de cîte ori istoricul este la strîmtoare de argumente, de atîtea ori el se întoarce cu dragostea la rolul omului mare, care este bun să-i facă servicii la orișice împrejurare. Omul mare este creator; el este dătător de legi și datini; el este zeul de care mașinăria istorică are tocmai nevoie. Cu omul mare, care suferă să-i se pună în sarcină ori și ce intențiune, istoricul își corijează de minune șirul evenimentelor observate. Acest șir, cît de nelogic ar fi să apară el pe baza documentelor, mulțumită omului mare capătă o finalitate admirabilă. Omul mare dă finalitatea care lipsește în documente, căci în omul mare finalitatea o pune însăși istoricul, așa că nu mai este vorba să se facă cu ea vre'o eroare.

Această teorie o omului mare începe să fie părăsită astăzi, și ea va fi părăsită din ce în ce mai mult, cu cît istorici vor aplica metode mai științifice. Ea contrazice, de altminteli, de pe acum metodele celor două științe ajutătoare istoriei: sociologia și geopolitica. Aceasta din urmă, prin spiritul său, este negarea desăvîrșită a rolului atribuit pînă acuma omului mare în politică.

Cu înlăturarea teoriei belestristice despre omul mare,

www.dacoromanica.ro

să ușureze înțelegerea vocațiunei în politică. Vocațiunea este un fapt istoric real, pe cînd rolul omului mare este o ipoteză subiectivă a istoricului. Omul de vocație se explică din șirul evenimentelor istorice; el organizează acest șir, dîndu-i posibilitatea să se continue cu mai multă energie pe viitor, întocmai cum fructul este purtătorul seminţelor unei vegetații, mulțumită cărora vegetația se reproduce mai departe. Fără omul de vocație energia politică a popoarelor s'ar risipi prin împrăștiere, întocmai cum se risipește curentul unei ape care curge pe un teren absolut plan. Omul de vocație constitue adîncătura în care apa se adună și formează puterea curentului. El nu vine ca un zeu cerut de mașinăria istorică, ci ca un fapt normal cerut de sănătatea sufletească a unui popor. Pe oamenii mari îi dărueşte imaginația istoricului; pe oamenii de vocaţie şi-i dărueşte poporul singur. Căci nu răsar vocații politice, de cît acolo unde terenul este pregătit pentru ca ele să răsară. Oamenii de vocație politică răsar în mijlocul popoarelor, care au în sufletul lor, în mod difuz, dinamica premergătoare vocației. Această dinamică premergătoare este aceea ce se numește mesianismul popoarelor.

4. — Fiecare popor își are aspirațiile sale, și acestea constituesc pentru el un fel de atmosferă spirituală. Nu toate aspirațiunile ajung la mare înălțime. De aceea nu toate popoarele ajung la un mesianism luminos. Sînt aspirații înăbușite sub instincte animale, de care se leagă cel mult idiosincrasii naționale și sînt aspirațiuni de o idealitate sublimă, de care să leagă originalitățile naționale pe terenul civilizației, și care constituesc, pentru unele popoare, aceea ce se chiamă idealul lor pe lume, menirea sau mesianismul lor.

A caracteriza mesianismul unui popor este a caracteriza puterea de anticipare a acestui popor în producerea vocațiilor sale. Căci fie care popor are în aceea ce se numește mesianismul său, punctul de amor propriu, intuiția emotivă, din care este valorată activitatea membrilor sei.

www.dacoromanica.ro

In conformitate cu acest mesianism, fie care popor se crede că stă în fruntea tuturor celorlalte popoare într'o ramură cel puţin de activitate. Fie care este ales pentru a împlini ceva pe lume.

Vorbeam, ceva mai înainte[1]) de un fapt pe care l'au observat cercetătorii pe terenul paleontologiei. Inainte de apariţia unei forme noi de vieaţă animală, ziceam atunci, — se observă o convergenţă în variaţiunea formelor vechi spre forma cea nouă; ca şi cum natura ar încerca diferite modele pentru forma cea nouă. Inainte de a apare forma animalelor mamifere, vedem forma reptilelor îndrumată spre forma mamifer; înainte de a apare forma paserilor, formele de reptile se îndrumează spre paseri; înainte de amfibii, forma peştilor variază în spre forma amfibiilor şi înainte de reptile, aceleaşi variaţii în forma amfibiilor. Pare că ar fi o lege de anticipaţie a naturei în legătură cu anumite semne ale timplui. Fiecare formă nouă de vieaţă îşi are momentul său de apariţie fixat şi care vine din sforţarea întregei vieţi trecute.

Aşa pare să fie şi cu vocaţiunile. In teorie generală, fiecare popor este capabil să producă, din sînul său, vocaţiuni diverse pentru ori şi ce fel de ocupaţiune. Nu este motiv teoretic ca vocaţiunile să fie distribuite după popoare. Şi cu toate acestea vedem că în realitate lucrurile se petrec, ca şi cum această distribuţie ar fi impusă de o lege superioară. Cristos nu se putea naşte de cît din mijlocul poporului evreu. Plato de cît din mijlocul poporului elin. Victor Hugo, de cît din mijlocul poporului francez. Fichte de cît din mijlocul poporului german. Sînt vocaţiuni pe care nu le găsim, în formă pură, reprezintate, de cît la anumite popoare. Ce face ca numai anumite popoare să deţină o asemenea specializare?

Nimic alt ceva de cît aceea ce am numit mesianismul lor. In acest mesianism stă adunată o energie care aşteaptă

1) Vezi mai sus: Vocaţia şi munca profesională. (Capitolul I).

www.dacoromanica.ro

să se reverse. Vocațiunile sînt anticipate în mesianismul fiecărui popor.

Să vedem acum, mai de aproape, în ce constă mesianismul unui popor.

Termenul „mesianism" este format, precum să știe, de la cuvîntul mesia, împrumutat din limba evree. Evreii cred în venirea unei mesia, care va avea să le înalțe din nou templul din Ierusalim, să restabilească între ei autoritatea legii lui Jehovah și să-i răsbune de toate persecuțiile nedrepte suferite din partea popoarelor vecine. Mesia este să se nască din neamul regesc al lui David și pe la începutul erei creștine, era așteptat în fiecare moment, după cuvîntul profeților. Toată lumea evreiască în aceea epocă aștepta cu înfrigurare venirea lui Mesia. Aceasta este prima formă a mesianismului. Istoricește, este forma cea pură a mesianismului religios.

Prin analogie, putem vorbi însă și de alte forme de mesianism, și anume să înțelegem prin mesianism aspirațiunile în genere pe care le îndreaptă fie care popor spre realizarea idealului său. Poporul evreu pune supunerea la legea divină mai presus de ori și ce altă preocupare. In potrivirea faptei fiecărui evreu cu legile divine stă mărirea și înflorirea poporului evreu. Mesianismul evreu este dar religios. Intru cît legea divină aparține exclusiv poporului evreu, mesianismul evreu este și național. Poporul elin însă, fără să fie lipsit de religiozitate, avea aspirațiunile sale îndreptate în spre alt ideal. Credința cea mai adîncă a sufletului elin era că el să deosebește de sufletul barbarilor prin însușiri de minte și inimă. De la barbarii vecini, elinul vechiu putea să împrumute credințe în zei, aceasta nu-l desonora, — puterea zeilor stă deasupra tuturor, — nici odată însă n'ar fi împrumutat elinul de la barbari un obicei moral, un gust artistic, sau un argument de logică. Distincțiunea elinului se face pe terenul civilizații și nu pe cel religios. De asemenea poporul roman își avea aspirațiunile sale îndreptate într'o direcție foarte

www.dacoromanica.ro

precisă. Elinul era mîndru de civilizaţia sa; romanul de puterea sa militară. Unul era rafinat, celălalt dominator. Dacă venim la popoarele moderne aceleaşi diferenţe să păstrează în manifestările mesianismului lor. Francezul este mîndru pe limba sa literară şi pe gloria sa militară; germanul, pe obiectivitatea sa ştiinţifică (aşa numita „Gründlichkeit"); englezul, pe spiritul seu de iniţiativă. Fiecare popor îşi are o atitudine specială din care îşi descoperă însuşiri, pe care nimeni nu le are. In sufletul fie cărui popor stă o anume scară de valorificare a faptelor. Pentru francez a nu şti vorbi literar, este mai desonorant de cît a face o judecată superficială; pentru german, din potrivă, superficialitatea nu se poate scuza chiar cînd este aurită; iar englezul nu cunoaşte desonoare mai mare de cît reputaţia de om fără voinţă.

Aceste caracterizări, făcute asupra mesianismului diferitelor popoare, pot să fie uşor ridiculizate, dacă sînt făcute cînd şi unde nu trebue. Mesianismul unui popor nu se manifestă la fiece moment şi în fiecare faptă din vieaţa poporului. Dacă francezul în genere, este mîndru că are limba literară cea mai frumoasă, aceasta nu însemnează că ori şi cînd şi ori şi unde vei întîlni un francez, ai să constaţi la el o limbă literară frumoasă. Poţi să întîlneşti şi francezi cari vorbesc fără artă. A pretinde dela toţi francezii, fără excepţie, un conformism strict cu mesianismul lor de popor, este a merge alături de logică şi anume în felul cum merge şi Păcală din anecdotele noastre populare, care din momentul ce i s'a spus că satul în care avea să intre este un sat de beţivi, apostrofează pe toţi oamenii pe care îi întîlneşte în cale cu vorbele „cu ce te îmbătaşi măi vere". Mesianismul fără să se manifeste în fiecare membru al unui popor, există totuşi în poporul întreg. Realitatea lui să susţine pe vieaţa totală a poporului şi nu pe a fiecărui cetăţean în parte.

Şi această afirmare să poate uşor dovedi prin fapte istorice. Istoria dovedeşte că politica marilor popoare se iden-

www.dacoromanica.ro

tifică cu tendința de conservare a mesianismului lor. Nu există punct mai sensibil în conștiința unui popor, de cît acela ocupat de acest mesianism. Poporul evreu a fost răspîndit peste întreg pămîntul, și trebuind să trăiască în condiții foarte variate, el a trebuit să sufere influențe profunde la care a răspuns prin adaptări succesive. S'a adaptat la viața socială a celor mai variate popoare. A luat obiceiurile englezești, în Anglia; obiceiurile franțuzești, în Franța; obiceiurile romînești, în Romînia. O singură adaptare n'a încercat'o. Pe cea religioasă. Evreii de peste întreg pămîntul constituesc o unitate cîtă vreme conservă mesianismul lor religios. In aceasta stă explicarea tenacității lor și în acelaș timp al tragedii lor. Căci nu există mesianism mai dîrz, față de transacții, ca acel religios.

Mesianismul vechilor elini a fost mai conciliant. El a putut trece prin moștenire asupra altor popoare. De asemenea și acela al poporului roman. Biserica Apusului îl continuă pe acesta în bună parte și astăzi. Despre importanța mesianismului la popoarele moderne, în special la cele trei pomenite mai sus, istoria cea mai recentă s'a însărcinat să ne aducă toate probele trebuincioase. Istoria războiului din urmă nu poate fi înțeleasă decît pe baza psihologiei mesianismului. De asemenea și istoria de după război. Pentru a fi credincioși mesianismului lor, francezii au susținut lupta chiar cu riscul istovirei lor desăvîrșite. Gloria militară nu putea să piară, dintre gloriile Franței, decît de odată cu sufletul francez. Un continent al Europei, fără Franța victorioasă, n'ar fi fost un pămînt locuibil pentru francezi Din partea poporului englez, aceiași atitudine. „Anglia nu poate perde un război". Acestea erau vorbele care se repetau în toate cancelariile diplomaților și care s'au repetat pînă și la noi în București, în timpul războiului. Ele nu erau altceva de cît afirmarea mesianismului englez. Stăpîna mărilor și conducătoarea lumei, Anglia, nu poate fi de cît victorioasă, chiar dacă războiul ar fi să

www.dacoromanica.ro

dureze pînă la sfîrşitul lumei. Iar după război, istoria continuă să ne dovedească importanţa mesianismului. Poporul german, dintre toate loviturile primite prin tratatul de pace, nici una nu-l afectează mai mult de cît acuzaţia că dînsul a provocat războiul. Aceasta este o lovitură jignitoare, fiindcă loveşte în prestigiul mesianismului seu, de popor al „obiectivităţii ştiinţifice" [1]).

5. — După aceste consideraţii, înţelegem relaţia strînsă dintre vocaţie şi mesianism.

Dacă mesianismul este o atmosferă priincioasă pentru producerea vocaţii, vocaţia la rîndul său, odată produsă este o proptă nouă pentru conservarea mesianismului.

Un popor, cu un mesianism de glorie militară, ca cel francez bunioară, în momentul cînd această glorie este pusă în discuţie şi este ameninţată, în momentul acela tradiţia mesianismului produce în sufletul poporului o sforţare de conservare, care duce la ivirea vocaţiunilor. Cît timp trăieşte sufletul francez cu mesianismul său, atîta timp nu vor lipsi din fruntea armatelor franceze conducători de vocaţie. Franţa a avut totdeauna la momentul cînd trebue, pe generalul care trebue.

Tot astfel, la toate popoarele cînd mesianismul lor este

1) In momentele cînd scriu aceste rînduri ziarul *Le Temps*, din 12 Februarie 1931, publică o relaţie după marele discurs al ministrului de externe german, Curtius, ţinut cu o zi înainte în Reichstag şi în care citim următoarele: „D-l Curtius aminteşte că toate guvernele germane au protestat contra afirmării, că Germanii ar fi culpabili de provocarea războiului mondial, şi enumără toate manifestaţiile diplomatice şi de alta natură care au arătat lumii întregi punctul de vedere german. Apoi continuă: Nu mai este nevoie să fie arătat acest punct de vedere din nou. Deschiderea arhivelor germane a obligat la această sarcină şi pe vechii adversari ai Germaniei, şi de acea de mai mulţi ani este un schimb de vederi între savanţii diferitelor ţări asupra cauzelor războiului. Nu este departe ziua, cînd, un areopag de judecători şi savanţi se va reuni şi va pronunţa, în sfîrşit, un verdict de dreptate şi adevăr. Guvernul german nu va avea pace, pînă ce nu va elibera poporul seu de această povară morală care îi s'a aruncat în spate".

www.dacoromanica.ro

în primejdie. Vocațiunile ies atunci ca din pămînt. Nu este popor care să n'aibă pregătită gata pepiniera lui de martiri ai vocații.

Vocațiunile, odată produse, sînt la rîndul lor, fructul pe care mesianismul îl așteaptă pentru ca el să se continue mai departe. Fără profeți ce ar fi însemnat mesianismul evreu? Fără Plato, cît de vag ar fi rămas mesianismul elin! Fără Caesar, cît de vag ar fi rămas mesianismul roman! Și tot așa, cît de vag ar fi astăzi mesianismul francez, german și englez, dacă el nu ar fi fost concretizat prin atîția oameni de vocație!

Viața politică a popoarelor mari se constitue astfel din originalitățile vocaționale țesute pe urzeala mesianismului lor tradițional.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL VIII

VOCAŢIA ROMÎNILOR

1. — Prin ce fel de manifestări își trădează un popor vocația. — 2. Îndrumarea greșită în studiul vocației Romînilor. — 3. Caracterizarea culturei romînești din trecut. — 4. Realitatea romînească opusă europenizării? — 5. Punerea în valoare a vocațiilor individuale constitue adevărata europenizare a Romînilor.

1. Vocația Romînilor n'a format pînă acum obiectul unei cercetări speciale în lumea oamenilor de știință. Despre ea s'a vorbit totuși destul de des. Poeții au cîntat'o; istoricii au căutat'o; politicienii au speculat'o. Studiul ei rămîne de făcut de acum înainte. Este un studiu greu, din două puncte de vedere. Poporul romîn este un popor în curs de formație culturală, neexplorat încă în deajuns de etnografie, demografie și statistică, așa cum sunt alte popoare europene. Ca obiect de studiu, vocația Romînilor este lipsită cu desăvîrșire de investigațiile pregătitoare. La aceste greutăți de metodă se mai adaogă, cînd acela care încearcă studiul este însăși un romîn, greutăți și de natură subiectivă. Un romîn care încearcă să determine vocația neamului seu este totdeauna expus să fie reu înțeles. Nimeni nu este profet în țara sa, zice proverbul; și vocația este și ea un fel de profeție.

Dar toate aceste greutăți nu sînt numai pentru astăzi. Ele vor fi și mîine, și încă multă vreme. Un început la studiul vocației Romînilor trebue totuși încercat. Noi îl luăm asupra noastră, ca o datorie, în urma paginilor consacrate

www.dacoromanica.ro

mai sus mesianismului popoarelor. Intenționăm, bine înțeles, o dibuire modestă, pentru a înlesni drumul acelora cari vor încerca acest studiu mai tîrziu, iar nu o profeție.

La începutul acestui început de studiu o întrebare prealabilă se impune; anume: prin ce fel de manifestări își trădează un popor vocația sa? Ori și ce fel de manifestări sînt manifestări de vocație?

Intrebarea va părea unora de prisos. Cu toate acestea ea este hotărîtoare pentru îndrumarea întregului studiu. De aceasta ne vom convinge îndată.

Pare unora întrebarea de prisos, întrucît se presupune, că toate manifestările sufletești ale unui popor contribuiesc la caracterizarea indiviualității acestuia, și că individualitatea este unul și același lucru cu vocația. Din cel mai neînsemnat gest se cunoaște individualitatea unui om și chiar a unui animal. După felul cum îi strînge mîna, un orb își recunoaște pe fiecare prietin în parte; după tropăitul auzit la distanță își recunoaște ciobanul turma sa. Aceiași strînsă legătură de unitate trebue să fie și între manifestările sufletești ale unui popor. Din examinarea unei manifestări trebue să se poată deduce firea individualității întregi. Din firea individualității apoi, natura vocației.

Ei bine, această deducție nu garantează adevărul. Individualitatea sufletească nu cuprinde în mod implicit și vocația. Este drept, că un popor, pentru a avea o vocație, trebue să aibă mai întîi o individualitaete sufletească, dar nu totdeauna individualitatea este urmată de vocație. Intr'o insulă rătăcită, sau la adăpostul unor munți înalți se pot constitui popoare cu individualități caracteristice, fără ca ele totuși să aibă o vocație, în afară de aceea că există. Individualitatea se formează în alte condiții de cum se formează vocația. Din individualități asemănătoare n'avem dreptul să deducem vocații asemănătoare. Popoarele așezate în aceleași condiții geografice, sau care sînt pe aceiași treaptă de cultură, prezintă multe asemănări sufletești și

www.dacoromanica.ro

totuși ele diferă din punctul de vedere al vocațiilor. Așa vechii elini și feniciani aveau, din cauza situației lor geografice, multe asemănări sufletești, dar nu și aceiaș vocație. Popoarele sud-americane de astăzi au multe asemănări între ele din cauza gradului uniform de asimilare al culturei europene, dar vocațiile lor sînt deosebite. Apoi cum pe manifestări sufletești asemănătoare se pot altoi vocații diferite, tot așa pe manifestări sufletești diferite se pot altoi vocații asemănătoare. Pubertatea și maturitatea, la acelaș individ, produc manifestări sufletești diferite, și totuși de la una la alta, în cazurile fericite, să continuă aceiaș vocație. Cu un cuvînt, între natura individualității sufletești și natura vocației nu este o dependență de reciprocitate, așa ca din natura uneia să se poată cunoaște cealaltă. Din condițiunile asemănătoare geografice, pot să rezulte în sufletul popoarelor multe asemănări caracteristice, acestea nu implică și o asemănare de vocație. Tot așa, între popoarele de aceiaș vîrstă culturală, sînt foarte multe asemănări caracteristice, de suflet, nu însă și de vocație. Individualitatea sufletească și vocația sînt pe planuri diferite. Cea dintîi este pe planul vieții psihologice, cea de a doua pe planul operilor de cultură. Operile de cultură sînt și ele produsul funcțiunilor sufletești, negreșit, dar a funcțiunilor sufletești cu o anumită determinație. Ele nu vin de la sine, cum vin caracterele individualității sufletești. Ele nu sînt simplu reprezentative, ci sînt produsul unei sforțări la muncă. Un popor, fără nici o sforțare deosebită la muncă poate fi bogat în tipuri reprezentative, dar nu și în tipuri de vocație. Vocația se cunoaște, nu din întipăririle pe care le dă mediul de viață și vîrsta, ci din întipăririle pe care le dă genurile de muncă ale unui popor. Vocațiunea unui popor se cunoaște din contribuțiunea pe care el a adus'o la fondul etern al operilor de cultură.

2. Intrebarea noastră nu era dar de prisos.

Dacă despre vocația Românilor avem pînă acum păreri așa de puțin întemeiate, cauza este că acestea nu țin

www.dacoromanica.ro

seama că una este a avea un suflet și alta este a avea o vocație. Nu ori și ce manifestare caracteristică sufletului românesc îndreptățește fixarea vocației lui. S'a vorbit astfel de vocația Românilor de a fi mijlocitorii între civilizația Apusului și civilizația Orientului. Dar o asemenea vocație cîte popoare n'au revendicat'o și n'o revendică? Destul ca un popor să se găsească geograficește între Apus și Orient pentru ca să se și vorbească de vocația lui de mijlocitor al civilizației. Așa s'a vorbit de vocația Rușilor, de a Maghiarilor, de a Bulgarilor și acum în urmă, cu refacerea Palestinei, de a Evreilor! S'a vorbit apoi de vocația Românilor de a continua civilizația Bizanțiului. La baza acestei păreri sînt asemănările care s'au constatat în lucrurile de artă bisericească. Asemănările acestea existînd însă și aiurea, presupusa vocație a Românilor a fost și este disputată, de mai multe popoare. In primul rînd, iarăși de Ruși. Ca mai puțin serioase, vin apoi părerile, după care vocația Românilor este dedusă din felul confesiunilor religioase; din genul lor de ocupație agricolă; din manifestările sufletești pe care le încurajează vîrsta lor culturală; în sfîrșit, vin la urmă și părerile, cu totul copilărești, care bazează vocația Românilor pe predilecția multor Români pentru politică, pentru poezie, pentru oratorie, pentru sport, etc., și după care am avea dreptul să vorbim de vocația de politician, de poet, de avocat de atlet, a Românului! Mergînd pe calea aceasta nu va rămîne vocație care să nu fie atribuită Românilor.

Unul este însă sufletul poporului românesc în manifestările sale curat psihologice, și altul este sufletul poporului românesc în realizarea vocației sale. Vocația Românilor începe de unde sfîrșește psihologia Românilor.

3. Dacă ne ridicăm pe planul operilor de cultură și privim din înălțimea acestui plan la viața trecută a poporului românesc, un fapt ne isbește din primul moment. La fondul etern al culturei universale poporul românesc a contribuit într'o foarte mare măsură prin munca ano-

www.dacoromanica.ro

nimă a mulțimei celor de jos, și într'o foarte mică măsură prin munca individuală a celor de sus. Rar popor așa de sărac în genii individuale și totuși așa de bogat în bun simț național, ca poporul Romîn. Veacuri în șir el nu se manifestă prin opere individuale care să atragă atenția lumii. Istoricii aproape că nu-i dau de urmă în lunga perioadă a Evului-Mediu. An după an, toate popoarele Europei apusene au sufletul în ferbere prin țîșniri de genii individuale. Cînd un geniu politic, cînd un mare reformator de credință religioasă, cînd un geniu științific sau artist, le schimbă pulsul spiritual dîndu-le noui încordări la muncă. De numele fiecărui individ de geniu să leagă în Apusul european gînduri sau opere desăvîrșite, pe care mulțimea le imitează și și-le însușește. Aceea ce se numește progresul culturei în Apus este format din isvoarele bine diferențiate ale geniilor individuale. Aceștia realizează virtualitățile vocaționale ale popoarelor apusene. La Romîni, aceea ce s'ar putea numi progresul culturei este format din ploaia măruntă a muncii anonimilor. La ei nu găsim, gînduri sau opere desăvîrșite, produse în totalitate de geniul celor puțini și apoi însușite de mulțime, ci găsim mulțimea desăvîrșind prin tradiție aceea ce indivizii au schițat în mod fragmentar. Romînii luați individual, cu foarte rari excepții, nu produc opere desăvîrșite pînă în amănunt, așa cum în Apus găsim petrecîndu-se faptul la Francezi, Englezi, Germani, Italieni, etc.; rare sînt cazurile la Romîni, de vieți individuale în întregime închinate unui singur gînd sau unei singure opere; și mai rare încă sînt cazurile de suflete originale cu o încredere nemărginită în valoarea lor proprie, mergînd pînă la sacrificiul vieții pentru a-și apăra o ideie personală; la Romîni, virtualitățile vocaționale se realizează aproape exclusiv prin colaborarea colectivă a mulțimei, sau cel mult, prin o expresivitate exemplară, în felul cum am văzut că se realizează vocația religioasă. Individul și cînd se sacrifică pentru o ideie, să sacrifică pentru o ideie națională

www.dacoromanica.ro

sau creștină, nu pentru o ideie de originalitate personală. Colaborării colective a mulțimei datorează Romînii limba unitară pe care ei o vorbesc; arta populară, care face admirația lumii întregi; tehnica instrumentală a muncii, care durează de mii de ani, și este mai bogată de cît a tuturor celor l'alte popoare din Orientul Europei; obiceiurile pămîntului, în aceea ce privește organizarea lor juridică, obiceiuri mai cu sfințenie păstrate și practicate de cît legile săpate pe tablele de aramă ale altor popoare; în sfîrșit, acestei colaborări colective a mulțimei datorează Romînii de astăzi, Biserica și Statul lor întregit, cu toate dușmăniile ce s'au pus în calea formării acestui Stat. In Apusul Europei geniul individual lasă după el urme adînci, care se pot recunoaște și după veacuri. Unul este stilul lui Racine; altul este acela al lui Corneille și altul este al lui Victor Hugo. Cît va trăi o limbă literară franceză, vor trăi și urmele acestor stiluri individuale. In Apus: *le style c'est l'homme individuel*". La Romîni, cu totul altfel Nici o urmă n'a lăsat creația individuală în comoara comună a limbii romînești literare. La Romîni: *le style c'est le peuple*. Limba literară romînească s'a format de către anonimii mulțimei. Și așa cu toate produsele spirituale pe care Romînii s'au întemeiat pentru a cere un loc sub soarele lumii civilizate, la începutul secolului al 19-lea.

4. Aceasta pentru trecut. Ce va fi pe viitor? In ce măsură ne putem aștepta la o schimbare în orientarea vocațională a Romînilor? O schimbare totală de orientare, de sigur că nu vom putea aștepta să se producă dintr'o dată, căci aceasta ar însemna să admitem o ruptură completă între trecut și viitor și o asemenea ruptură este puțin probabilă. Ori cît am presupune că Romînii, din cauza condițiunilor vitregi ale trecutului istoric, n'au putut lua cunoștință de dispozițiile lor sufletești; ori cît am pune pe seama vîrstei lor culturale predominarea colectivului asupra individualului, aceasta încă nu ne îndreptățește să așteptăm ca pe viitor Romînii să-și aleagă de la o zi la

www.dacoromanica.ro

alta, o nouă orientare. Totuși, noua orientare o așteptăm cu încredere. Pesimiștii numai nu o așteaptă. Ei susțin, că dacă Romînii și-au realizat în trecut vocațiunile, așa cum am văzut, cauza trebue căutată în adîncul lor sufletesc și nu în împrejurările istorice prin care au trecut. Trebue să fie, zic ei, în adîncul sufletesc al Romînilor, ceva care oprește ca mutațiunile spiritualității lor să se facă prin originalitățile indivizilor, și care, din potrivă constrîng ca aceste mutațiuni să se împrăștie pe o mulțime de indivizi. In ce să consiste așa ceva? In compoziția sîngelui din care ce alimentează sufletul romînesc? In precumpănirea în el a elementului femenin asupra celui bărbătesc? In specificitatea endocrină care activează adîncul sufletesc, așa cum ne îndeamnă să cercetăm o numeroasă școală de antropologi contimporani? Un răspuns, pentru moment nu avem de la ei. Poate că vor răspunde cu succes la aceste întrebări, aceia cari vor intreprinde studiul vocații Romînilor, de aci înainte, cu mijloace tehnice mai perfecționate și cu ipoteze de muncă mai bine întocmite.

Lăsînd la o parte însă contribuția pe care o pot aduce rezultatele cercetărilor făcute asupra adîncului sufletesc al Romînilor, — contribuție care să sperăm că va veni cît de repede și cît de bogată, — să încercăm a ne desluși viitorul Romînilor, în aceea ce privește orientarea vocației lor, din direcția care se intrevede în ultimele lor opere de cultură.

Sînt aproape un sută de ani de cînd spiritualitatea romînă stă sub influența spiritualității apusene, în special a celei franceze. Una sută de ani de cînd individualismul apusean bate la porțile de intrare ale sufletului romînesc. Vechile legiuiri, sau mai bine zis vechile obiceiuri, au fost înlocuite cu Codul Napoleon, chintesența individualismului juridic. Economia națională a fost silită să părăsească tehnica primitivă a gospodăriilor sătești, pentru a împrumuta tehnica întreprinderilor capitaliste. Mentalitatea românească, mai ales, a fost supusă la încercări revoluționare.

www.dacoromanica.ro

I s'a impus să judece și să valoreze după logica occidentală. Să imiteze în producțiile ei, științifice și artistice, mentalitatea franceză, germană, sau engleză. Gînditorii romîni, să aibă gîndirea sprijinită pe intuiții originale. Artiștii romîni, să nu se mai confunde în anonimatul artei populare. Cu un cuvînt, de aproape una sută de ani, Romînii se găsesc la răscruce de drum, între tradiție și europenizare. Ce direcție se întrevede la ei, din producția spirituală a acestor una sută de ani din urmă?

O direcție puțin sigură, cu cît această sută de ani apropie să se încheie. La început, orientarea părea hotărîtă. In 1848, sufletul romînesc era entuziasmat de europenizare. A fi intrat în concertul european era pe atunci suprema aspirație a conducătorilor poporului romînesc. In timpul domniei Înțeleptului Rege Carol I, entuziasmul a mai scăzut, în schimb școala europenizării a făcut progrese. Războiul mondial din 1914—1918 a găsit Romînia în plină aparență de țară cu cultură apuseană. Aparența putea fi interpretată ca o promisiune pentru viitor. După războiul mondial însă această interpretare nu mai este justificată. Romînia din 1931 este sufletește mai departe de Apus, de cum era Romînia din 1848. In orișice caz Romînia din 1931 nu are pentru europenizare entuziasmul pe care îl avea Romînia din 1848. Entuziasmul lipsind, critica a eșit la iveală. De vre-o cîți-va ani critica este chiar pătimașă. Din nou se pune în discuție avantagele europenizării... Din nou se opune acestei europenizări realitatea romînească.

Realitatea romînească! O caută mulți bine înțeles, în altă parte de cît acolo unde ea există. Unii o văd în ortodoxism; alții în restaurarea drepturilor stăpînirei; alții în revenirea la gospodăriile sătești, etc., în sfîrșit, alții fac din ea o armă de luptă în contra partidelor politice. Realitatea romînească trebue să fie căutată însă, nu într'un fapt istoric, ci în aceea ce produce faptele istorice. Realitatea romînească stă în genul original de activitate, prin

www.dacoromanica.ro

care sufletul Romînilor este chemat să-şi întreţină cultura. Căci, atîta realitate are sufletul unui popor, cîtă cultură are el. Realitatea fiecărui popor stă în aceea ce leagă în mod permanent vieaţa poporului cu vieaţa omenirei întregi; stă în consolidarea originalităţii poporului în domeniul eternului spiritual al culturei.

Pe Romîni, ca să rezumăm cele spuse mai sus, i-a legat pînă acum de eternul spiritual al culturei, munca anonimă a mulţimei. Graţie acestei munci ei au o limbă cultă, o artă populară neîntrecută, o organizare politică solidă, judecînd după vecinătăţile în care a trăit. Istoria omenirei a ales pentru desăvîrşirea finalităţii sale, în acest colţ al Europei, un gen de activitate altul de cum este genul de activitate al popoarelor din Europa apuseană. In Europa apuseană, procesul de personalizare al energii pămîntului, care se manifestă prin creşterea culturei, s'a făcut prin mijlocirea individualităţilor; — la Romîni, prin sufletul colectiv al mulţimii.

Este acest gen de activitate al Romînilor legat pentru tot deauna de realitatea romînească; sau este el legat numai de o fază a acestei realităţi; să zicem: de faza copilarii?

Problema vocaţii Romînilor este soluţionată dimpreună cu răspunsul la această întrebare.

5. Entusiasmul pentru europenizare, am zis că este în descreştere în anul 1931, judecînd după aceea ce el era în 1848. Aceasta este un indiciu; dar un indiciu fără valoare, întrucît nu este interpretat printr'un control riguros al faptelor.

Entusiasmul pentru europenizare poate să fie scăzut în Romînia anului 1931, din mai multe cauze. Nu toate cauzele duc la aceiaş concluzie. Şi vom vedea îndată că ele chiar se exclud. Entusiasmul pentru europenizare poate să fie scăzut din cauză că europenizarea ar lovi anumite interese personale, care deşi vremelnice sunt totuşi cu abilitate apărate de reprezentanţii lor. In Rusia multă vreme

www.dacoromanica.ro

curentul contra europenizării era susținut de nobili și clerici, reprezentanți abili ai intereselor personale. Acesta nu este cazul Romîniei. Din punctul de vedere al intereselor personale, europenizarea n'a avut în Romînia să lupte cu adversari stăruitori, necum abili. Din potrivă, interesele personale se împăcau mai bine cu europenizarea de cît cu întocmirea veche romînească. Cauza scăderii entusiasmului trebue căutată în altă parte. Să ne ajutăm la găsirea ei iarăși cu exemplul pe care ni-l oferă Rusia. In Rusia, pe lîngă reprezentanții intereselor personale, se opuneau curentului europenizării și reprezentanții unor concepții ideale de vieață, propagate de o filosofie isvorîtă chiar din mediul Europei apusene, și anume de filosofia romantică. Mulți intelectuali ruși urau europenizarea din modă pentru romantism. După urma lor n'a rămas o operă pozitivă care să pună în valoare fondul original al sufletului rusesc, ci numai opere negative de dușmănire a Apusului. Este acelaș caz și la noi? Intr'o mică măsură, da. Romantismul a alimentat întru cît-va critica pe care Societatea „Junimea" a îndreptat-o în contra liberalismului politic, considerat în Romînia, drept o școală a europenizării. Dar într'o mică măsură. Cauza principală a scăderii entusiasmului pentru europenizare stă în rezultatele foarte mediocre pe care această europenizare le-a adus după 1848. Individualismul european, trecut în imitația romînească, în loc de a produce opere minunate ca în Apus, a produs opere mediocre. Aceasta trebue s'o recunoaștem, ori cît ar face puțină plăcere și ar aduce apă la moara pesimiștilor. Pe cîmpul economic, individualismul apusean, în loc de a deștepta spiritul capitalismului întreprinzător, a deșteptat poftele la prădare a avutului public. Nici unde, ca în Romînia, individualismul n'a creat mai mulți indivizi lacomi și mai puține vocațiuni individuale. Conștiinciozitatea, perseverența la muncă, aprecierea timpului, toate aceste însușiri pe care le admirăm la oamenii de vocație în Apus, nu s'au revărsat și asupra muncii romînești.

www.dacoromanica.ro

Europenizarea a adus după sine la noi o industrie parasitară ; un comerț bancar putred ; o agricultură care ocolește munca pămîntului și trăește din legi de expropiere; a fabricat indivizi romîni, plini de pofte și planuri fantastice, pe cari îi întîlnești la fie ce pas, așa de numeroși că ei au ajuns să împiedice mersul vieții normale, dar n'a fabricat de cît foarte rar indivizi romîni productivi și statornici la muncă, indivizi cari să-și ia răspunderea unei opere durabile. După europenizarea începută la 1848, toate instituțiile țării au fost îmbrăcate în forme noi, dar n'au fost și însufleţite de un suflet nou. Instituțiile n'au fost luate în serios. Fiecare individ cînd a putut, a încercat să facă din ele instrumente de dominație. Politica apuseană a fost transformată în politicianism romînesc [1]).

Aceasta este adevărata cauză a scăderii entusiasmului pentru europenizare. Rezultatele acestei europenizări au fost submediocre. Poporul romîn este decepționat. Conducătorii lui, — formați la școala individualismului apusean, — nu s'au arătat la înălțimea misiunei lor. Ei n'au realizat ceva durabil. Ei sînt mai mult legiuitori, de cît realizatori. A legiui este ușor. Legile se pot face, traducînd. A realiza este greu; fiindcă realizarea cere cunoștința terenului pe care vrei să realizezi.

Concluzia? O altă orientare? De ce nu revenirea la vechia realitate romînească?

Iată-ne înaintea marei enigme: vocația Romînilor. O enigmă, pentru cercetătorul științific tot așa de grea, dacă nu mai grea de cît aceea a existenței Romînilor în Evul mediu.

Soluționarea acestei enigme noi am anticipat-o prin spiritul în care este scrisă această carte. Avem credința că vocațiile individuale sînt pîrghiile necesare progresului omenesc. Popoarele lipsite de vocațiile individuale sînt popoare condamnate să stagneze. Progresul culturei ome-

1) Comp. C. Rădulescu Motru, *Cultura romînă și politicianismul* (3-a Ediție. Socec. București 1904).

www.dacoromanica.ro

neşti se accelerează pe măsură ce creşte funcţiunea conştiinţei ; iar creşterea funcţiunii conştiinţei atrage după sine o adîncime a rolului personalităţilor. O cultură ieşită din colaboraţia anonimilor se poate înţelege ca o fază de trecere, niciodată ca o fază finală. Aceia cari ne sfătuiesc să revenim la realitatea romînească, aşa cum această realitate s'a petrificat în cultura trecută, şi în consecinţă ne îndeamnă să aruncăm din vieaţa noastră practică respectul pentru drepturile individului; să readucem la tehnica anonimatului întreaga producţie naţionala, îndepărtînd iniţiativa individuală, care constituie baza capitalismului european; în sfîrşit, aceia care sub un pretext sau altul ne sfătuiesc să întoarcem spatele europenizării începută cu atîta entusiasm la 1848, uită să ne arate prin ce mijloace o realitate sufletească, odată ce a fost nimicită, mai poate reveni în actualitate. Omul poate reveni într'o vechie locuinţă, dar nici odată în vechile sale deprinderi, afară de cazurile de degenerescenţă sau de senilitate. Poeţii, bine înţeles, pot face abstracţie de greutăţile acestei reveniri. Tot aşa şi capetele mistice. Fiindcă pentru poeţi ca şi pentru mistici, realitatea se poate crea din nimic dînd sufletului o altă atitudine. Oamenii, cu scaun la minte, cum zice Romînul, nu se pot lua însă după poeţi şi mistici. Enigma romînească pentru viitor va avea o altă soluţiune decît aceea de a reveni la trecut. Revenirea la trecut n'a fost, undeva pe lume, cu putinţă. Ea, ori şi unde s'a propus, s'a dovedit totdeauna ca un simplu pretext pentru a ascunde planuri inavuabile.

Dar atunci continuarea mai departe a europenizării aşa cum s'a făcut pînă acum? Nici aceasta. Europenizarea de pînă acum nu mai poate merge, fără a periclita viitorul Romînilor. Dar aceasta nu din cauza, că europenizarea ar fi în sine periculoasă, ci din cauză că europenizarea de pînă acum nu era o adevărată europenizare. Spiritul individualist apusean, pe care Romînii au voit să-l împrumute, este producător de opere durabile şi aduce cu sine aspiraţiile vo-

www.dacoromanica.ro

caţionale ale indivizilor, cînd aceşti indivizi trăesc în mijlocul unor instituţii cu vieaţă sinceră şi sănătoasă. Spiritul individualist apusean nu este tot una cu capriciul individualist. Pionerii capitalismului, inventatori de idei ştiinţifice sau de plăsmuiri artistice ; propagatorii libertăţilor politice şi religioase, toţi iniţiatorii de reforme, în urma activităţii cărora s'a transformat faţa Europei apusene, nu au fost împinşi înainte de un simplu capriciu, — capriciul nici n'ar fi putut să stabilească o armonie între sforţările lor separate, — ci au fost împinşi înainte de aspiraţiile vocaţionale, care canalizau energiile diverselor instituţii sănătoase. Atmosfera în care trăiau aceşti iniţiatori era pătrunsă de respectul ce se cuvine lucrului public. In această atmosferă, imoralitatea intereselor personale nu putea să prospere. Romînii, dacă n'au reuşit, cauza este că ei au împrumutat numai faţada individualismului apusean, fără să-i împrumute şi fondul instituţional. Ei au luat anarhia intereselor personale drept individualism. Pe cînd, în Europa apuseană, iniţiativa individului era sub controlul unei conştiinţe morale; în Romînia, după 1848, iniţiativa individului era lăsată la voia temperamentului. „Ştii tu cine sunt eu ?" Cu această lozincă a temperamentului romînesc, era natural să ajungem la decepţia Romînilor din 1931 [1]).

Prin urmare, nu poate fi vorba de continuarea europenizării, aşa cum s'a practicat ea pînă acum. Datoria fiecărui bun Romîn este să critice această europenizare. Curajul, cu care Titu Maiorescu şi-a îndeplinit această datorie, încă de acum 50 de ani, constitue pentru el un titlu la recunoştinţa generaţiilor viitoare. Titu Maiorescu a văzut în mod limpede falşificarea europenizării noastre dela început, şi mai bine ca el n'a caracterizat'o nimeni. Aceea ce ne rămîne de făcut nouă, cari venim după dînsul, este să

1) Despre personalismul anarhic, mai pe larg în *Personalismul energetic*, pag. 204 şi urm.

www.dacoromanica.ro

repetăm critica lui în cuvinte cît de grele pentru a fi simțită de toți, fiindcă una sută de ani de obișnuință a început să toceasc simțurile la mulți dintre compatrioții noștri.

Nu egoismul indivizilor, ci vocația indivizilor stă la baza culturei apusene. Europenizarea noastră ar fi trebuit să înceapă cu punerea în valoare a vocațiilor individuale.

De fapt ea a și început cu vocațiile individuale. Primii tineri romîni, cari au luat contact cu Apusul, erau în majoritate împinși spre Apus prin vocație. Inapoiați în țară ei s'au dovedit ca energii productive. Urmele lor se cunosc și astăzi în instituțiile create după modelul instituțiilor apusene. Dar aceasta n'a durat multă vreme. Chemații au fost copleșiți de nechemați. O selecție pe dos s'a pus la cale: productivii au fost înlăturați pentru a se face loc inproductivilor; împrumuturile făcute în Apus, sub diferite forme, împrumuturi de idei și de bani, au fost utilizate pentru a mări beneficiile personale, iar nu productivitatea culturală a țării. A fost de vină pentru aceasta, adîncul permanent al sufletului romînesc, cum zic pesimiștii, sau numai împrejurările vremelnice, în care acest adînc sufletesc a fost trezit la conștiința europeană? Acei cari aruncă în mod excxlusiv vina pe adîncul sufletului, condamnă pentru totdeauna poporul romînesc la decadență. Căci, cu un suflet refractar vocațiilor individuale, un popor este de mai înainte învins în lupta ce va duce-o cu alte popoare. De luptă nici un popor nu va fi ferit în viitor. Mai ales poporul romînesc. Noi credem însă că spiritul individualist a lipsit din cultura trecută a Romînilor, nu atît din cauză că sufletul romînesc este refractar vocațiilor individuale, ci din cauză că Romînii, din împrejurări particulare nenorocite, erau constrînși în trecut să-și înăbuse vitalitatea pentru a-și ascunde mai bine existența. Tot așa, se spune, că sînt și unele plante, care din cauza climatului neprielnic, trăesc prin rădăcinile lor pe sub pămînt, fără trunchiu și fără ramuri dar că odată ce climatul le permite, ele să ridică falnice la suprafața pămîntului. Cultura neamului ro-

www.dacoromanica.ro

mînesc începe de acum înainte să intre în condiţiuni normale de desvoltare. Deacum înainte începe pentru Romîni factorul vocaţiilor individuale să fie hotărîtor.

Personalismul romînesc, condus în ultima sută de ani de un temperament anarhic, este timpul să intre sub conducerea unei voinţi luminate pentru a deveni un personalism energetic.

Cu punerea în valoare a vocaţiilor individuale se va putea vorbi în sfîrşit de vocaţia Romînilor, ca popor; adică de mesianismul poporului romîn.

Isbuti-vor aceste vocaţii să desăvîrşească opere de valoare universală, care să înbogăţiască, cu o nuanţă nouă, coloratura spiritualităţii omeneşti; sau se vor mulţumi aceste vocaţii să întărească unitatea naţională a manifestărilor colective începute din trecut ?

Vor avea Romînii vocaţia să contribue la realizarea unor idealuri universale, sau vor realiza ei numai idealul culturei lor naţionale ?

Acesta este secretul pe care va avea să-l desvăluie viitorul.

Pentru prima posibilitate, avem un început de anticipaţie în religiositatea, extrem de spirituală, a vechilor locuitori ai Daciei, precum şi în tradiţia Romei.

Pentru a doua posibilitate, avem trecutul istoric cel mai apropiat.

Intre aceste două posibilităţi vor hotărî vocaţiile viitorilor tineri romîni.

Rîndurile noastre au de scop tocmai să înlesnească tinerilor romîni înţelegerea rolului pe care ei, prin vocaţiile lor, vor avea să-l îndeplinească.

SFÎRŞIT

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pag.

Prefaţa 3

INTRODUCERE

1. Rezerva oamenilor de ştiinţă faţă de vocaţie. Înţelesul vocaţiei în limbajul popular. — 2. Motivele, pentru care omul de ştiinţă a evitat studiul vocaţii. — 3. Vocaţia faţă de maşinismul contimporan. — 4. Evoluţia organizaţii muncii şi era maşinismului. Profesionismul şi vocaţia. — 5. Funcţiuni de oportunitate individuală şi funcţiuni de interes colectiv în vieaţa socială. Vocaţia aparţine acestora din urmă. 7

I. VOCAŢIA ŞI MUNCA PROFESIONALĂ

1. Profesionistul munceşte după interes şi în mod forţat. Omul de vocaţie desinteresat şi instinctiv. — 2. Originalitatea în vocaţie. — 3. Sentimentul de răspundere faţă de viitorime. — 4. Rolul instinctului în anumite cazuri de vocaţie. — 5. Problema cultivării vocaţiei. — 6. Selecţionarea oamenilor de vocaţie. — 7. Nimbul unei profesiuni. — 8. Şcoala de pregătire a oamenilor de vocaţie. 26

II. NOROCUL ŞI VOCAŢIA

1. Caracterele credinţei în noroc. Deosebirea dintre noroc şi simpla coincidenţă de împrejurări favorabile. — 2. Tendinţa spre obiectivitate şi tendinţa spre subiectivitate în înţelegerea norocului. — 3. Înţelegerea norocului la ţăranul romîn. — 4. Filosofia norocului. Ignoranţă şi misticism. — 5. Vocaţia şi norocul. — 6. Înţelegerea timpului în cultura antică şi în filosofia modernă. — 7. Vocaţia şi realitatea timpului. Predestinaţia. 40

III. CREAŢIE ŞI VOCAŢIE

1. Înţelesul cuvîntului creaţie în filosofia lui Kant. Abuzul în întrebuinţarea acestui cuvînt. — 2. Afirmaţia: spiritul crează este un semi-adevăr

www.dacoromanica.ro

Pag.

primejdios. — 3. Creaţia spiritului este o simplă realizare a vocaţiei. — 4. Spiritul creator întregeşte natura. — 5. Vieaţa culturală şi determinarea Spiritul creator întregeşte natura. — 5. Vieaţa culturală şi determinarea producţiei de opere culturale. — 6. Falşa teorie a antagonismului dintre cultură şi civilizaţie. — 7. Rolul invenţiei şi al tradiţiei în producerea operilor de cultură. — 8. Civilizaţia precedă culturei. — 9. Concluzie. 56

IV. VOCAŢIA RELIGIOASĂ

1. Vocaţia religioasă în comparaţie cu cele l'alte feluri de vocaţie. — 2. Raporturile de valoare şi faptul religios. — 3. Legătura faptului religios cu conştiinţa socială. Rolul tradiţii în vieaţa religiunei. — 4. Caracterele vocaţii religioase. — 5. Popoarele sterile în vocaţii religioase 73

V. TEORIA VOCAŢIEI

1. Vocaţia este realizarea idealului orişicărei filosofii personaliste. — 2. Organizarea personalităţii în lumina diferitelor sisteme filosofice. — 3. Conştiinţa, eul şi personalitatea sînt funcţiuni separate. — 4. Experienţa ca bază la studiul vocaţii. — 5. Caracteristica vocaţiei. — 6. Confuzia între eul intuiţie subiectivă şi eul egoist. — 7. Teoria vocaţii. Vocaţia corespunde mutaţiunii biologice. 79

VI. PEDAGOGIA VOCAŢIEI

1. Pedagogia socială şi pedagogia individuală a vocaţiei. Energia de popor. — 2. Schimbarea de mediu şi vocaţia. — 3. Se pot cultiva vocaţiile? — 4. Copilăria. — 5. Pubertatea. — 6. Criteriu sociologic pentru cunoaşterea vocaţiei. — 7. Resortul intim care susţine productivitatea la omul de vocaţie. Ştiinţa educaţiei şi vocaţia. 96

VII. OMUL REPREZENTATIV ŞI OMUL DE VOCAŢIE. MESIANISMUL.

1. Omul reprezentativ şi omul popular. — 2. Imaginea şi idealul. — 3. Oamenii mari politici şi oamenii de vocaţie. — 4. Mesianismul popoarelor. — 5. Relaţia strînsă dintre mesianism şi vocaţie. 119

www.dacoromanica.ro

Pag.

VIII. VOCAȚIA ROMÎNILOR

1. — Prin ce fel de manifestări își trădează un popor vocația. 2. Îndrumarea greșită în studiul vocației Romînilor. — 3. Caracterizarea culturei românești din trecut. — 4. Realitatea românească opusă europenizării? — 5. Punerea în valoare a vocațiilor individuale constitue adevărata europenizare a Romînilor. 134

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro